

T. II 29

RICCARDI, 92

PRIMA EDIZIONE

Digitized by the Internet Archive
in 2017 with funding from
Getty Research Institute

<https://archive.org/details/tyberiadisdbarto00bart>

TYBERIADIS,
D. BARTOLI
DE SAXOFERRATO,
IVRISCONSULTORVM
OMNIUM FACILE
PRINCIPIS,

Tractatus de Fluminibus
TRIPERTITVS;

AB
HERCVLE BVTRIGARIO
SACRAE LATERANENSIS AYLAE
EQUITE AVRATO
NVNC DEMVM RESTITVTVS IN
LVCEM PRODIT.

Adfunt etiã Additiones D. Thomæ Diplouatati I. V. D. vnà cum
notabilibus in legis verborum expositione contentis.

*Opus sanè mirificum, ac periucundum. Iudicibus, Iurisperitis, & Procu-
ratoribus, nec non Mathematicis, Agrimensuris, atque Oeconomicis
omnibus valde proficuum, vtile, & necessarium.*

BONONIAE, APVD IOANNEM ROSCIVM.
CIO IO LXXVI.

Curia Episcopalis & S. Inquisitionis concessu.

Munus autoris 1577 die 16. Februarij

P. OVID. NASON.

Non minor est virtus, quàm
quærere, parta tueri.

ANNIBALIS ROVIGHII
A D
HERCVLEM BOTRIGARVM
VIRVM ILLVSTREM, EQVITEMQVE
SACRAE AVLAE LATERANENSIS
AVRATVM, MIRABILI INGENIO,
ATQVE VIRTVTE PRAEDITVM,
AC TYBERIADIS INSTAVRATOREM
PERSPICACISSIMVM.

P*endentem vacuo quòd struxerit atheremolem,
Et scaeva horrifoni aequora ponti
Deus potenti dextera,
Ignibus, & multo stellantem effinxerit auro
Astriferi pallatia caeli,
Iubarq; Solis lucidum,
Et circum tenues, ceu velum, expanderet auras,
Sunt equidem monumenta suprema
Hac numinis potentia:
Sed quòd adhuc longis durent imperdita seclis
Tantarum miracula rerum,
Et iussa seruent fœdera,*

Hoc pietatis opus , patrisq; hoc nomine dignum
Est hominum , seruare paterna
Opus suum custodia :

Ille rotat celsi centena volumina celi
Conuersis errantia gyris ,
Et fixa caelo sydera :

Hinc & praescriptam metuens transcendere metam
Insanis Neptune procellis
Incurua plangis littora .

Nunc si quò propius diuina huic pectora menti
Sunt hominum , contermina caelo
Debentur his praekoniam ;

Ecquid non merita ferimus te ad sydera laude ,
Flos Equitum , & praecleara vetusta
Propago gentis HERCVLES ?

Qui generis vestri prohibes ne perdere partus
Egregios queat vlla vetustas ,
Aeruginosis dentibus ,

BARTOLVS & vestrae intereat ne gentis alumnus ,
Magnanimo nec parta IACOBO
Hinc BOTRIGARO gloria .

Iustinianæis nam quod Palinurus in undis
Vexerit hunc IACOBVS , & alto
Eduxerit de gurgite ,

Huius nunc totum regnant Responso per orbem ,
Primo à carcere Solis Eoi ,
Tartesios ad limites :

*Ast illum è tenebris, stygij vt de faucibus Orci,
Herculeo traxisse labore
Longè fuit diuinius.*

*Ergo quòd famam, egregiùm & monumenta virorum
Obstiterit ne obliuia nigro
Inuoluerent silentio,*

*HERCVLIS Aonias fas est celebrare Camænas
Aeternum per secula nomen,
Et gloriam superstitem.*

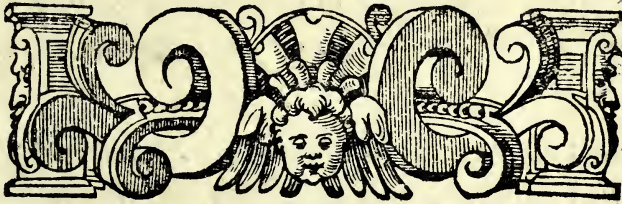
BARTOLVS DE SAXO FERATO
M. CCC. LV.

HERCVLIS BVTRIGARII.
*Exprimit Effigies hac vultum BARTOLI: at, o cur,
Non potuit mentem pingere qui faciem.*

ANNIB. ROVIGHII
IN EFFIGIEM BARTOLI.

*Pinxerit Aemathium Regem, licet vnus Apelles,
Ipse tamen Coam, BARTOLE, sperne manum.
Tu potiora petas. Ornet post funera sola;
Qua viuum erudijt, te BOTRIGARA domus.*

IN EANDEM EXPERIMENTEM
BARTOLVM PENSITANTEM

P O M P: R I C C I A R.

Quid meditaris BARTOLE? dic, Quid mente reuoluis?
Quòd sum deinctus bis BOTRIGARE tibi..

DE BARTOLO SAXOFERRATENSI

F. IACOBVS PHILIPPVS
BERGOMENSIS

In Cronicarum suarum vniuersalium Supplemento
præclarum Elogium tale
reliquit.

ARTOLVS SAXOFER-
RATENSIS Iuriconsulto-
rum superioris sæculi princeps,
& eiusdem professionis copio-
sissimus explanator: Cyni, &
IACOBI BVTRIGARII
Doctorũ discipulus, & auditor, his quoq; temporib⁹
vniuerso mundo ea in doctrina admirabilis fuit:
Qui, & præ cæteris legum Interpretibus in Digesto
nouo, & veteri, ac Infortiato, nec non, & in re-
liquis legum Codicibus præclarissima edidit com-
mentaria; quorum celebritate, atq; præstantia ipse
vulgatissimus habitus est. Scripsit & TYBE-
RIADIS Tractatum, ac alium de Ghelphis, &
Gibellinis. Feruntur etiam eius præclara Con-
siliorum volumina. Obijt autem anno Domini
MCCCLV. Aetatis verò LVI.

S T V D I O S O,
C V P I D O Q V E
L E C T O R I .

V I D In hac præclarissimi
BARTOLI Tyberiadæ, de Flu-
minibus mirifico Tractatu ege-
rim, aut quid saltem agere elabo-
rauerim, & si pro certo habeam,
Studiose Lector, ex sola huius
cum cæteris omnibus; quæ ad-
huc à tot, tamq; diuersis vulga-
tissimis Typographicis officinis

ætypa prodierunt, collatione tibi euidenter apparere
posse, spero tamen te id certius percepturum à clara
istius admirabilis, atquè pernecessariæ doctrinæ cogni-
tione; quæ nunc passim omnibus explicatissima erit,
cum antea maximo etiam cum labore, errorum in-
numerabilium, tum iniuria temporis, tum impressorum in-
curia, eam obtenebrantium culpa parum intelligeretur:
quocirca si non prorsus contempta, ne dicam turpiter
explosa, inculta saltem iacebat: Quare etiam à qui-
busdam nimium, iudicio meo, confidentibus temerè est
impugnata, atq; fabula appellata, & visum, tanquam
(vt ipsi asserunt) à somno exorta. Sed ò potius ipsi so-
mnioli dormitatores morologi, hæcquè vigilantissimi

*

BARTOLI visio vera, ac cæleste oraculum, legum professoribus hoc pacto beneuolę admonitionis loco ab ipso relatum: Diuini instar quidem Platonis ad Graios; qui cum diuturna, ac sæuissima peste, complurimisque alijs grauissimis calamitatibus tunc opprimerentur, Apollinemque Delium idcirco scissitatum misissent, quando tot Gręcię afflictiones, ac miserię essent finiendę, quibusuę modis ipsi, placatis Dijs, illas sedare, atque extinguere valerent, responso ab eo acceperunt, Gręciam protinus, ara sibi duplicata, felicissimam fore, Ideoque ara illi altera æqualis magnitudinis à Delijs sic ipsam duplicatam credentibus, statim addita; nec propterea ipsorum erumnis, ac infælicitatibus diminutis, paulò post Apollinem iterum percunctarunt, an ne oraculum benè intellexissent, ac mandatis rectè paruissent, illoque negante, solliciti, & animo fluctuantes Platonem ipsum interpretem elegerunt, ac consuluerunt; qui eos edocuit, ipsos inter cubum, & quadrangulum discrimen ignorantes, magno pere allucinatos esse, censentes Apollinis aram iam cubicam in quadrangulum ab illis redactam, ita duplicatam esse. Cubique duplicandi ratione demonstrata, Graios admonitos voluit, Apollinis oraculum fuisse, Gręciam tamdiu à calamitatibus maximis vexandam esse, quamdiu ipsi mentes suas ab otio, à voluptatibus, ab ambitionibus, cæterisque mundanis cupiditatibus; à quibus bella, fames, pestilentię, cunctaque mala oriuntur, reuocare, ad continentiamque pacis, ac amoris genitricem transferre immorarentur. Audiant, audiant obsecro, legum studiosi noui huius Platonis oracula, & quemadmodum in reliquis eius vestigia totis viribus sequi contendunt, in hoc quoque eius exemplum imitari conentur. Contumelias, ac (vt eius verbis vtar) derisiones secum contemnunt. Ne ve credant, aut persuasum habeant excellenti Iurisperito Mathematicas disciplinas scire indecens esse,

aut suæ dignitati minimum quid derogare posse . Non ne
quæso de ijs ; quæ sunt circa numerum , circa dimensio-
nem , circa pondera , nec non circa contributionem , ac
distributionem rerum , statuunt , atq; determinant leges ?
Et de quo lex vetusta , & mortua non decreuit , siue ali-
qua obscuritate , vel difficultate literis commendauit ,
non ne rectè determinare , aut interpretari scire debet
noua lex , & viuens , Iudices scilicet , idest Iurispruden-
tes ? Non ne circa eadem ppriè versatur duarū vtraq; pri-
marum disciplinarum Mathematicarum ? Quo nam ergo
pacto esse potest , non quòd legum professoribus Mathe-
maticæ non congruant : verùm quòd legum professores
Mathematici non sint ? Mathematicas igitur disciplinas
calleant Iurisperiti . Nam si hæcenus ipsi eas calluissent ,
non incidissent profectò semper in abominandam illam
monstruosam determinationem , quoties illis data fuit
causia , referendi se prorsus ad peritos in arte , non ani-
maduertentes , q sibi met ipsis , cum tales esse deberent ,
hoc pacto eiusdem disceptationis iudicium demandabāt :
cumq; tales ideo non essent , ad alios illud deferebant ;
quorum decisiones (si qui fortasse fuerunt ; qui tales exi-
stimari gloriarentur) haud certè scio multis , & efficacis-
simis rationibus , quàm rectæ , ac iustitiæ consentaneæ , ni
fortuitò , esse possent . Et præterquàm quòd excellens hæc
doctrina singularis , splendidissimūq; lapis pretiosus ; in
quo Baldo , Alexandro , Angelo , Bartholomeo Veronen-
si , Fabro , cæterisq; tandem omnibus Iurisconsultis , tan-
quàm nitidissimo in speculo contemplantes , se intueri , ac
de eius fulgentissimo splendore sola commemoratione
attestari satis superq; fuit : obscuras innumerabilium er-
rorum nebulas , eam vndiq; commaculantes , nostraquæ
hac tempestate , vt dixi , obtenebrantes haud passa fuisset :
conuicatoribus eam insectandi minimè patuisset aditus ,
mihi verò tot suscipiendi non fuissent labores ; quos in

ipſius expurgatione , ac expolitione maximos ſuſtinui ,
Et libenter quidem , tum quòd maximè iſtis delectatus
ſum ſtudijs , tum quòd hiſce meis vigilijs plurimum me
vniuerſis profuturum ſperabam . Acceſſit etiam pro-
penſio quædam , ac pietas erga Tyberiadem ipſam in me,
vt opinor , à mutuo amore illo excitata ; quo I A C O B V S
B V T T R I G A R I V S antiquiſſimus progenitor meus diſci-
pulum ſuum B A R T O L V M , ac Bartolus Iacobum præce-
ptorem ſuum proſequutus eſt , prout eius crebræ in ſuis
grauiſſimis , ac celeberrimis monumentis commemora-
tiones illum talem prædicantes pleniffima præbent testi-
monia . Sed in quos ſermones delapſus ſum ? Reddeat
iam noſtra vnde digreſſa eſt oratio . Cum firmum clarę co-
gnitionis experimentum eò maiorem temporis interca-
pedinem expoſtulet , quàm ſolæ collationis , te collatio-
nem ipſam , curioſe Lector , vt voti compos celerius ſias,
amplèxurum arbitror . Quare hìc tibi ſignificare vo-
lui , quòd maximam me adhibuiſſe curam comperies in
emaculandis erroribus , non modò in figuratis demonſtra-
tionibus ; verùm etiam in ipſorum literalibus explicatio-
nibus exiſtentibus , totq; atq; talibus , vt ſæpius illas pro-
priam in æternam formam commutare coegerint , has
verò , quandoq; ſenſus recipere adeo cum illis parum con-
uenientes , vt non eorum profectò declarationes , ſed po-
tius obtenebrationes meritò dici potuerint : Hanc tamen
conformitatis partem me ita ſolerti ſtudio confeciſſe te
cogniturum arbitror , vt nullam , ſiue leuiſſimam ſaltem
diuerſitatem lectio ipſa literalis paſſa ſit ; in cuius lectio-
nis , atq; figuratarum demonſtrationum complurimis lo-
cis multas nihilominus iniunxi alphabeticas literas , ſed
rum ad ipſius expoſitionis maiorem , facilioremq; perſpi-
cuitatem , tum ad difficultatem leuandam à varijs illis
coloribus inuectam , è quibus deſiderabàtur ad eſſe aliquę
figuratarum demonſtrationum lineæ , nonnulliq; circuli

multoties per colorem tantum, nunc rubeum, nunc flauum (eius verba recensebo) aut zaldum, vel croceum, modò azureum, siue ceruleum, modò nigrum vocati. Quę quidem difficultas maxima erat, tam propter huiusce rei in Geometria nouitatem, quàm quoniam paucissima exemplaria coloribus ipsiſ picta reperiuntur. Qua de causa pūcti aliqui circa lineas, ac circulos ipsos additi fuerant: Res etiam pfectò à Geometris necdum cognita, quodq; potius confusionem augendo, parum cuiq; ad aliud, quàm ad figuratas demonstrationes colorandas inseruire poterat; Puncti nanq; illi nullam cum expositionibus ipsiſ retinebant conformitatem, aut conuenientiam. Non erit tamen, vt cū literis ipsiſ Alphabeticis Geometrarum more à me adiectis illos met colores, velut antea lecturus non sis. Cum enim earum literarum defectus ab eadem ceterorum erratorum in dies multiplicatorum culpa processisse, potiusquam quòd autor ipse sic absolutè scriptum reliquisset, iudicassem, argumento capto, quòd ex ipsiſ circulis, ac lineis quædam reperirentur, & literis, & coloribus suffultæ; quos, pro comperto habeo, à Bartolo, non necessitatis: sed ornatus, atq; allectationis causa, appositos fuisse: intelligebat. n. quòd & si rem nouam, & expetitam pertractaret, eam tamen insolito quodam modo, ac ferè legum professoribus inuiso pertractaret, librum hoc lepore carere mea culpa nullo pacto libuit. Satis enim esse duxi, me ita fecisse, vt absq; illius ope faciliè intelligi possit, alieno concedens arbitrio has, atq; illos colorarent, nec ne: Quorum colorum mentio nequaq; erit propterea curanda, sed literæ alphabeticę ipsæ omnes; tanquam verarum linearum, & circularum in quacunq; figurata demonstratione occurrentium, ex Geometrico instituto, indicatrices tantummodo considerandæ. Hoc cum fuerit qdquid operæ pretij fecerim in hac Tyberiadis parte; in qua iuxta legislatoris mentem

Alluionum, ac fluuiaticarum Insularum vniuersæ diuisiones Geometricè demonstrantur; quippe quæ tantùm perpendere decreueram, te certiozem quoq; primùm facere cœpi; hoc idem in collatione ipsa reperitur esse. Præterea tamen me etiam circa cæteras omnes eius partes elaborasse inuenies, corrigendis erratis; quæ in his, haud minus quàm in ea (huic enim tractationi euenisse reor vti ferro; cui cum in aliqua sui parte rubiginem pati acciderit, æruginosum quoq; vndiq; fieri breui conuenit) à me, inopinatò quidem, reperta fuere: nam illæ sunt simpliciter legales, & ob oculos ideo, ac inter manus Iurisconsultorum æquè cætera omnia eius opera dies noctesq; versandæ, & consequenter in eius propria forma seruandæ. At velut ægrotantibus vasa; in quibus medicinalem potionem obsorbuerunt, adeo infesta sunt, vt ne quidem ab illis, quamuis argentea, atq; aurata conspici possint, his quoque partibus illam ipsis non admodum gratam complectentibus, idem procul dubio contigisse censeo, quapropter totum Tractatum necesse fuit eodem in discrimine versari, vt legum videlicet professores oculos in eum vix voluere vellent. In quo quidem omnes maximum fecerunt damnum. Nam præter precipuam materiam, tot, & tantæ, diuersæquè suauissimæ, perutiles, ac (vt Bartolus refert ipse) necessariae res, adeoque doctæ disseruntur, ac enucleantur, vt non rudium Alluionum, nudarumq; Insularum, atq; arenosarum fluuiorum cursus mutationum, verùm florentissimi, fructuosissimiquè legalis doctrinæ amoenissimi viridarij titulum iure meritò esse possit. Erant quippe hæc errata non modò (vt tibi perspicuum erit) literæ vnus pro litera altera, & dictionis pro dictione, sed transpositionum, implicationum, variationum, duplicationum, ac defectionum tam illarum, quàm istarum, ita sanè, vt clausulæ modò imperfectæ, modò absq; aliquo sensu,

modò obscuræ , modò sibimet ipsis aduersæ viderentur factæ . Multæ præterea allegationes alteratæ , ac commentitiæ erant : Idcirco ne vlla in parte Tyberias ipsa esset deturpata , volui quoquè has allegationes omnes sigillatim in fonte (vt aiunt) cognoscere : ammotisque adulterinis proprias reponere elaboravi ; cuius rei dilucidissimum signum tibi erit ; cuiquè allegatæ legi præpositum à me fuisse numerum ; quo sub eorum titulo leges ipsæ ordinantur ; quod tibi maximo erit adiumento relatarum legum perquirendarum , quoties sub vno , eodemque titulo duæ , vel plures leges sum ab iisdem verbis summant initium . Tum demum reperiens quæque Legislatoris verba à Bartolo declarata ad linearum capita à me collocata fuisse ; quæ cum adhuc ita minimè se haberent , magnam quandoque afferebant mentis perturbationem : Eo enim pacto ab vna ad rem aliam inexploratò , quinimo materiam ipsam inchoatam prosequi censendo , delabebatur . Nunc , & si omni officio ; quò ordinè superius enarraui , agere elucubrauerim , prout profectò , vel ex sola collatione ipsa me quidem egisse compertissimum tibi erit , nolo tamen te modo aliquo existimare , me arbitratum esse , quod hac in editione multi non acciderint errores , vt in omnibus ; quæ excuduntur , sæpè numero contigit , quos euitare posse difficilimum est correctori , quanquam solertissimo , ac eruditissimo . Et vt exploratissimum habeas , me certiorum esse , multa idcirco deprauata , ac vitiata fuisse , ex his ; quæ alicuius momenti sunt , aliqua collegi , cætera verò ; quæ ad rectè scribendi rationem tantum pertinent , vt potè quod , & legum , & Mathesium professorum haud multum refert , posthabui , spe concepta , me veniam non difficulter à te impetraturum , cum nec ad lectionis huius delectationem , vel vtilitatem capefcendam tibi impedimento ; ne dum vllè quidem cunctationi esse possint . Propterea verò nolui quorundam

imprudentiam sectando; qui postq; omnibus neruis do-
mum scopis mundarunt, collectas inde quisquilias omnes
ante eius vestibulum verrunt, erratorum exarationem in
hisce primordijs collocare; in quibus te commonefecisse
sat mihi erit, eam vna cum congruenti emendatione ad
huius operis exitum conspiciendam tradidisse, te etiam
atq; etiam rogans, vt ad ipsam omninò te conferas, ante-
quam has paginas studio (vt te adhortor) vertere incipias.
Ad maiorem huius negocij perfectionem, ad maioremq;
omnium satisfactionem superesse forsitan videbatur, vt
aliquas meas notationes, dubitationes, atq; explicatio-
nes subderem, sed consultò in aliud tempus eas tibi tra-
dere distuli: & tunc copiosius fortasse vna cum Tyberia-
de ipsa; quam nostrati sermone luculenter interpretatus
sum. Interim, studiose Lector, fruire hoc magno, atq;
dilucido fonte; qui non modò in amplissimum, ac placi-
dissimum lacum paruo negotio commutabitur, verùm
etiã in immensum, tranquillissimumq; mare; ad cuius lit-
tora Cyrenaici Aristippi nauigium; quo secunda, faciliq;
fortuna per eius æquora vehentur, sponte, ac tuto
applicare poterunt, incolumesq; ex eo profilientes, geo-
metricas figuras vndiq; spectabunt, maximaq; idcirco
gestientes lætitia, socios profectò benè
sperare iubebunt.

V A L E .

TYBERIADIS,

TYBERIADIS,
TRACTATUS
DE FLUMINIBVS
DOMINI BARTOLI

De Saxoferrato;

in cuius

PRIMA HAC PARTE

de Alluionibus diuidendis modus demon-
stratur, nunc demum ab

HERCVLE BVTRIGARIO

SACRAE LATERANENSIS AVLAE EQVITE

Aurato à mendis innumerabilibus illum, tum

iniuria temporis, tum Impressorum

incuria obtenebran-
tibus,

Expurgatus, ad pristinumquè suum simplicissimum decus,

& nitorem summo studio, ac labore restitutus

in lucem prodit.

PROHEMIUM.

TYBERIADIS est Regio iuxta flumen
Tyberis constituta. Est autem Tyberis
Flumen, & est notabile in Italia par-
tibus. Transit enim per urbem Ro-
mam; que cunctarum Ciuitatum ca-
put est, & magistra, & in eiusdem
urbis Territorio mare ingreditur, &
ibi nauigabile est, & vsque ad mare retinet nomen suum. Di-
citur autem Tyberis à Tyberio Romanorum Imperatore; à quo

A aliquas

aliquas leges latas habemus, & sub hoc nomine flumen hoc in nostris legibus pluries nominatur. Hoc autem flumen montem illum laudabilem circuit, in quo est ciuitas Perusina situata, & per eius Territorium longo spatio transiens, planities, & colles, & cætera loca ipsi flumini circumstantia habet. Item bene habitata ædificijs multis, & pulcris ornata, fructifera valde, & delectabilia viridaria esse videntur. Cum igitur à lectura vacarem, & recreationis causa in quandam villam propè Perusium supra Tyberim constitutam accederem, incepti Tyberis circuitus, alluiones, Insulas in flumine natas, mutationesquè aluei contemplari, & circa multa dubia; quæ de factò occurrerant, & alia; quæ ego ipse ex aspectu fluminis excitabam, quid iuris esset, cæpi aliqualiter intueri, nō tamen credens ultra procedere, ne recreationem, propter quam accesseram, impedirem. Cumq; nocte illa dormirem, propè diem visum est mihi, quòd ad me quidam homo veniret; cuius aspectus mihi placidus erat, dixitquè, hæc; quæ cogitare cepisti, scribe; & quia oculorū aspectione indigent, per figuras signa: Ecce apportavi tibi calamum; quo mensuras, & figuras facies circulares, & regulam; qua lineas ducas, figura squè formes. Cui dixi, absit, quòd ea; quæ ad iura pertinent per figuras signem; si enim facerem, longè plures essent dirisores, quàm laudatores. Tunc ille turbato vultu aspiciens ait. Bartole; cognosco quòd modicum Dei habes: times enim de beneficio derideri? quod vitæ Christi, & Sanctorum omnium contradicit: quia bene facientes nō curant contumelias, derisiones, & verba iniuriosa. Modicum

etiam

etiam boni moralis habes. Timor enim hic; per quem à bono recedis, illi virtuti morali opponitur; quæ fortitudo nuncupatur. In te enim est bene agere; tui verò arbitrij non est, quòd quisque loquatur. Cui verecundus dixi; Tibi assentio: Sed primo motu ductus sic respondi, dicendo insuper, quæ erit via huius operis inchoandi? Qui ait, incipias secure, quia in eius operis prosecutione dominus tecum erit: & multa tibi aperiet; quæ tibi incognita sunt. Surgens igitur, confisus in gratia eius; qui in prosecutione mecum se futurum pollicitus erat, istud opus incipi, & totum opus appellavi Tyberiadis: ut non solum de ipso Tyberi, sed etiam de multis; quæ in regione Tyberis occurrunt, in ipso tractentur: Putans congruum, quòd sicut ab Vrbe Romæ iura omnia processerunt: ita quòd de Tyberi flumine Romano dicetur, ad flumina cuncta trahatur, & id, scilicet opus, in tres libros diuisi. In primo tractatur de Alluione. In secundo de Insula in flumine nata. In tertio de Alueo fluminis: In quo Tractatu primi libri figuras consideravi pænitus componendas: ipsasquè composui, & exposui circa eas. Et tunc secundi libri figuras incipi; & cum ibi aliqua dubia occurrissent, & circa ea vehementius cogitarem; me visitauit quidam frater Guido de Perusia, magnus Theologus; vniuersalis in omnibus; qui meus fuerat, & erat in Geometria magister, ibiq; erat, non proposito remanendi, sed tunc insurrexit pluuia magna, ita quòd mecum pernoctare coactus est, & sic morari per diem integrum naturalem. Tunc dixi. Verè cognosco, quòd in prosecutione operis iam mihi dictum est, & cum ipso prædicta

contuli, ac figuras secundi libri formare compleui, & multa
spiritualia gaudia ex colloquutionibus spiritualibus secum ha-
bui. Quod autem in tertio libro dicturus eram, in mente ser-
uavi: Et cum omnibus istis Perusium sum reuersus, &
ea reuidi, & sub forma infra scripta libellum
composui, & vniuersitati nostrae tra-
didi sub anno Domini

MCCC LV.

VERBORVM

5

VERBORVM LEGIS;
QVAE DE ALLUVIONIBVS
diuidendis disponunt

EXPOSITIO D. BARTOLI
DE SAXOFERRATO.

AIUS in l. vij. adeò. §. j. ff. de acquir. rerum dom. Quod per alluionem, ait, agro nostro flumen adiecit, iure gentium acquiritur nobis: Per alluionem autem id videtur adici, quod ita paulatim adiciatur, vt intelligere non possumus quantum quoquo momento temporis adiciatur. Quòd si vis fluminis partem aliquam ex tuo prædio detraherit, & meo prædio attulerit, palam

est tuam permanere; planè si longiore tempore fundo meo hæserit, arboreſque; quas secum traxerit in meum fundum radices egerint, ex eo tempore meo fundo videntur acquisitas esse. Hæc illæ. Optimum fuit hoc; quod de iure gentium erat, in scriptis redigere, cum ex hoc variæ contentiones oriantur. Verba itaq; dictæ legis construamus. Ait lex.

Quod, Istud verbum, quod, neutraliter accipitur, id est, quâcunq; rem, vt. ff. Nau. caup. stab. l. j. §. ait Prætor. Siue igitur terram puram, siue lapides terræ commissos adiecerit fundo nostro, nostrum efficitur, etiam si fuerint gemmæ, vel lapides pretiosi. Nec obstat Instit. de re. diuis. §. Item lapilli, quia loquitur de lapillis, in litore maris inuentis; qui in nullius bonis sunt; hîc de lapillis; qui prædio nostro adiciuntur. Idem si ligna,

vel aurum, vel argentum, vel pecuniam prædio nostro adiecerit, nostrum erit; de quacumque enim re lex loquitur: Dumtamen ita adiiciatur, quòd terræ cohæreat: quod patet ex verbo adiecit, quod infra exponetur. Nec hoc fieret inuentoris pro parte, vt de Thefauro dicitur Instit. de rerum diuis. §. Thefaurus. ff. de acqui. re.dom.l.xxxi.nunquam. §. Thefauros: ibi enim erat hæc pecunia ab antiquo posita; quæ Thefaurus in d.lege dicitur, sed pecunia est per vim aquarum ab incognito loco transducta, & prædio nostro adiecta. Nec etiã obstat. ff.de dam.insec.l.hoc amplius. §.j.& l.vij. de incen.ru.nau.l. ne quid. quia hoc intelligo, quòd cuius sint dictæ res adiectæ, ignoretur, aliàs dominij nostri; non efficerentur, vt ibi, & inferius declarabitur.

ADDITIONES.

- a ¶ **T R A C T A T V S** de fluminibus; adde quòd iste Tractatus est Do, Bartoli, prout cõmuniter tenetur; de quo dicit Bartolom. vero. in suo Tract. de seruitutibus, in Rub. Alluionum. Quòd materia alluionum abunde, & subtiliter tractata fuit per Bart. in isto Tract. Tyberiadis; qui etiam de alluione inscribitur; ad quem tractatum vnusquisque remitti poterit. Thom.
- b ¶ **L A P I D E S** pretiosi. dicit Bart. hic quòd ligna, vel aurum, vel argentum, vel pecuniã quam flumen prædio meo adijcerit nostrum erit, vide do. Feder. de Senis in consi. cvij. incip. do. Franc. vbi vult, quòd si ego ignoro, cuius sint res in agrum meum delatæ, erit remedium, quòd per Iudicem fiat proclamatio; de quo vide Alex. de Imo. in l. hoc amplius. §. de his autem in j. nota. ff. de dam. infect. Thom.

Per alluionem. Hoc ab ipsa lege exponitur, vt infra patebit.

- 1 *Ager est locus sine edificio.*
- 2 *Agri tres partes sunt.*
- 3 *Via media inter agrum, & flumen non impedit ius alluionis.*
- 4 *Ripa, & loca; quæ cedunt ripæ, agro vendito nou veniunt mensuranda, nisi dicatur.*
- 5 *Sepes prædiorum; quæ in vijs publicis coherent, se habent sicut ripæ; quæ sunt communes.*
- 6 *Fosse; quæ sunt inter ripam, & fundum, sunt eorum; prædijs quorum adherent, vsus tamen eorum est publicus.*
- 7 *Fosse; quæ sunt inter viam, & fundum, } qualiter mensurentur.*
- 8 *Ripæ; quæ sunt in fundo.*

- 9 *Concauitas sulcorum; quæ est annalis ratione cultura, vel aqua de-
riuidanda, non mensuratur.*
- 10 *Fossæ agri dicuntur fieri ad perpetuam vtilitatem.*
- 11 *Montes regulariter sunt inculti, & magna magnitudinis.
Colles verò mediocri altitudinis, & culti, & distinguitur mons à colle
estimatione circumcollentium.*
- 12 *Vallis dicitur locus montibus, vel collibus circumdatus.*
- 13 *Planus dicitur quando est latus, & partes sunt aquales.*
- 14 *Vallis qualiter à planò distinguatur.*
- 15 *Aequalitas in plano qualiter esse debeat.
Planus quando dicatur notabiliter in vnam partem pergere.*
- 16 *Fossa agrorum, & ripæ viarum; quæ sunt in plano, plani sunt.*
- 17 *Statutum puniens factum in plano Thiberis, habet locum in facto in fos-
sis agrorum, vijs, & ripis plani.*
- 18 *Factum in loco; in quo propter attractionem aqua versus flumen ver-
git, an dicetur commissum in plano Tyberis?*

1 **Agro** Ager † in iure est locus quidã; qui sine edificio sic ap-
pellatur, vt. ff. de verb. signif. l. cxxi. Fundi. Et l. Ager.
xxvij. quid ergo, si cū haberé domum iuxta flumē, ibidem per allu-
2 uionē flumē adiecerit? Certè meum erit. idcirco .n. legislator agri
nomine vsus est, vt ostendat alluionem fieri respectu soli, nō ædi-
ficij super impositi; & ad hoc etiam ostendendum, in inferiori parte
legis; quam supra retulimus; agri, & fundi nobis facit mentionē;
quorum appellatio generalis est etiam ad ædificia, vt ff. de verbo-
3 rum signif. l. lx. locus, & l. cxv. quæstio, & l. cxxi. fundi. Sed cū agri
tres partes sunt ipsius agri planicies. Item loca; quæ ripæ cedunt,
scilicet ex quo primò à plano vergere incēperint vsque ad aquam,
intelligendum est de his, quæ incipiunt vergere propter attractionē
aquæ. ff. de flu. l. iij. flumina, & ibi no. Item ripa: hoc est id, quod
flumen continet, naturalem rigorem cursus sui retinens, vt. ff. de
flumi. l. j. §. ripa. Quomodo dicatur adiici, potest quæri, sed respon-
3 quia si † via media esset, ius alluionis nō impeditur, vt. ff. de acqui-
rendo rerum dom. l. xxxviij. martius: & ideo gl. in fl. eo. §. præterea,
dicit (exponendo super verbo adiecit) ponendo iuxta tuum præ-

dium.

- 4 dium. Queritur, † quando ager venditur, an ripa, & loca; quæ ripæ cedunt, veniant mensuranda, quod nō videtur. ff. de contrah. empr. l. l. j. litora. In contrarium facit, quod supradixi, & videtur casus. ff. de fun. instr. l. prædia. §. ita legatum, & ibi not. pro quo facit, quod d. l. litora. loquitur in litoribus maris; quæ communia sunt. Ripæ autem fluminis sunt eorū; qui prope ripas prædia possident, vt. ff. de rerum di. l. v. riparum. Resp. quod prædicta non veniunt mensuranda, nisi sit dictum, sicut dicimus in limitibus fundi; quæ coherent vijs publicis, vt. ff. de peri. & com. rei vend. l. vij. id quod. §. j. Ratio autem est, quia prædicta nō venduntur, sed magis rei venditæ accedunt, quod apparet, quia per se vendi nō possunt. Cū enim riparum vsus sit cōmunis de iure gentium, apparet, quod proprietates sola per se esset inutilis, cum semper duret vsus alterius, vt. ff. de vsur. l. iij. tamen ideo per se non censetur, sed alteri cedit, & hoc vult dicere tex. in d. l. id quod. §. j. de peri. & com. rei. vend. quod nota.
- 5 Ex illo collige † quod sicut se habent ripæ; quæ sunt communes, ita etiam se habent sepes prædiorum, quæ vijs publicis coherent,
- 6 arg. d. l. id quod. §. j. Et † quod supradictum est, idem intelligo de fossis; quæ sunt inter viam, & fundum ead. ratione. Ille enim fossæ sunt eorum; quorum prædijs adhærent, quod patet, quia ripa viæ est ipsorū vt limites prædij, vt l. xxxviij. Martius, de acquir. rer. dom. & not. Inst. de rerum di. §. riparū, Ergo fouea; quæ est inter illam, & fundum nostrum, est nostra, vt. ff. de aqua plu. arcen. l. ij. §. Præterea, & ibi not. via autem non potest dici, quia per illam non itur, nec comiteatur, ergo non est via, vt l. ij. ait prætor, ne quid in loco publico. §. publici loci, puto tamen, q̄ vsus sit publicus, sicut viarum; quod supra dictum est. Nec prædictis obstat l. xxvij. prædia. §. ita legatum, de fund. instr. quia ibi loquitur in ageribus, & fossis, quæ sunt inter ipsum fundum, & sic sunt iura proprietatis, & vsus domini ipsius fundi: vnde cum vendantur, veniunt mensuranda. † Sed dubitatur qualiter istæ fossæ; quæ sunt in fundo, mensurentur: videlicet, an mensuretur superficies; quæ sit à latere foueæ, & quæ sit in fundo foueæ; an verò mensuretur cum toto agro, sicut si foueæ plene essent. Respondeo, Ager dicitur ab agendo secundum Vgutionem, & sic ab actu, quia per eum possunt boues, & alia animalia duci, quod importat nomen actus. Si igitur fouea esset ita plana, & eius

latera ita lata, q̄ laborarentur, vel laborari possent cum bobus, dico eam mensurandam. Si verò (vt sæpe accidit) ripæ fouearum sint rectæ, ita q̄ per eas iri, & agi non possit, tunc foueæ mensurantur cum fundo, ac si planæ essent, & ita obseruatur. Ita dico de ripis; quæ in fundo essent, vt si quidem cum bobus coli possent, eorū superficies veniat mensuranda; secus, si ita essent erectæ, quòd sic coli nō possent: tunc enim mensuratur solum, quòd dicta ripa continet, sicut si in fundo aliquis murus esset: Eadem ratione prædicta vera sunt, nisi aliter actum sit expressè, vel tacitè. l. id quod. §. j. de peric. & com. rei vendi. Dico autem tacitè: pura si ad mensuram aliquod prædium venderetur montuosum, saxosum, vel plagiosum, seu riposum, licèt enim hoc propriè agi non potest, tamen mensurabitur, sic enim actum videbitur. † De cōcauitate verò sulcorum; qui sunt annalis culturæ, vel aquæ deriuandæ, vt .ff. de aqua plu. arc. l. j. §. de eo opere; dico in mensura rationem non habendam, quoniam illa nō est formæ agri perpetua, sed culturæ causa factum. Foueæ † verò agri ad perpetuam vtilitatem fieri dicuntur, vt .ff. de impen. in reb. dot. fa. l. xiiij. impensæ. Ei autem, quòd dixi, prædium; quòd totum est riposum, vel plagiosum esse mensurandum, contradicere videtur quòd supra dixi, ripam, & loca; quæ ripæ cedant, per se non posse vendi: sed respondeo, quòd omnia loca; quæ à plano incipiunt vergere vsquè ad aquam, intelligendum est propter alluionem aquæ. Si enim intra duos montes vadat flumen, nō omnes penditiæ mōtis dicentur ripæ, quoniam naturaliter vergent versus aquam, vt not. in d. l. pen. de flum. b Huius gratia, quid sit † planities inuestigandum est: ad quòd sciendum, est habita notitia eorum, quæ plano opponuntur, vt mōs, valis, collis, & similia: Mons, locus altus est. l. xxxvij. si ædes meæ. de serui. urban. præd. quòd intelligo de magna altitudine, quòd infra dicam. Dicitur autem mons secund. Hugutionem, & Papiam à mouendo per contrarium, quia nō mouetur, quòd intelligo non de ea immobilitate; quæ vniuersæ terræ congruit, sed quia non mouetur, scilicet per culturam, id est, non colitur. Terra enim; quæ colitur, benè mouetur. Durat igitur mons vsquè ad locum; quo coli incipiunt penditiæ, igitur appellatione montium nō continetur, quia ibi terminatur mons, & ita vtimur, nisi certi loci vsus aliter se haberet. Si tamen intra montes essent aliqua culta,

montis appellatione continetur, sicut pars appellatione totius, vt ff. de rei vendic. l. xxiii. in rem. §. Quæcunque. Collis autem ab altitudine mediocri dici potest: propriè autem collis dicitur à colendo, quasi mediocres montes; quia coluntur. Ita exponit gloss. scripturæ diuinæ super illo versic. Psalmi. Montes exultauerunt, vt arietes, & colles sicut agni ouium. Sunt enim montes magnæ altitudinis, & communiter sunt inculti. Intellego autem colles habentes altitudinem propriam, non continuatam cum montibus habentibus maiorem altitudinem. Si enim continuarentur, tunc si essent culti, dicerentur penditiæ montium, vt dictum est: tamen in non nullis partibus locus magnæ altitudinis, licet cultus, dicitur mons, & locus altitudinis, licet incultus, dicitur collis. Distinguitur ergo mons à colle altitudine, vel cultura, vel estimatione

12 ne circumcolentium, simile. ff. de flum. l. i. §. i. † Vallis verò dicitur locus montibus, vel collibus circumdatus: à vallo vallas, quod idem est, quod circumdare, & est locus planus parue, seu medio-

13 cris magnitudinis. Planus † dicitur à πλάτος grecè, quod idem est, quod æqualitas secundum Papiam, Duo igitur requiruntur. Primò, quòd sit latus: secundò quòd sint eius partes æquales, idest æqualiter planè, ita q̄ vna aliam non superexcedat. Distinguitur

2 ergo Vallis † à plano circumdatione; potest enim planus esse non

14 circumdatus à montibus, vel alia altitudine, & iuxta mare: Vallis autem non dicitur, nisi ab altitudine circumdata. Item differt etiam latitudine, quia si sit locus parue latitudinis montibus, vel collibus circumdatus, tunc dicitur vallis: si autem est magnæ latitudinis, tunc dicitur planus, hoc autem stat in opinione circumcolentium: Differt etiam qualitate, quia vallis dicitur etiam si habet concauitatem, planus autem æqualitatem requirit. Æqualitas † autem qualis esse debeat, dubitari potest; puto autem omnimodam partem; quæ vergit: vix enim reperitur locus, qui aliquantulum in aliquam partem nõ vergat, saltem tamen, vt profluens aqua demonstrat, ideo dixi sufficere, quòd non vergat, simile. ff. de via pub. & itin. pub. l. Ediles. in princ. notabiliter autem in vnam partem uergi probabiliter dici potest, quando inde aqua profluens multum de terra aufert, ita q̄ eius vsum, & culturam faciat deteriorem. ff. de aqua plu. arcen. l. i. §. fi. Et arg. de ædil. edict. l. i. §.

Sed sciendum: in his autem multum circumcolentium opinio facit.

16 † Fossæ agrorum, & viarum ripæ ipsius plani sunt; loquor autem de plano totali, vt si de plano Tyberis loquatur. Sicut enim fossæ; quæ sunt in fundo, fundi sunt: ita quæ sunt in totali plano, plani sunt l. xxvij. prædia. §. ita legatum, de fund. instruct. Et statuta; quæ loquuntur de his; quæ in plano Tyberis committuntur, locum haberent etiam in his; quæ in dictis foueis committuntur, & ripis com-

17 mitti contingeret. † Quid ergo si committeretur in eo loco; quo propter attractionem aqua uersus flumen vergit? an in plano Tyberis dicatur esse commissum? Videtur quòd non, dicta l. penult. ff. de flumin. ex quo à plano vergere incæpit, licet dictio à, separationem denotet, vt glo. ff. de action. empti. l. iij. datio. §. finali. Ergo ille locus sic vergens est separatus, & distinctus à plano. Respond. si quæratur an talis locus appellatione agri mei contineatur, dicendum est, quòd non per rationem prædictam. Si verò quæratur, an totalis planus Tyberis appellatione contineatur, attendendum est, si quidem fluminis planum vadit, ita quòd ab vtraque parte fluminis planum Tyberis nominetur, quod in dicto loco fieret, in plano fluminis factum esse diceretur. Quinimo etiam quod in ipso flumine fieret, in tali plano sub totali appellatione nominato factum esse diceretur. Cum enim ipsum flumen aditus, & exitus ab vtraque parte vnius plani appellatione cõtineatur, ergo & ipse fluuius, aliàs flumen per medium dirimeretur, nec esset vnus planus, sed plures plani, arg. ff. de verbor. signif. l. xxv. rectè dicimus. Facit, & est quasi casus; quia quòd fit in aqua putei in ipsa re factum esse videtur, vt ff. Quod vi, aut clam. l. xi. Is qui in puteum, in princ. quòd si in illa parte fluminis essent montes, vel colles, tunc ille locus propter aquæ attractionem vergens, plani appellatione, non continetur, sed vbi planus definit, & locus ille ripæ fluminis cedit d. l. penult. de flumi. nec etiam ipsum flumen aliunde habet aditum, arg. ff. vt i poss. l. iij. si duo. §. sed si supra eas, cum simil.

A D D I T I O N E S.

- a ¶ A G R I nomine, vide Bal. in Rub. ff. de acquiren. re. domi. & Ang. de Are. in §. præterea quod per alluuiationem. Instit. de rerum diuis. Thom.
- b ¶ H v i v s gratia. De ista materia ponit plenè Do. Fely. in cap. Rodolphus. in

verfic. declarantur de reſcript. Et vide Alex. de Imol. in conf. xxv. in vij. vol. incip. confideratis his. Thom.

- 1 *Noſter dicitur ager, vt habeat locum alluuiō, non ſolūm reſpectu domini, vel quaſi: ſed etiam iure pignoris, vel uſuſfructus, vel quouis alio modo.*
- 2 *Via intermedia agro non impedit ius alluuiōnis.*
- 3 *Prædia ciuitatis; quæ coluntur ſicut priuata, habent ius alluuiōnis.*
- 4 *Additum per alluuiōnem plat eæ, vel campo; cui acquiratur.*
- 5 *Additum alluuiōne loco ſacro, vel religioſo, vel alicui cæmeterio, ei non acquiritur, & in nullius bonis eſt, & occupanti conceditur. Locus ſacer intermedius impedit ius alluuiōnis.*

- Nostro** † Noſtrum a quidem, quantum ad præſens ſpectat, ager dicitur, quod ſiue ad nos pertineat iure domini, vel quaſi, vel iure pignoris, vel uſuſfructus, vel quouis alio. Si enim ager ad nos ſpectat iure domini, eodem iure alluuiō pertinebit, vt hic. Et idem ſi quaſi domini, vt. ff. de publicia. in rem act. l. xiiij. ſi ego. §. Idem ait. Idem ſi pignoris, vt. ff. de pignorat. act. l. xviiij. ſi conuenerit. §. ſi nuda. de pig. l. xvi. ſi fundus. in princi. Item ſi uſuſfructus, vt. ff. de uſufr. l. x. item ſi fundi. §. i. Plus eſt, quod ſi fundus ad nos ſpe quadam ſpectaret, illo iure ad nos ſpectaret alluuiō, vt. ff. de leg. 1. l. xxiiij. quod in rerum. §. ij. eodem enim iure, quo fundus, cenſetur. Item, licet hic dicat, agro noſtro, Inſtitu. eo. §. Præterea. dicit agro tuo. intellige autem, quod ſit alicuius, ideſt ad aliquem iure priuato pertineat. Si enim
- 2 eſſet † iuris publici, vt via, tunc in ea adhæreret, & iuris publici non efficeretur, ſed eorum; qui propè viam prædia poſſident, vt. ff. de acquir. re. domin. l. lxxxviiij. Martius, & quod not. Inſtit. de rerum. diuiſ. §. riparum. Quæ autem ſunt † prædia ciuitatis, non tamen in uſu publico: ſed per ciuitatem coluntur, ſicut per priuatum, ea ius alluuiōnis habent: ſunt enim tamquam priuata, vt. ff. de
 - 4 contrahen. emp. l. vi. ſed Celfus, in prin. † Quid dices, ſi alicui campo; in quo fieret forum, vel fortè platea per alluuiōnem flumen addiderit? Reſp. Iſti campi plateæ ſunt: Platea autem ſecundum Hug. Et Pap. idem eſt, quod via ampla, ſeu via lata: ergo &c. ſed via
 - 5 cedit iure publico, non officit, vt dicta l. lxxxviiij. Martius. † Quid

autem si alicui loco sacro, vel religioso flumen adiecerit, vel alicui cœmeterio, vel loco aliter consecrato? Resp. ei non acquiritur, non enim est ager noster, sed in nullius bonis est, vt. ff. de rer. diui. l. i. Nec potest dici, quòd acquiratur ei; qui ab alia parte loci sacri prædia possidet: locus enim sacer medius impedit acquisitionem, licèt via non impediret, vt. ff. de aqua plu. arcen. l. xvij. si prius. §. sed loco sacro; Et de serui. l. xiiii. seruitus. §. finali. Non enim potest dici, quòd locus sacer ita dicatur prædij, sicut dicitur de via, d. l. lxxxviiij. Martius. Via enim destructa, suppletur à prædio vicino. l. xiiij. si locus. §. fin. ff. quemadmod. seruit. ammit. quod de loco sacro non reperitur. Puto autem, quòd talis alluuiò in nullius bonis sit, sed occupanti conceditur, sicut in alluuiòne; quæ agris limitatis, accedit, vt. ff. de flu. l. i. §. si Insula. Et §. seq.

A D D I T I O.

- a Thom. D. q. Nostrium, Nota quòd si arbor tua ui fluminis delata in agrum meum se coaluit cum terra, an efficitur mea, & an poteris agere contra me ad estimationem arboris, vide plenè per Paulum de Castro in l. hoc amplius. §. de his autem, & ibi Alexand. in secundo nota. ff. de dam. infec.
- 1 *Flumen publicum dicitur, quod perpetuò currit: Quæ autem in hyeme currunt, & non æstate, priuata sunt.*
 - 2 *Flumen priuatum nihil tribuit per alluuiònem adiciere tamen potest.*
 - 3 *Torrentia, seu fossata agrorum cur priuata sunt.*
 - 4 *Fossata posita in confinio duorum prædiorum communia sunt.*
 - 5 *Fossatum existens prope finem prædij; de quo apparent instrumenta antiqua; in quibus possessores emerunt prædia à latere, intelligatur esse eorum; qui prædia à latere possident.*
 - 6 *Alluuiònis ius an locum habeat in riuis.*
 - 7 *Fluminis ripa; quæ erat iuxta prædium, si corrui, ita vt flumen alueum mutet, alueus acquiratur prædio.*
 - 8 *Stagna, & locus si priuata sunt, non habent ius alluuiònis: secus si publica.*

Flumen, De Flumine publico loquor, & ista declarabimus, vt patet in ea parte legis; quam in tertio librò declarabimus; per quam exprimitur, quod loquitur de flumine; quod est iuris publici. Probat: flumina

- 1 † publica sunt; quæ perpetua sunt, vt. ff. de flum. l. 1. §. fluminum. Et ideo glo. Instit. de re. diuif. §. flumen. super tex. qui dicit, quòd flumina omnia publica sunt, exponit omnia, idest perpetua. vt Padus, & Rhenus. Quædam verò sunt priuata, vt fossata in agro posita; quæ quandoquæ currunt, quandoquæ non. Ista sunt verba glof. Item Roff. in libellis super interdicto, ne quid in flum. publ. dicit
- 2 † quòd flumina; quæ in hyeme currunt, & in æstate. non, sunt priuata: & benè dicit; ista enim vocantur torrentia, vt. ff. de flum. l. 1. §. Item fluminum, si igitur priuata sunt, per alluionem nemini possunt aliquid tribuere: Si enim cursum mutant, semper solum remanet eius, cuius primò erat. Quod autem dixi per alluionem non posse adiicere, intelligas apponendo, ita q̄ prædium extendatur. Superponendo verò potest adiicere, sicut pinguedo agri superioris adiicitur agro inferiori. l. 1. §. fin. ff. de aqua plu. arcen.
- 3 † Et si quærat, cur a priuatorum sunt ista fossata, seu torrentia,
- a dico hoc facti esse. Potest enim probari, quòd per alicuius prædium aqua prorupit, & fossatum fecit, vel inter prædia plurium aqua iuit: tunc secundum terminos antiquos prædia erunt diuidenda, & alia fossata. Vel si potest probari, qualiter sint ab antiquo possessa. Quòd si (vt sepe accidit) nullum istorum, vel aliud sufficiens possit probari, tunc putò illorum esse; qui prope ab vtraq; parte prædia possident, cuiuslibet vsq; ad medium, arg. eius, quod dicitur de Insula, & a lueo dimisso. ff. de acqui. re. dom. l. vij. adeo. §. Insula. & §. quod si toto, & quod etiam in secundo, & tertio lib. huius expressum esse comperies. ff. de aqua plu. arc. l. ij. §. præterea, vbi textus dicit, si in confinio fossa sit: glo. exponit in confinio scilicet duorum fundorum, & sic erat communis fouea, Et sic infert,
- 4 quòd eo ipso; † quod est in confinio prædiorum, est commune. Quod etiam expressius declarat ibi text. dum dicit, eam partem; quæ tibi accedat; Et sic expressè innuit, quòd eis; qui ab vtraq; parte possident prædia, accedunt. Quod intelligo, nisi ea fossata essent in vsu publico, tunc. n. dicerentur publica, vt. ff. ne quid in loco publ. l. ij. §. hoc interdictum. Et est expressum. ff. vt in flum. publ. nauig. lic. l. 1. §. fossa † Sed quid, si reperiuntur instrumenta antiqua; in quibus possessores prædiorum à latere emerunt prædium, & prope finem appositum fuit fossatum? Videtur ad eos per-

tinere.

tinere. Ipsa. n. enimus, & non confines; pro quo facit, quòd fundi nihil est, nisi quod intra se continet, vt. ff. de actio. empt. l. xvij. fundi, in prin. Credo, quòd similiter intelligatur esse eorum; qui à latere prædia possident, vt supra probatum est; Nec obstat, quòd non emuntur fines: quod fateor, sed tamen possibile est, q̄ rei venditæ accedat: sicut si emerem fundum, & accessiones, & ponerē pro fine ripā fluminis, sicut b etiam ponerem pro fine viam, quòd ad quid fundo cedit, vt. ff. de acquir. re. dom. l. lxxxvij. Martius. Nec obstat d. l. fundi, in prin. Quia illa regula, quòd fundi nihil est, nisi quod intra se continet, patitur exceptiones per aliās regulas, vel leges: vt in aquæductu; qui est extra prædium, vt. ff. de contrahen. emp. l. xlviij. si aquæductus, & in limitibus prædiorum, & in vijs, vt supradictum est: & in tali fossato. l. ij. §. præterea, de aqua plu. arcen.

6 † De riuis verò, & alijs nominibus fluuiorum, seu quæ aquarum cursus significant, quid iuris sit, & an in eis alluionis sit ius, in secundo lib. vbi de Insula tractabimus, dicitur. Quoniam text. in

7 l. i. ff. de riuis, de hoc ibi facit mentionem. Sed quæro † quid, si ripa prædij versus flumen naturaliter se extendit, quia fortè ibi erat lapidicina accrescens; de qua dicitur. ff. sol. matr. l. viij. diuortio. §. si vir in fundo. Et euidentur videtur Pisis apud montem Pisanum in lapidicinis marmoreis, vel in terræ motu fluminum, vbi ripa erecta corruit, & ipsa iuncta prædio, remanens fluminis in alueo per eum locum cessare fecit? Respondeo: Puto totum locum domino prædij accedere, sicut per Alluionem. Omnes enim istæ accessiones; quæ diuina natura obueniunt, nullo facto humano interueniente, eiusdem naturæ sunt, vt. ff. de usufructu. l. x. Item si fundi. §. primo. Et hoc videtur sentire Azo in summa Instit. de re. diuis. siue. n. flumen prædio meo addat, & propter hoc ab eo simpliciter recedat, nil addendo nobis accrescit, vt. ff. de acquirend. rerum domin. l. lxxxvij. Martius. Hoc autem nil addendo recedit, sed ab eo recedit naturali impulsu. Istud autem incrementum; quod quandoq; ripa naturaliter excrescente contingit, dici potest alluio: quia latens incrementum est: Quando verò ruina, vel terræ motu contingit, potest dici incrementum aluei recedentis; de quo dicemus in tertio lib. huius operis, cum enim repente fluit, alluio non est. De lacu verò, & stagno dicen

dum

dum est, quòd quando lacus, & stagna sunt priuata, tunc non est dubium, quòd per alluionem non vni detrahit, nec alio addit: sed locus ille; qui innundatur a qua lacus, vel stagni, etiam inundatus remanet eius; cuius primò erat, vt. ff. de acquir. rerum dom. l. xij. Lacus. Et de aqua pluuiæ arcen, l. xxiii. vicinus. §. fin. Quandoq; enim sunt publica, idest Reipub. & ibi nullus piscatur, nisi cui Reipub. commiserit, vt in lacu Perusino: tunc idem quod si essent priuata, vt. ff. de contrahen. empt. l. vj. Sed Celsus: Quandoque sunt publica, vt in vsu publico, per eum enim quilibet piscatur ad placitum, tunc addit, & detrahit per alluionem, sicut flumina publica, vt. ff. de verborum signif. l. cxij. Litus publicum, & ff. vt in flumin. publ. na. lic. l. i.

A D D I T I O N E S.

- a ¶ **E**t si quærat. Plures quæstiones de fossatis vide per Fel. in c. Rodolphus, de rescrip. & vide Bart. in l. Prædia, §. si ita legatum, & ibi scripsi in apostil. mea. ff. de fund instr. Thom.
- b ¶ **R**IPAM fluminis. Vide plenè per Do. Alex. in consil. xliiij. in vj. vol. incipien. Omissis argumentis, vbi plenè ponit de doctrina Bart. & est duplicatum in consil. cxx. in sec. vol. Et idem Baldus in Rubr. ff. de rerum diuisione, in vij. colum. in fi. & seq. Thom.

1 *Adiecta dicuntur, quæ ita adiiciuntur, vt vniantur.*

Quicquid alluione adiicitur, & vnitur prædio nostro, nostrum est.

3 *Proiectum per flumem in agrum nostrum, nostrum non est, sed conceditur occupanti.*

3 *Arena adiecta alluione fundo nostro nostra est.*

1 **Adiecit**, † Adiecta dicuntur ea; quæ ita adiiciuntur, vt vniantur, vt. ff. de rei vendic. l. xxiii. in rem.

§. Item quæcumq;. Vniri autem dicuntur, quando partes iuicem cohærent, apparet enim euidenter id, quod per alluionem additur alteri prædio cohærere. Si quid autem sit, quod adiiciatur, ita quòd cohæreat, siue terra, siue lignum, siue es, nostrum erit. Il-

2 lud autem, † quod per flumen in agrum nostrum proiecitur, quod non cohæret, licet nullius sit, tamen nostrum non est: Sed occupanti conceditur, vt patet in apibus, & in fauo mellis ab apibus factò, vt ff. de acquir. rerum dom. l. v. Naturalem. §. Apum. Instit. de re. diui.

§. Apum.

§. Apum. Hic etiam apparet, quod fundi non est, nisi quod in tra se continet, ita quod sit affixum, vt. ff. de action. empt. l. xviii. fundi. in princip. facit. ff. de acquir. possess. l. iij. §. Neratius. † Quid autem dicemus de arena; cuius partes inuicem non coherent, an nostra efficiatur? Respond. cum hæc materia Terrea sit, nec cuius sit appareat, cum ipso fundo confundi dicitur, sicut dicimus pecunia mista cum pecunia, vt. ff. de solu. l. si alieni. Hoc etiam apparet, quod omnia incrementa fluminum; quæ sunt per alluionem sunt additamenta arenosa. De isto igitur iure, vt supradixi, sic sentio, vt glos. sentit.

Iure gentium. Hoc est ius; quo omnes gentes vtuntur, vt. ff. de iust. & iur. l. j. §. fi. Competit ergo istud ius deportatis, & cæteris, qui iura ciuilia perdidit, vt. ff. de pæn. l. xvij. quidam sunt.

- 1 *Adiectum alluione nobis acquiritur ipso iure absque facto hominis.*
- 2 *Adiectum alluione agro possidetur eo iure; quo possidetur ager.*
- 3 *Alluio non habet locum in agris limitatis.*
- 4 *Agri limitati dicuntur agri capti ab hostibus, & inter milites diuisi.*
- 5 *Territorium vnum, si princeps diuidit inter plures, dicitur ager limitatus, & non habet ius alluionibus.*
- 6 *Territoria diuersa si diuersi integre assignantur, non dicuntur agri limitati.*
- 7 *Alluio non tribuit iurisdictionem, sicut tribuit dominium rerum priuatorum, & nu. 9.*
- 8 *Iurisdiclio est iuris publici. Et qualiter sit iuris publici.*
- 9 *Iurisdiclio si diuidatur flumine, qualibet ciuitas, vel Dominus habet iurisdictionem in ipso flumine, vsque ad medium.*

Acquiritur nobis, † Acquiri nobis intelligo eo iure, quod ager primum ad nos pertinebat, vt supra dictum est, cum exposuimus verbum, nostro: Et sit acquisitio ipso iure gentium absq; alicuius hominis facto. An autem sic acquiri dicatur, vt possideamus, quod per alluionem adijcitur, dubitari potest. Sed cum hoc, † quod adijcitur, pars primi agri sit, non nouus ager: puto, quod id, quod

adiectum est, sicut primus ager possidetur, arg. ff. de acquir. possess. l. iij. in princ. In eadem opinione quis videtur esse, vt velit totum fundum possidere, vt ff. de lega. 1. l. viij. Si ex toto, in princip. & l. 3 xxiiij. quod in rerum. §. pen. † Prædicta autem non habent locum in agris limitatis, vt ff. de acquir. rerum domin. l. xvj. in agris, & ff. de flu. l. 1. §. si insula. Quid autem sint agri limitati, ibidem Iurisconsultus explanat, hoc est, ager captus ab hostibus, & diuisus inter milites, vt sciretur quid cuiq; datum esset, quod venisset, & quod in publico relictum esset. d. l. in agris, in fine. Si ergo Princeps vnum integrum territorium vni assignaret, non erit ager limitatus, vt hîc patet, quia non est diuisus. Et hoc vult text. in d. l. in agris. Dum dicit, quod si ager totus apud rempubl. retinetur, † non est ager limitatus. † Sed si vnum Territorium Princeps inter
 b plures diuidit, b tunc agri limitati sunt, nec ius alluionis habent. d. l. in agris, & de flum. l. 1. §. si insula. Ratio huius esse potest quia postquam Princeps limitatè decidit, vult, quod semper limitatè possideatur, vt semper sciatur quantum habuit beneficio Principis, nec possit dici, quod habuit beneficio fortunæ: Vel dic; quod ratio est; quia flumina loco Censitorum habentur, hoc est illorum Officialium; qui propter censum accipiunt de iure vnus, & dant alteri, sicut officiales dicti non possunt mutare concessionem factam per Principem; ita nec flumen, arg. ff. de acquir. rerum domin. l. xxx. Ergo. §. penult. Sed huic rationi contradicit expositio Azon. quam facit in Sum. Inst. de rerum diuis. versic. Nouus autem Alueus, vbi dicit, Eluina habentur loco Censitorum, idest Iudicum, & Principum, vel iuris autoritate: Ideo non habeat ius alluionis; quia pro illis prædijs non tenentur soluere factiones: Ideo in alio grauantur, vt C. de fun. lim. l. iij. ff. lib. xj. Vel dic non esse rationem quærendam, postquam habemus determinationem. In agris igitur limitatis non habet locum ius alluionis. † Sed quid, si plura Territoria capiantur, & quolibet territorium per se integrum diuersis militibus assignetur? Respondeo non esse agros limitatos, sicut si vni vnum integrum assignetur, vt dictum est, argum. ff. de verb. obligation. l. xxix. scire debemus. ij.
 5
 6
 c respon. † Quæro e si Territorium, & iurisdictiones Ciuitatum, & Episcopatum sunt diuisa, & terminata per cursum alicuius flumi-

nis, an sicut flumen recipit de iure vnus, & dat alteri iure dominij, ita facit in iure Iurisdictionis. Et videtur, quod Iurisdictiones non mutantur, sunt enim limitatę a Principe, ergo videntur agri limitati. d. l. xvj. in agris. Et sic dico, qd hoc non apparet, dicam, quod istę limitationes sunt antiquę, & a tempore; cuius memoria non existit, ergo habentur iure constituti per Principem, vt. ff. de aqua quot. & esti. l. iij. hoc iure. §. ductus aquę. Et sic videntur limitati: Sed hęc ratio non est sufficiens. Pone. n. quod princeps non diuisit Territoria, vel sicut diuisa inuenit, diuisa seruauit, & tunc agri limitati non dicuntur, vt dictum est: Vel dicamus, quod Iurdictio non mutatur, quia alluuio in alium ea; quę sunt publica, non transfert. argum. l. lxxxvij. Martius. ff. de acquir. rerum domin. Sed huic obstat quod supradictum est super verbo, nostro, quia ea; quę sunt publica, hoc est, ciuitatis, in vsu publico ius alluionis habent; cuius gratia videndum est, ¶ an iurisdictiones sint iuris publici. Et constat, quod sic, vt. ff. de iust. & iur. l. 1. §. Huius studij. ibi, Magistratibus, &c. Secundò videndum est, qualiter iurisdictiones sint iuris publici, an tanquam ea; quę sunt in vsu publico, an tanquam ea; quę sunt ciuitatis, vt priuatus possidet. Ad quod sciendum est, quod sicut pater, & filius: Dominus, & seruus sunt correlatiua, ita iurdictio est quędam relatio dominij in subditos: Et sicut pater habet ius in filium, ita filius contra patrem habet quędam iura petendi alimenta, & similia; ita in iurisdictione subditi habent quoddam ius petendi iurisdictionem a superiore; & si ille denegat, delinquit, & punitur, vt in Authentica, vt differ. iud. §. si tamen. & ff. & C. de magi. conueni. cum sim. & istud est iuris publici, tanquam ea; quę sunt in vsu publico. Quilibet enim potest a magistratu iustitiam petere, vt dicta l. prima. §. Huius studij. de iustitia, & iure. Alio modo consideratur iurdictio, prout est in ipso Magistratu, Ciuitate, Comite, vel Barone, & isto modo iurdictio est iuris publici, eo modo; quo sunt ea; quę ciuitas possidet, vt priuatus, quod patet, quia non quilibet de ciuitate vitur, sed solum cui Respubl. permiserit, & ea; quę inde percipiuntur, vt mulctę, penę, banna, & similia ipsius ciuitatis, vel dominij sunt tanquam priuata, vt. ff. ne quid in loco publici. l. ij. §. Hoc interdictum, secundo. Item videndum est, ¶ earum

iurisdictione competat cuilibet ciuitati, vel Domino, & in ipso flumine vsque ad medium ipsius fluminis terminantis. Et respon-
 deo, quod sic: quia omnia; quæ sunt in confinio, sunt communia
 eorum; qui ab vtraq; parte possident, vt l. xix. arbor. ff. communi
 diuid. & de aqua plu. arcend. l. ij. §. Præterea. Et de acquir. re-
 rum dom. l. vij. adeo. §. fin. Et sic de omni eo, quod commisce-
 tur in ipso flumine, quilibet habet iurisdictionem vsq; ad medium
 9 fluminis. † His præmissis in quæstione proposita, cum in ipso flumi-
 ne, & solo ipsius ciuitatis domino, vel alterius loci domino, vel Epi-
 scopo competit ius Iurisdictionis; tanquam ius priuatum, & sic
 * tanquam ad hoc flumen est priuati iuris, a dicendum est indubitan-
 ter, quod per alluionem, hoc est per additionem; quæ fiat à flu-
 mine, non adijcitur, vel detrahitur iurisdictioni, sicut supradic-
 tum est de lacu, vt. ff. de contrahen. empt. l. lxix. Rutilia polla. de
 aqua plu. arcen. l. xxiiij. Viennus. §. si. de acquir. rerum domin. l. xij.
 lacus. argum. ff. de aqua quotid. & estiu. l. iij. hoc iure. §. si aquam.
 Sed facilis est solutio, si benè inspiciatur.

ADDITIONES.

- a ¶ **S E D** cum hoc. De dictis per Bart. hinc vide plenè per Alex. in l. 1. in prin.
 ff. de acquir. pos. & dom. inf. in l. iij. incip. possideri. de acquir. poss. Tho. Dip.
 b ¶ **D I V I D I T.** Vide alexand. plenè in l. Cætera, in prin. ff. de leg. 1. Vbi ple-
 nè examinat doct. Bart. hinc, & vide Bart. Soci. in consil. clxxxj. incip. Visis
 capitulis. Thom.
 c ¶ **Q V A E R O** si territorium. Adde Barthol. Veronen. in suo tract. de seruit.
 in Rubr. de flum. priuato. Et Io. de Platea. in l. si. in fin. C. de fun. limitroph.
 lib. xj. Et apostil. Franc. de Curte. in lib. 1. in Addit. Alex. incip. confertur.
 ff. de iurisd. omnium iud. & plenè in consil. lxxvj. Thom.
 * ¶ **D I C E N D V M.** Adde tu, quod contra hanc opinionem Bart. quam tenet
 Baldus in Rubr. ff. de rerum diuis. vers. sed vltèrius quaritur, & in c. 1. §. si
 quis de manso. de controuer. inuestit. Et ang. ant. & Io. Fab. in §. Præte-
 rea, Instir. de rerum diuis. consuluit do. meus Barthol. Socin. in consilio; quod
 incipit. Dominus labia mea aperiat, Et spiritus sanctus illuminet intellectum
 meum, presens consultatio pulchra est, & subtilis; in qua eleganter, & subti-
 liter, quod non habetur in impressis, & ita consuluit collegium Papiense,
 quod consilium est inter consilia Fran. Curtij cons. lvj. Et etiam Ludou. Bo-
 lognin. in consil. xij. & latum consilium. Vide etiam per Corneum consilio
 cclxxvij. vol. iij.

I *Intelligere non comprehenditur per visum.*

- 2 *Testis deponens per verbum intellexit, non probat, nisi exponatur, idest vidit.*
 3 *Alluuius probatur per testes deponentes, quod videntur minutatim incrementum allatum.*
 4 *Confines reperti fracti in domo praesumuntur fracti ab eo, qui remansit ad custodiam.*
 5 *Factum in consilio praesumitur relatum ab eo solo, qui exiit.*

Per alluuiionem autem id vi-

detur adijci; quod ita paulatim adijcitur, vt intelligere non possimus, quantum quoquo momento temporis adijciatur. Ista verba sunt legis vij. Adeo. §. Præterea, versic. per alluuiionem. ff. de acquir. rerum domin. Super verbo, momento temporis glos. in verbo. momento temporis sic ait. Nam & sitota die figas intuitum, imbecillitas visus tam subtilia incrementa perpendere non potest, vt in cucurbita ostendi potest: Vnde dicitur latens incrementum, vt Instit. eod. §. Præterea. Ista sunt verba Azo. in summa Instit. de rerum diuis. versic. per alluuiionem.

- 1 Et aduertendum est, † quod illud; quod tex. dat intelligere, glos. intelligit, id est per visum comprehendi non potest, & merito. Vt enim naturales dicunt, vna est virtus intellectiua; quæ intelligit, & hæc eadem in homine, mediante organo oculorum videt, & per aurem audit, & sic de similibus: Hæc autem expositio licet verbis legislatoris congrua sit: in dicto alicuius testis congrua non esset; qui de eo debet deponere, quod simpliciter sensu corporis percipit, vt. ff. de testa. l. xx. qui testamento. §. fin. C. de testibus. l. xiiij. testium, & not. per Inno. extra de test. c. in nomine, & in c. cum causam. † Si igitur diceret testis aliquid esse, quod sic fieri intellexit, non probaret, nisi exponeretur intellexit, idest vidit, quia potuit per alium modum ad hunc intellectum peruenire; de quo modo interrogetur. Sed hic merito occurrit dubitatio. † Si. n. hæc alluuius non potest per sensum corporis comprehendi: Ergo quid sit alluuius per testes non poterit probari. Dico autem, quod bene potest videri, quod flumen addit, sed non quantum quoquo momento, sicut in puero excrefcenti videmus. Dico etiam, quod ex diuisione loci post incrementum allatum potest videri, & per vi-

sum comprehenditur, quod per alluionem est factum. Expositio-
ne enim facta de terra addita, hoc manifeste per omne compre-
henditur, quod minutatim factum est: & quod à flumine factum
est, quod per alium fieri impossibile esset: Vnde puto testem pro-
bare; qui diceret, quòd ipse vidit minutatim incrementum allu-
tum, & vidit, quòd est alluio addita à flumine minutatim. Idem
puto in quacunque materia contingere, vt si sit factum aliquid;
quod nisi ab vno fieri poterit, quòd apta sit probatio illunificesse.

5 † Quid enim si per certam horam vnus ad domus custodiam sit di-
missus, constatq; nullum alium ingressum esse, & confines; qui
clausi dimissi erant, fracti reperiantur? procul dubio ille; qui re-
mansit, fecit. † Et quid, si plures erant in consilio super arduis
6 constituti, & constat neminem exiuisse, vel cum alio locutum fuis-
se, vno excepto, & reperitur negotium esse scitum, & propala-
tum? tunc procul dubio ab illo solo exeunte de consilio, vel cum
alio loquente factum est, cum ab alio fieri sit impossibile, sicut
hic impossibile est ab alio additum, quam à flumine.

- 1 *Vis in singulari pro potentia, pro violentia, item pro necessitate, & etiam pro potestate ponitur.*
- 2 *Vires in plurali denotant effectum, seu efficaciam, & potentiam corporis.*

Quòd si vis fluminis, Hic tractare inci- pit de incremen-

to non per alluionem, hoc est, non paulatim, & latenter: Sed ma-
nifestè, & palam. Ait ergo vis fluminis, idest potentia fluminis.

- 1 † Multa enim significat hæc dictio *vis*. Quandoq; ponitur per po-
tentia, vt hîc; & in vulgari dicimus, talis homo habet magnam
vim, hoc est magnam potentiam, quod non intelligitur de corpo-
rali: sed de ea; quam contingit ex multitudine amicorum, vel
subditorum, vel diuitiarum. Quandoquè pro violentia, vt. ff. de
eo, quod metus causa. l. ij. & l. xij. extat. n. cum simil. Quandoq;
pro necessitate, vt. ff. de statu homi. l. iij. libertas, & quod notat.
ibi, nisi vi &c. Et dicimus in vulgari, ego facio hoc vi, idest neces-
sitate cogente. facit. C. de rescin. vend. l. xij. non idcirco minus.
Item accipitur pro potestate, vt. ff. de tutel. l. i. in princ. & Instit.

- de tut. in prin. Et istis casibus declinatur tantum in singulari per
 2 omnes casus, plurali non utitur. † Reperitur tamen vires in plu-
 rali, & istud non habet singulare, & interdum ponitur pro effectu,
 seu efficacia, vt ista stipulatio habet vires, vt. ff. de verborum obli-
 gationibus. l. stipulatio ista. §. Hi, qui. in fin. Ponitur etiam vires,
 idest virtutes, vt ait Cato. Herbarum vires, &c. Ponitur etiam pro
 potentia corporis, vt ille homo habet magnas vires. Reperitur
 etiam istud aduerbium vix; cuius significatio ponitur. ff. de iudic.
 l. liij. vix, & ad Velleia. l. xix. tutor, cum similibus.

Partem aliquam de tuo præ-
 dio detraxerit, Vt igitur hæc pars locum habeat,
 oportet constare, quòd pars illa;
 quam flumen prædio meo applicuit, ex tuo prædio fuerit. Si verò
 cuius fuerit, ignoretur, tunc statim quod terræ meæ applicaretur,
 meum esset, vt supra in principio dictum est, & etiam super verbo,
 adiecit.

- 1 *Applicare idem est, quod apponere.*
 2 *Adjicere fundo dicitur quod inuisibiliter fit, applicare quod visibili-
 ter, & palàm.*
 3 *Crusta agri tui, quæ applicatur prædio meo, quando possit à te vendi-
 cari.*
 4 *Crusta agri tui applicata prædio meo, & ita quòd inseparabiliter
 uniatur, efficitur mea.*

Et prædio meo attulerit, &c.

- Instit. de rerum diuisione. §. Quòd si vis: vbi idem est textus, & di-
 1 citur, † applicauerit, quod exponit gloss. in d. §. Quòd si vis, in
 verbo appulerit, idest apposuerit, & subiicit; puta crustam terræ
 fortè vineatæ, & arboratæ. Ita dicit gloss. secundum hoc differt
 hæc pars à præcedenti, quia ibi adiecit à latere, hinc supposuit: li-
 cèt hoc in se verum sit, tamen non puto curandum: siue enim à la-
 2 † Differt ergo, quòd in præcedenti parte adiecit inuisibiliter; hinc

verò visibiliter, & palam. Quid autem sit hoc; quod dicit appu-
 lerit, seu applicuerit, aduertendum est. Potest autem hoc esse si-
 ne vnione rei, quæ applicatur. Dicimus enim nauem ad portum
 applicasse, vel applicuisse, non tamen vnitur portui. Et sic hoc
 3 modo † crusta agri tui; quæ prædio meo applicatur, sine dubio
 tua manet, vt hîc, & à te poterit vendicari, vt ff. de damn. infec. l. ix.
 4 hoc amplius. §. primo. † Quandoque crusta agri tui meo prædio
 applicatur aliqua leui vnione, vel quòd potest de facili reparari,
 & tunc idem. Ideo dicit textus, palam est tuam rem permanere,
 vt hîc. Rarò enim terra potest apponi super terram, quin aliqua-
 lis applicatio, & vnio fiat: Et ideo hæc lex notabiliter requirit,
 quòd arbores radices emmiserint, vt infra videbimus, quando cru-
 sta agri tui meo prædio applicatur, ita quòd inseperabiliter vni-
 tur, tunc prædij mei efficitur, vt infra dicitur.

- 1 *Crusta applicata fundo meo, intra quantum tempus dicatur vnita cum meo, & mihi acquisita.*
- 2 *Impositum fundo meo, fundo meo acquiritur, & additum per alluui-
 nem mihi acquiritur.*
- 3 *Arbor mea imposita tuo fundo, etiam si ibi coaluerit, petitur actione
 in factum.*
- 4 *Crusta applicata fundo meo, postquam fuerit vnita vendicari non po-
 test.*
Arbor antequam coaluerit vendicatur à Domino.
*Crusta antequam sit vnita, potest agi contra Dominum, vel vt illam
 tollat, vel vt illam pro derelicto habeat.*

Planè si longiori tēpore, &c. Ean- dem

materiam profequitur, quando ab initio crusta in meum agrum,
 vel fundum translata est sine vnione. Si enim ab initio fue-
 rit vnita, vt multum cum terra agri mei vnita sit, ita quòd nec
 discerni, nec separari potest, aliàs possessio mea non esset, vt d. l. ix
 hoc amplius. §. i. de damn. infec. Sed quando ab initio sic vnita
 non esset, tunc ex post facto fieri potest vnio, & vniri potest; quod
 1 si fiat, tunc efficitur mea. † Hoc autem qualiter fiat, vnum exem-
 plum ponitur, si longiori tempore fundo meo hæserit, quod vt hîc

in gloss. i. in verbo, longiore tempore, dicitur, quidam exponerant x. vel xx. an. quod gloss. reprehendit. Sufficit enim quod tanto tempore stet, quod coalescat arbor in terra, vel si fortè crusta non habeat arbores, sufficit si tanto tempore steterit, & si ibi arbores essent, coaluissent, ex cursu enim tanti temporis præsumitur facta unio terræ, & hæc est mens huius literæ. Puto etiam, quod si intra modicum tempus illa crusta propter pluuiam sit dirupta, & cum terra agri mei vnita sit; quod statim sit effecta mea. arg. ff. de glan. legend. l. i. & d. l. ix. hoc amplius. §. i. Ex eo enim tempore;

2 quo cum terra vnitur, fundo meo dicitur acquisita. † Et aduertendum est, quod supra in acquisitione; quæ fit per alluionem, dictum est, quod acquiritur nobis: hinc verò dicitur, quod acquiritur fundo, quod verum est; pro vt hinc gloss. intelligit, quia loquitur de eo; quod supponitur, quod ipsi fundo acquiritur. Illud verò, quod fundo adijcitur, potest domini destinatione possideri, vt fundus separatus à primo, & sic magis personæ, quàm rei dicitur acquiri. Sed intelligendo, quod hinc etiam per extensum non est ius, quod siue acquiratur nobis, siue fundo nostro idem est, ab initio enim fundo acquiritur, licet possumus postea seperatim possidere destinatione nostra. †

3 Cum autem arbor coaluerit, an vendicari possit, glo. tenet, quod possit peti actione in factum: Et

4 hæc de arbore. † Ipsa autem terra postquam vnita est, peti non potest. d. l. ix. hoc amplius. §. ita demum. de damno infecto: Antequàm autem coaluerit, ipse dominus potest vendicare, dum tamen de damno infecto caueat, vt d. l. ix. hoc amplius. §. fin. Ego autem, in cuius præiudicium delata est crusta, possum agere contra dominum, vt ipsam tollat, vel pro derelicto habeat, vt l. vij. Prætor ait. §. fin. ff. de damn. infecto. Postquam verò vnita est, hoc

facere non possum, vt dicta lege

ix. hoc amplius. §. Alfenus, vers. Sed nec

ego.

Ad figuras nunc veniamus.

P R O P O S I T I O N E S,
E T F I G V R A T A E
D E M O N S T R A T I O N E S
P R O A L L U V I O N V M
D I V I S I O N I B V S.

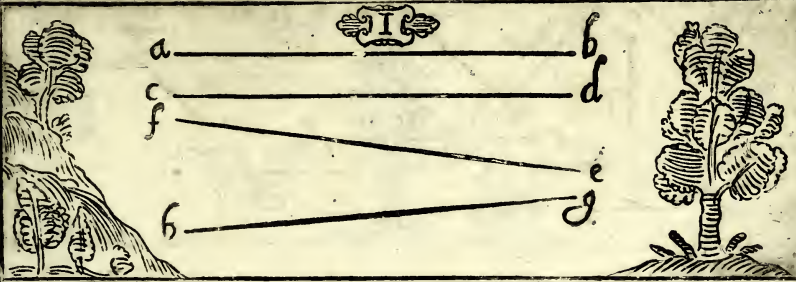
VIA circa diuisiones, eorum quæ per alluionem adijciuntur, quæstiones plures vidi, quarum doctrinam dare impossibilæ arbitror, nisi res inspectione oculorum inspiciatur: Ideo figuras ad oculum demonstrantes inserui; per quas illa sola docere intendo; quæ communiter ignorantur, & in hoc vtar aliquibus conclusionibus geometricis: Nec hoc quis arbitretur incongruum, quia omnis scientia ancillatur huic: Est enim Architectica de alijs cunctis disponens, vt dicit Arist. 1. Ethicorum. Sciendum est igitur, quòd inter eos; qui ex vna parte fluminis prædia possident, id quòd per alluionem adijcitur, vel quoquomodo, scilicet dimittendo Insulam, vel Alueum, commune est pro diuiso pro modo latitudinis; quæ latitudo propè ripam sit, vt in. 1. vij. Adeo. §. Insula: Hoc autem fit ducendo lineam per directum, per illam partem, quæ adiecta est per alluionem, seu per Insulam dimittendo Alueum.

P R A E M I S S V M I. F I G V R A. I.

D ostendendum igitur, quæ sit linea recta per directum ducta, facta est ista figura. Sed an linea sit recta, quæro tribus modis. Primò, an linea sit recta secundum se, & de hoc in figura. Secundò, an linea sit recta respectu alterius lineæ; supra quam cedit. Tertio, an linea sit recta respectu alterius puncti; qui est in angulo duarum linearum; idest an rectè secet angulum per medium: De quolibet videamus. De primo dico, quòd linea recta secundum se, est ab vno puncto ad alium breuissima extensio, vt patet in prima linea supra posita; vbi sunt

duo puncti a. b. Nam si extendatur prima linea ab vno puncto ad alium; illa linea erit recta, & si vnum filum tangens illos duos punctos extenderetur in infinitum; tota linea erit recta, vt patet ad sensum, & figura demonstrat. Item sciendum est, quod si fieret aliqua linea super duos punctos æquidistantes à primis, vt c. d. æquè erit linea recta: Et si in infinitum illæ duæ lineæ extenderentur, nequaquam iungerentur, vt ex figura patet ad sensum. Sed si fierent duo puncti, non æquè distantes à primis, sed vnus esset magis propinquus primæ lineæ, alius magis remotus, vt est e. & f. Tunc protrahendo li

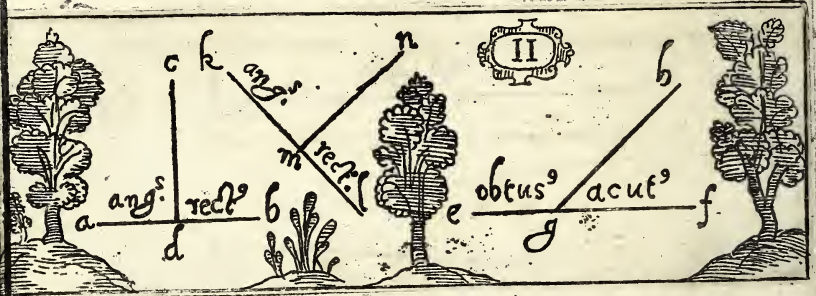
neam, linea non est recta secundum se, vt præcedens: nam punctus e. est magis remotus à linea c. d. quàm punctus. f. & tandem protrahendo illas duas lineas, necesse est eas simul iungi: Si verò secundus punctus esset remotus, vt in linea g. h. (constat enim, quod punctus g. est magis propinquus præcedenti lineæ, & punctus h. est magis remotus) tunc quantò magis istæ duæ lineæ extenduntur, magis elongantur, vt patet ad sensum. Et prædicta sunt multum notoria in geometria, vt patet primo lib. Euclidis.

PRAEMISSVM II. FIG. II.

AE c figura facta est ad ostendendum quomodo posita vna linea recta super aliquo puncto ipsius lineæ alia linea recta perpendiculariter, & rectè cadat; quod cognoscitur, quia quando super vnam lineam rectam alia rectè, & perpendiculariter cadit, tunc vterq; angulus rectus erit. Sed si non caderet rectè,

& perpendiculariter, tunc vnus angulus erit acutus, alius apertus erit, & latus, quasi obtusum ostendat: Exemplum primi dicti. Sit posita linea a b. & in ea ponatur punctus d. super illo ducatur perpendiculariter linea c. d. tunc vterq; angulus erit rectus & æqualis. Exemplum secūdi dicti. Sit posita linea e f. punctus in ea. g. positus, super illo ducatur linea non rectè, neq; perpendiculariter. vt si flectatur versus punctum f. & sit linea g. h. Tunc angulus est acutus in illa parte; qua flectetur, & ab alia parte erit obtusus. Sed dubitatur, si ponatur

linea k l. & in ea punctus m. & ducatur super illam lineam linea m, n. quæ in nullam partem flectatur, & tamen in aspectu non videatur linea recta, quid erit? Respondeo verè est linea recta prima k l. & alia m, n. super ea rectè cadit, si consideretur secundum se, non autem si consideretur respectu quadraturæ istius cartæ; super qua describitur: sed ad istud nullus est habendus respectus, sed solùm ad lineam positam, & ad illam; quæ supra eam ducitur, & hoc est vtile scire ad multa; quæ infra dicentur.

P R A E M I S S V M I I I .

P R O B L E M A I .

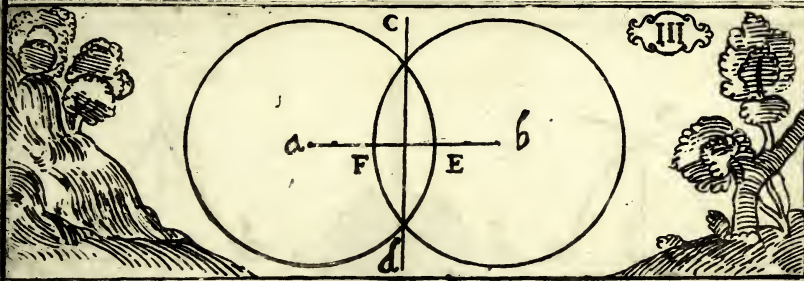
FIG. I I I .

V I A in diuisione; de qua tractaturi sumus, sepè accidit diuisiones fieri per medium: Ideo ad hoc docendum, & demonstrandum facta est ista figura. Ponatur ergo linea recta a b. quam volumus diuidere per medium, itaquòd in ipso libro possit cuique demonstrari. Primò ponam pedem circini in puncto a. & describam circulum vltra medium lineæ, vt ostendit circulus ru-

beus

beus CED, deinde ponam pedem circini in puncto b. & supra eum faciam circulum æqualem primo, vt ostendit circulus azureus c F d. qui duo circuli se se proscindunt in duobus locis, c, & D, vt apparet. Ducam igitur lineam rectam ab vno dictorum punctorum, vbi circuli se proscindunt, ad alium, vt ostendit linea c d. Dico q̄ hæc linea diuidit lineam a b: datam per medium, vt apparet, & probatur sic. Si ab æqualibus æqualia adimas, ea, quæ remanent, sunt equalia; vt dicit Euclides. Sed æqualis distantia est à puncto a. vsq; ad circumferentiam CED circuli rubei, qualis est à puncto b. ad circumferentiam CFD, circuli azurei, & per lineam c d. æqualiter adimitur ab vtraq; parte hæc distantia: Ergo patet, quòd illud; quod remanet de linea a b. ab vtraque parte, est æquale, videlicet AF, ad BE, Et sic linea c d. eam secat per medium. Item ex prædicta figura apparet alia demonstratio: videlicet q̄ si inter a b, non esset linea ducta, sed esset spatium;

quod inter duo puncta A. & B. debet diuidi iure proximitatis: quòd dicta linea c d. diuidit dictum spatium directò per medium, ita q̄ quicquid est supra, est magis propinquum a. & quicquid est infra, est magis propinquum b. etiam si linea c d. extendatur in infinitum. Apparet etiam ex dicta figura alia demonstratio, videlicet quòd supra vnâ lineam, vel basim rectam duæ lineæ circulorum æqualium se proscindunt, & à puncto vbi se proscindunt, si ducatur linea ad punctum; qui est in medio dictæ lineæ, vel basim, illa linea perpendiculariter cadit, & facit angulû rectum ab vtraq; parte, vt patet ad oculum, & probatur ex præcedentibus. Quòd si dicta linea diuidit spatium per medium, apparet, quòd non flectitur versus aliquam partium, &

fic

fic facit angulum rectum ab vtraque parte. Et ista sunt multum necessaria ad cognitionem sequentium.

PRAEMISSVM IIII.

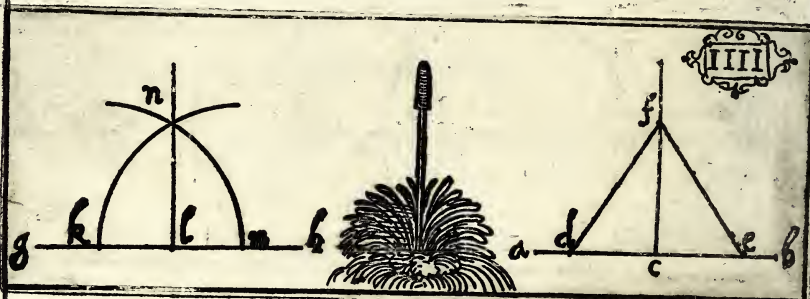
PROBLEMA II.

FIG. IIII.

IGVRA ista est facta ad ostendendum qualiter posita vna linea recta, & puncto in ea posito, supra illum punctum alia linea recta, & perpendiculariter ducatur, sicut ex his, quae posita sunt, de necessitate concluditur. Sit igitur linea posita a b. & in ea positus punctus c. supra quem volo aliam lineam directam perpendiculariter ducere, faciam igitur ab vtraque parte illius puncti. C. duos punctos d. e. aequè distantes, deinde assumam duas aequales lineas cum duabus virgulis, vel cordulis, & vnã ponam super puncto d. aliam super puncto e, & ambas coniungam per modum Trianguli in puncto f. Postea ducam lineam a puncto c. posito

etiam perpendiculariter ducere, faciam igitur ab vtraque parte illius puncti. C. duos punctos d. e. aequè distantes, deinde assumam duas aequales lineas cum duabus virgulis, vel cordulis, & vnã ponam super puncto d. aliam super puncto e, & ambas coniungam per modum Trianguli in puncto f. Postea ducam lineam a puncto c. posito

vsque ad punctum f. Dico igitur, quod illa linea rectè, atque perpendiculariter cadit supra lineam datam in puncto dato, vt hinc oculus ostendit, quia facit angulum rectum ab vtraque parte, & probatur in lib. Euclidis. Vel breuius sic. Data sit linea g h. in ea ponatur punctus. l. supra quem volo rectè, & perpendiculariter lineam ducere: faciam duos punctos aequè distantes à puncto dato, vt k. m. deinde ponam pedem circini in puncto k. & extendam vsque ad punctum m. Et voluam illum versus partem; quam volo illam lineam ducere. Deinde ponam pedem circini in puncto m. & extendam vsque ad punctum k. & si simili modo voluam; sequitur, quod illae lineae circulares se inuicem secant

bunt

bunt in puncto n. Dico igitur, quòd si à puncto l, dato ducatur linea ad punctum n. perpendiculariter, & rectè cadit supra dictum punctum l, eadem ratione, qua supra probatum est in præcedenti figura. Quandoquidem supra vnâ basim rectam duæ lineæ circularum equalium se proscindunt, & à pūcto vbi se proscindūt ducitur linea ad punctū, qui est in medio basis, & super illos duos punctos linea in infinitum producta, semper rectè cadit, vt patet ex his, quæ dixi supra in prima figura. Hoc etiam patet ex his, quæ dicta sunt, quia dicta linea cadens ab vtraquè parte facit angulum rectum.

PRAEMIŒSVM V. FIG. V.

IGVRA ista est facta ad designandum casum tertium, quod in prima fuit quæsitum, scilicèt si ponatur vnus punctus in angulo duarum linearum, & supra illū velim ducere lineam rectam, seu perpendiculariter, qua liter fiat, quod docet hæc figura. Ponantur ergo duæ lineæ, scilicet a b. & b c. quæ conueniunt in vno puncto B. & ibi faciant angulum, cuiuscunque conditionis sit ille angulus, & super illum punctum volo ducere lineam rectam: Faciam igitur ab vtraq; parte anguli b, in illis lineis punctum, scilicet d, & e, & ductis lineis d f, & e f, æqualibus eo modo; quo supra, & se tangen-

tibus in puncto f. Dico, qd si ducatur linea à puncto f, vsq; ad punctū b, quòd illa linea rectè, & perpendiculariter cadit super b. quod patet, quia si ducatur alia linea recta à puncto d, ad punctum e, illa secatur per medium, & ibi sunt quatuor anguli recti, vt probatur in

lib. Euclidis. Propterea in ipso angulo b. sunt duo anguli æquales. Vel si vis aliter probare, & operari, ponas duas lineas gh, & hi, quæ conueniant in puncto h, supra quem vis ducere lineam rectam, faciam ab vtraque parte in illis lineis punctum k. & m. æquidistantem à puncto h. Deinde ponam pedem circini in puncto k. & alium extendam vsque ad n. & voluam supra, versus illam partem; super quam volo ducere lineam, deinde ponam pedem circini in puncto m; & alium extendam vsque ad punctum k, & voluam simili modo. Tunc illæ duæ lineæ circulares se proscindunt in puncto n. Ducatur ergo linea recta à puncto h, vsque ad punctum n, Dico, quòd illa rectè, & perpendiculatur cadit supra punctum h, eadem ratione; qua præcedens: Et si ducatur alia linea recta à puncto k, vsque ad punctum m. illa fecatur per medium per lineam nh, & erunt ibi quatuor anguli recti: & in puncto h, similiter fiunt duo anguli æquales. His præmissis ad euidenciam, nunc ad propositum veniamus, ponendo ripas, prædia, & alluiones.

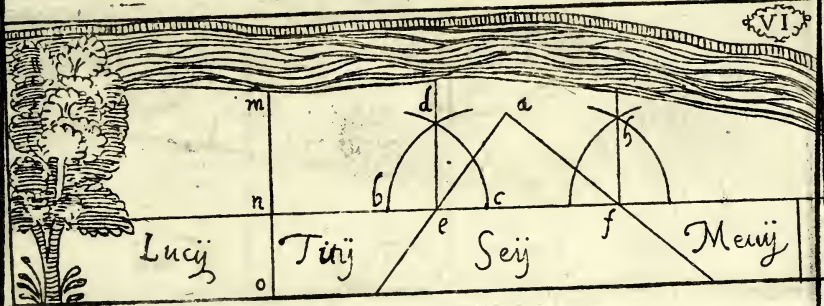
PROPOSITIO I. FIG. VI.

D euidenciam dicendorum præmitto, quòd flumen designabitur per colorem azureum, & caput fluminis erit ab illa parte; à qua erit caput alicuius animalis, & versus illam partem fluent prædiorum ripæ per colorem nigrum: Illud, quod est medium inter prædia, & flumen, intelligatur alluio, seu per alluionem. Item lineæ rubæ factæ sunt illæ; quæ verè diuidunt alluionem. Lineæ flauæ, siue crocæ factæ sunt causa demonstrationis, vel disputationis: & si quandoque fieret aliqua linea azurea, in ipsa figura declarabitur ad quem finem fiat. Nunc ad præsentem figuram veniamus, & aduertendum est, quòd linea, quæ est ripa omnium prædiorum, est recta omni rectitudine. Item duo prædia paria habent confinia directæ, adeo quòd linea diuidens prædia, cadit directè in lineam ripæ; quod patet, quia ab vtraque parte facit angulum rectum. In istis duobus prædijs diuisio est clara, quia protrahitur linea directò per alluionem vsq; ad flumen, vt ostendit linea rubea m n o. & illa linea est directæ respectu ripæ, & directè coniungitur cum ripa

diuidente

diuidente prædia. Videndum est de ripa, quæ est inter prædia Titij, & prædia Seij, & inter prædia Seij, & prædia Meuij, in illis est dubium: Nam lineæ diuidentes prædia, licet sint directæ in se, non tamen cadunt directè in illam lineam; quæ est ripa, vt patet, quia ab vna perficiunt angulum acutum, ab alia obrusum. Si igitur ducerem per alluuiionem lineam secundum rectitudinem lineæ, non iret vsque ad flumen, sed iungeretur in puncto a. Vt ostendunt lineæ zale A E, & A F, & sic prædium Seij; quod est maioris latitudinis iuxta ripam, haberet minus de alluuiione, nec protenderetur vsque ad flumen. Dicendum est ergo, quòd lineæ confinium diuidentes confi-

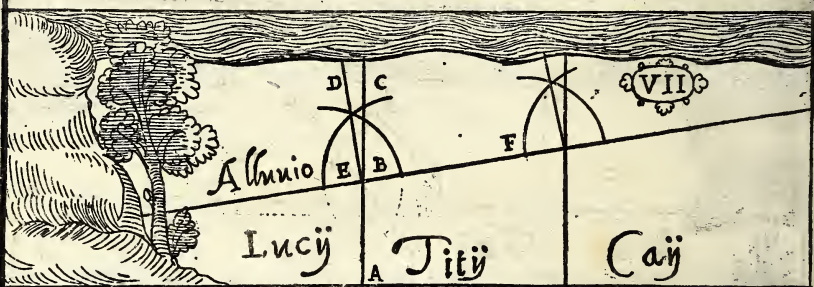
nia, nulla tenus attendenda sunt: Quoniam in dicta lege adeo. §. Insula. in fine. ff. de acquir. rer. dom. dicitur pro modo latitudinis; quæ latitudo propè ripam sit. Si ergo fiat diuisio consideretur lineæ, quæ est ripa, & consideretur lineæ, vbi cadit lineæ diuidens confinia, & ibi assumatur vnus punctus E, indiuisibilis, vt ostendunt lineæ nigra, & ab vtraq; parte illius puncti, fiant duo puncti æquè distantes b. c. & ponatur pes circini in puncto b, & extendatur ad punctum c. & voluatur versus alluuiionem: & postea ponatur in puncto c, & extendatur ad punctum b, & simili modo versus alluuiionem, quæ duæ lineæ reuolutæ se proscindunt in puncto d. Deinde ducatur lineæ recta à puncto e, vsq; ad punctum d, & protrahatur vsq; ad flumen, vt ostendit lineæ rubea D E; Dico igitur, quòd illa rectè cadit supra lineam; quæ est ripa, vt probatum est supra in tertia figura, & est recta à puncto d, vsq; ad lineam assumptam, & quantuncunq; vltra protrahetur, recta erit, vt dictum est supra in prima figura. Et si-

milis diuifio est inter Seium , & Meuium , vt lineæ ductæ ostendunt .

PROPOSITIO II. FIG. VII.

A E C figura habet lineam ripæ vniformem ; & cum tractetur de alluionis diuifione , omnes rustici protrahunt lineam secundum quòd ostendit linea flaua A B C , ducta secundum rectitudinem lineæ diuidentis prædia: Sed hanc diuifionem rusticorum non esse bonam apparet , quia linea debet duci recta secundum rectitudinem lineæ ripæ , vt ex precedentibus liquet , & secundum illam non est recta , q̄ apparet , quia linea flaua

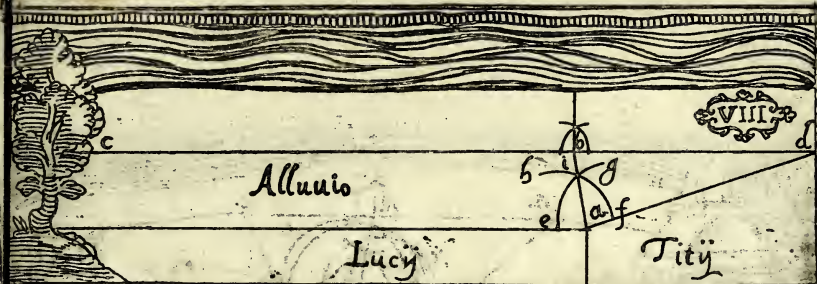
ducta A B C , versus caput fluminis facit angulum obtusum E B C , & versus pedem facit angulum acutum C B F , quod repugnat lineæ , quæ dicitur recta . Facienda est ergo diuifio alluionis , prout ostendit linea rubea B D , ducta supra lineam ripæ , quæ ab vtraq; parte facit angulum rectum , & sic ipsa rectè cadit perpendiculariter , vt supra demonstratum est . Et si dicatur , quòd ripæ linea non est recta , respondeo , imò est recta secundum se , quod considerandum est : non autem vadit secundum rectitudinem lineæ prædiorum ; quæ est ab alia parte , quod aduertendum non est .

PROPOSITIO III. FIG. VIII.

S T A figura differt à præcedentibus , nam præcedentes habent lineam rectam : hæc verò habet duas lineas in vno puncto ; quæ faciunt angulum obtusum , scilicet in illo puncto A , vbi sunt fines inter Lucium , & Titium . Dico igitur , quòd

ad diuidentum alluionem inter dicta duo prædia, debet duci linea, vt ostendit linea rubea A B, ducta vsque ad lineam azuream C D, & quòd linea A B, cadat rectè, probatur; quia factis duobus punctis E, F, equè distantibus, & duabus lineis circularibus E G, F H, ductis super eis, vt ostendunt lineæ croceæ, & ab illo puncto I vbi se interfecant vsq; ad punctum A, datum, ducta linea A I B,

illa linea cadit perpendiculariter. vt demonstratum est supra in quarta figura. Hoc etiam probatur ratione propinquitatis, vt dicitur in sequenti figura. Illud verò, quod est supra lineam C D, azuream, debet diuidi, ac si ripa esset recta, vt illa linea azurea C D, ostendit; Nam quod iuris est in eo, quod prædio primo adijcitur, idem est in eo, quod ipsi addito adijcitur, vt. ff. de acquir. rer. dom. l. Infula. Sed si ab initio ripa habuisset illam rectitudinem, illo modo facta fuisset diuisio, vt supra in sexta figura. Hoc in sequenti figura rectius, & clarius demonstrabitur.

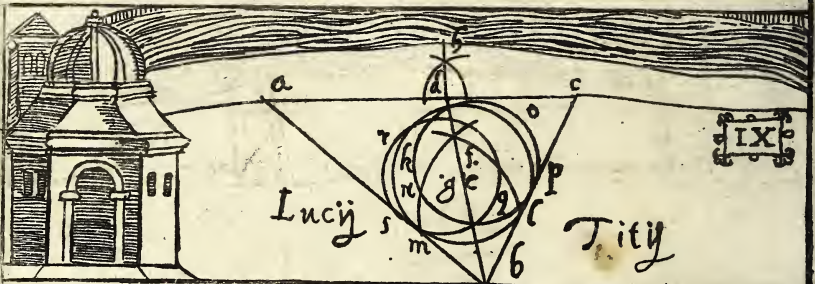
PROPOSITIO IIII. FIG. IX.

D e euentiam istius figuræ præmitto, quòd flumen addit quandoq; ita, quòd ripæ sunt ab vtraq; parte eius sicut facit flumen per alluionem positum, & tunc illud dimissum debet esse commune inter eos, qui sunt ab vtraq; parte propinqui, vt. ff. de acquir. rer. dom. l. adeo. §. Infula, & §. quòd si toto:

Quandoq; illud, quod dimittitur, habet ripam tantum ab vna parte,

& tunc debet diuidi inter eos, qui ab eadem parte prædia possident per lineam indirectam ductam, vt. ff. de acquir. rer. dom. l. inter eos, vt supra dictum est. Et aduertendum, quòd licet iura loquantur; quando ripa est ab vtraque parte fluminis, eadem tamen ratio est, quum ab vno latere fluminis sint duæ ripæ, inter quas contineatur relicta alluuiò. Hoc præmissò, dico quòd hæc figura habet duas lineas rectas, scilicet a b, & b c; quæ faciunt vnum angulum in puncto b. Dico igitur, quòd alluuiò dimissâ inter dictas duas lineas habet latera ab vtraq; parte, ideò debet diuidi iure propinquitatis: Illud verò, quod est vltra duas lineas, quomodo apparet ex se, du-

ta linea à puncto a, ad punctum c. habet solum ripam ab vna parte, & ideò debet diuidi per directam. Ducatur ergò supra punctum b. linea rubea recta b, d, quam apparet esse directam ex quinta figura. Tunc dico, quòd quicquid est supra dictam lineam b, d, versus caput fluminis, est prædij Lucij iure propinquitatis, quod sic probatur. Ponatur punctus e, in dicta linea rubea b d, & supra illum fiat circulus k, l, m, rubeus; qui punctualiter tangat ripam Titij. Dico, quòd ille circulus æqualiter tangit ripam Titij, & Lucij, & sic illa linea est in medio directè: Deinde infra dictam lineam fiat punctus f, & super eum voluatur circulus rubeus N O P, qui punctualiter tangat ripam Titij c b. dico, quòd ille circulus non tangit ripam Lucij, ergo ab illa magis distat. Et eodem modo supra dictam lineam rubeam fiat punctus g, & super eum describatur alius circulus rubeus Q R S. qui punctualiter tangat ripam Lucij b a. Dico quòd non tangit ripam Titij c b: ergo ab illa magis distat: Et sic conclu-

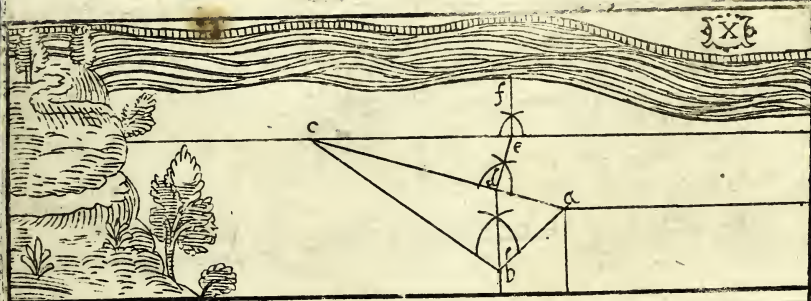
ditur

ditur quòd diuisio est rectè facta. Illud verò; quod est supra lineam croceam a c. debet diuidi ac si tota linea esset quædam ripa recta, quod probatur sic. Quod iuris est in eo, quod primo prædio adijcitur, idem iuris est in eo, quod ipsi addito adijcitur, vt. ff. de acquir. rer. dom. l. Insula: Sed si ab initio ripa habuisset illam rectitudinem, facta fuisset diuisio per lineam d h, vt dictum est supra in sexta fig.

PROPOSITIO V. FIG. X.

Nhac figura sunt duæ lineæ rectæ, scilicet a b. & b c. quæ in puncto b. faciunt angulum A B C. Verumtamen lineæ a b. est minor quàm lineæ b c. Et in hoc differt à præcedenti. Dico igitur ducendam esse lineam rectam à puncto a, vsque ad punctum c. vt ostendit lineæ crocea A C. Et quicquid est intra dictas lineas procul dubio habet ripas ab vtraque parte, & ideo debet diuidi iure proximitatis, vt patet ex præcedentibus. Et ideo du-

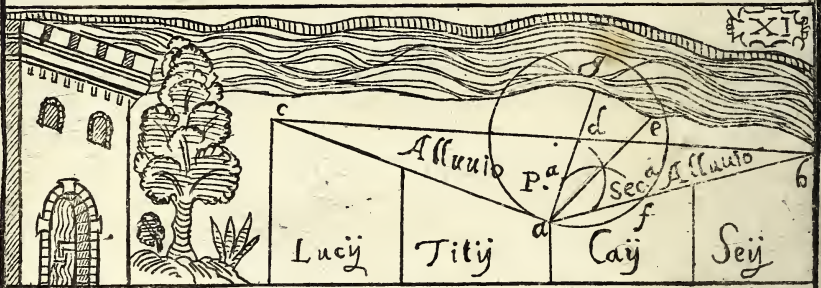
catur lineæ rubea à puncto b. vsque ad lineam a c, croceam in puncto d, diuidens per medium. Illud verò; quod à lineæ crocea a c, supra est, habet ripam tantum ab vno latere, & per illam rectitudinem; quam ostendit lineæ crocea a c. Et ideo debet diuidi ducendo lineam rectam rubeam à puncto d, vsque ad lineam azuream E c; in puncto e. Illud verò, quod est à lineæ azurea e c; debet diuidi ducendo lineam rectam super illam azuream, sicut si ibi esset ripa, & hoc per illam rationem, quod additum addito est diuidendum, si-

cut additum antiquo prædio, vt dictum est in præcedentibus : Et prædicta vera sunt, si proponatur quæstio sic simpliciter, & per quem modum alluuiò accesserit, sit incertum. Si verò constaret, quòd primò addiderit alluuiò certam partem, postea aliam, tunc declarabitur in sequenti figura.

PROPOSITIO VI. FIG. XI.

ISTA figura facta est ad declarandum illud, quod dictum est in precedenti: si enim poneretur simpliciter totam alluuiònem esse dimissam; qualiter fienda sit diuisio, apparet ex dictis in tribus præcedentibus figuris. Sed pone flumen primò per alluuiònem dimississe illam partem, quæ continetur intra lineam rubeam a d g, ductam supra prædium Titij, & Lucij: dico quòd tota illa alluuiò esset Lucij, & Titij; quorum prædijs adhereret, & Caius nihil haberet facere ibi. Secunda verò alluuiò diuidetur, po-

nendo alluuiònem primam prædò ripa, & sic inter ipsam, & prædium Caij ducetur linea A E, per medium secans ex doctrina data in precedenti. Sed opponitur, quòd de alluuiòne prima debeat prædio Caij, nam inter prædia Lucij, Titij, & Caij, sunt duæ lineæ, quæ faciunt angulum in pũcto a. & sic pars alluuiònis habet duo latera a e, & a d, vt ostendit linea crocèa b c. Ergo illa debet diuidi iure propinquitatis, vt dictum est: Sed pars illius alluuiònis est magis propinqua prædio Caij; quod patet, quia si super pũcto lineæ A D G, alluuiònis primæ posito in linea rubea A D. secata per lineam B C. cro-

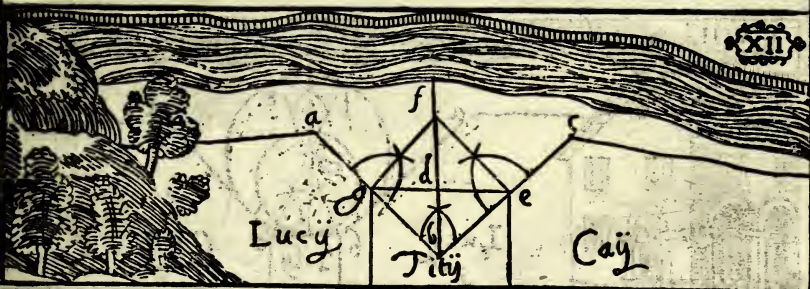
ceam

ceam, vt in puncto d. fiat circulus; qui tangat punctualiter prædium Titij tantum; occupabit partem de prædio Caij, vt ostendit circulus azureus AFG. Respondeo, hoc, quod alicui accreuerat iure propinquitatis, habet locum, quando illud; de quo acquirendo ageretur, neutrius fundo cohereret, vt Insula, quando vni coheret, & alio non, semper illi cedit, cui coheret, nec attenditur proximitas alterius, vt. ff. de acquir. rerum domin. l. Insula, in princip.

PROPOSITIO VII. FIG. XII.

FIGURA ista facta est, vt ostendatur quòd prædia quædam possunt esse; quibus de alluione non debetur vsq; ad flumen, sed ante intermoritur; Vt si alluio contineatur inter duas lineas, scilicet a b, & b c; quæ faciunt angulum in puncto b. qui angulus cadit quasi in medio prædij Titij. Primò ergo fiat linea rubea diuidens per mediũ, vt linea b F. vt probatum est supra in octaua figura. Ex quo patet, quòd quicquid est ab ea linea supra versus caput fluminis, cedit illi ripæ a b. & quicquid est ab

illa linea infra versus finem fluminis, cedit illi ripæ b c. & hoc ratione propinquitatis, vt dictum est; Nec prædium Titij habet diuidere superiori vicino, & inferiori. At si bene respicias, punctus diuidens prædia cadit in lineis rectis secundum se, ergo debet diuidi ducendo lineam rectam super eam, vt ostensum est supra in septima figura, sicut ostendit linea e f. & linea g f. Et sic in puncto f. portio contingens agrum Titij finitur, & intermoritur: Si enim transfret ultra, vel

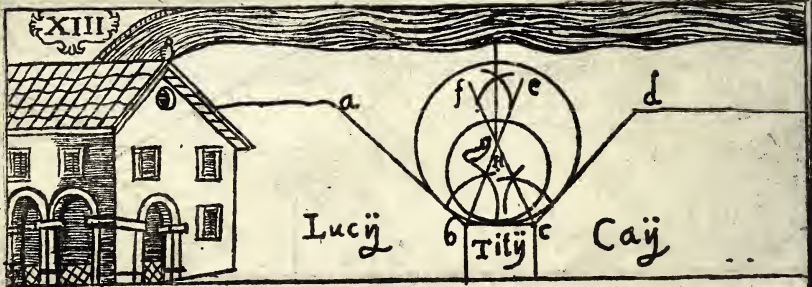
si linea

si linea torqueretur, nec iret recta, vt si vlueres lineam e f. versus caput fluminis, vel si transfret vltra b d f. dares primæ ripæ plusquam deberes iure proximitatis; quod iura prohibent, quamquam ponatur per alluionem sic simpliciter accreuisse. Sed si poneres, quod primo accreuisset in totum triangulum g b e. prædij Titij vsq; ad lineam croceam e g. tunc deberet fieri diuisio, vt in seq. figura.

PROPOSITIO VIII. FIG. XIII.

Ab c figura differt à præcedenti: nam hîc ripa continetur tribus lineis, scilicet a b. & b c. & c d. & habet duos angulos, scilicet in puncto b. & in puncto c. tota igitur hæc alluio debet diuidi iure propinquitatis, quia tota continetur intra plura latera. Primò igitur ducatur linea rubea secans per medium super angulum b. & sit linea b e. deinde ducatur linea per medium diuidens super angulum c. & erit linea c f. quæ duæ lineæ secabunt se in puncto g. Dico ergo, quod portio alluionis perti- nens ad agrum Titij in dicto puncto g. finitur; quia si fieret circulus

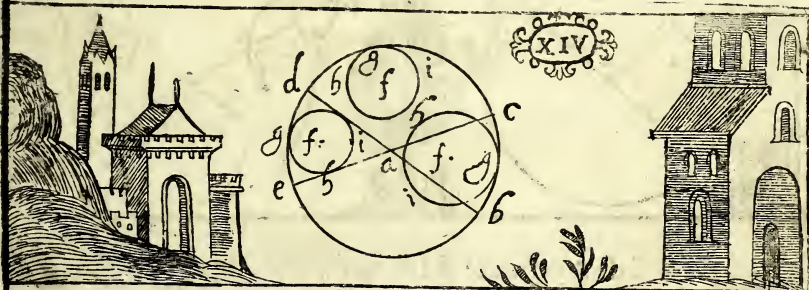
super puncto g. vtranq; lineam punctualiter tangeret: ergo ille est punctus; in quo propinquitas vtriusq; terminatur: Si verò excederes, & velles facere circulum præter punctum g, tunc vni partium accederet, & ab alia elongaretur; quod ergo est intra illud triangulum b g c. pertinet ad prædium Titij iure propinquitatis: quod patet, quia intra illud triangulum ponitur centrum vnus circuli in puncto h. qui punctualiter tangens ripam Titij, nullam aliam ri-

pam tangit . Inter Lucium , & Caium reliquum alluionis diuidi debet per lineam directò ductam vsq; ad flumen . Et hæc sufficiant de ripa ; quæ habet lineam , vel lineas rectas . Restat videre de ripa ; quæ habet lineam circularem .

THEOREMA I. FIG. XIV.

De euentiam earum ; quæ dicenda sunt de figura circulari , sciendum est , quòd circulus est figura plana , vna quidem linea contenta , quæ circumferentia nominatur ; in cuius medio punctus est ; à quo omnes lineæ ad circumferentiã exeuntes sunt sibi inuicem æquales , vt dicit Euclides . In hac namq; figura centrum est in puncto a , & omnes quatuor lineæ inde exeuntes sunt sibi inuicem æquales , & si plures ducerentur idem esset . Item apparet , quòd omnes lineæ prædictæ in centro faciunt angulum . Item præmitto , quòd totum illud , quod est in circulo intra aliquas lineas duas , est magis propinquum illi parti circumferentiæ , quæ in punctis

duarum linearum terminatur . Verbi gratia assumas partem circumferentiæ b c . & duc lineas rectas ad centrum , & faciunt triangulum b a c . dico , quòd quicquid est intra illum triangulum , est magis propinquum illi parti circumferentiæ b c . quàm alicui alij , quod patet ad sensum , & potest probari . Nam ponatur centrum f . in aliqua parte intra dictum triangulum , & supra illum ducatur circulus azureus g h i ; qui tangat punctualiter in g . dictam partem circumferentiæ b c . Dico , quòd nullam aliam partem circumferentiæ tanget ,

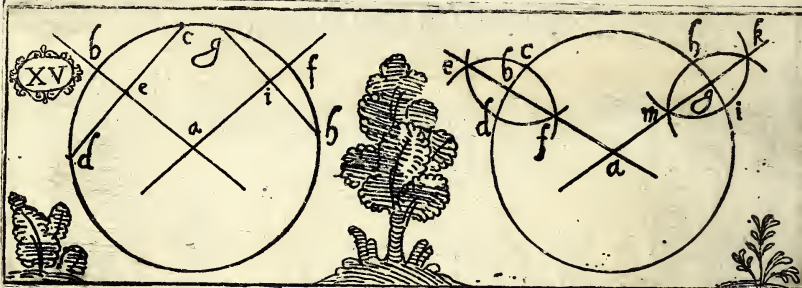
F ergo

ergo illi est magis propinquum : Et idem dicendum est de eo ; qui continetur intra illum triangulum b a e . Et intra illum triangulum e a d . & supra illum triangulum c a d . vt euidenter apparet .

PROBLEMA IIII. FIG. XV.

VIA in præcedenti dictum est , quòd lineæ ducendæ sunt à centro ad circumferentiam , & quandoq; ignoratur , vbi sit centrum , & ideo expedit , quòd ducatur linea à circumferentia versus centrum , vel quòd centrum inueniatur : Ideo facta est hæc figura ; quæ duos habet circulos , & sic fieri docet hoc duobus modis . Primo sic , sit exemplum , quòd apponatur in circumferentia vnus punctus b . & ab vtraq; parte eiusdem accipiantur puncti duo alij æquè distantes c . d . deinde ducatur linea recta c d . & istius lineæ inueniatur medium in puncto e . deinde ducatur linea recta

b e . dico quòd de necessitate ista vadit directè supra centrum , scilicet punctum a . vt probatur in principio tertij libri Euclidis . Hoc etiam patet , quia item in alia parte circumferentiæ ponitur punctus f . & ab vtraq; parte duo puncti æquè distantes g . h . deinde inueniatur medium dictæ lineæ G H . in puncto i . deinde ducatur linea recta f i . dico , quòd ista de necessitate vadit versus centrum , & si ultra protendantur linea b c . & linea f i . secabunt se in puncto a . vbi est centrum . Concluditur ergo , quòd ibi , vbi dictæ lineæ se secant , de necessitate est centrum . Hoc etiam fieri alio modo ad idem tendenti docet secundus circulus . Ponatur enim , quòd sit circuli centrum , qui

non videtur in puncto a. ponaturq; in circumferentia punctus b, & ab vtraq; parte eiusdem duo alij puncti æquè distantes c. d. deinde ponatur pes circini in puncto c. & extendatur vsq; ad punctum d. & voluatur supra, & infra circinus: Eodem modo ponatur pes circini in puncto d. & extendatur vsq; ad punctum c. & sic illæ duæ lineæ circulares ductæ se secabunt extra circulum in puncto e, & intra in puncto f. Ducatur igitur linea c f. dico, quòd illa de necessitate vadit versus cætrum: Et eodem modo si in alia parte circuli idem fiat, vt si ponatur in circumferentia punctus g. & ab vtraq; parte duo puncti æquè distantes h. i. deinde voluatur circinus supra h. & supra i. vt in præcedenti dictum est, & sic dictæ lineæ se secabuunt in puncto k. & in puncto m. Ducatur ergo linea k m. recta, tunc illa ducit ad centrum, & sic in illo puncto, vbi se secabunt linea e f. & linea k m. ibi erit centrum A. His præmissis ad euidenciam, dico, quòd prædiorum ripa; quæ habet lineam circularem, quandoq; habet se, vt continens, quia intra circulum dimissa est alluuiò: quandoq; habet se, vt contentum, quia alluuiò continet circularem ripam: si primo modo, tunc aut ripa continens lineam circularem continet minus, aut plus semicirculo, totum aut circulum continere non potest, quia sic flumen nõ haberet exitum, & hæc in figuris proximis declarabuntur.

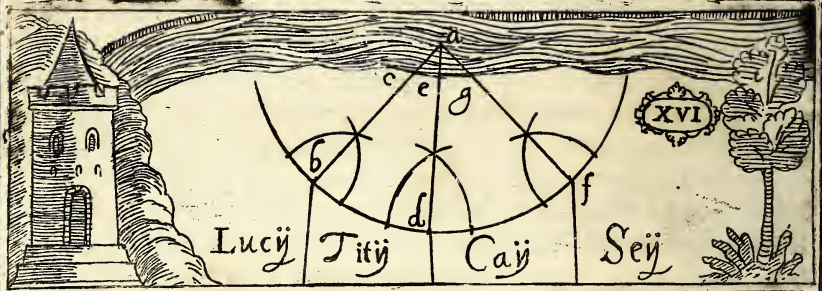
PROPOSITIO IX. FIG. XVI.

I hæc figura inspiciatur, tota continetur vna ripa; quæ est minus semicirculo, & ab ipsa ripa alluuiò est contenta: Et omne contentum est minus continente, vnde de alluuiòne non potest dari tantum, quantum est ripa. Item licet sit vna linea, tamen quia est rotunda, habet duo latera se respicientia, ideo

id, quòd continetur intra ipsam; debet diuidi iure propinquitatis, vt in præcedentibus demonstratum est. In quolibet ergo puncto, vbi fines prædij terminantur, necesse est, vt ducas lineam, quæ respiciat centrum secundum antecedentem figuram. Quo facto certum est, quòd illud, quòd intra duas lineas continetur, illi parti propinquior est, vt supra probatum est in xiv. figura. Et quia duplex est modus operandi ducendæ lineæ versus centrum, vt supra in

proxima figura dixi, ideo hinc in tribus ripis ter operaberis, ducendo lineam rubeam BC, & DE, & FG, vsq; ad flumen. Et ad hoc,

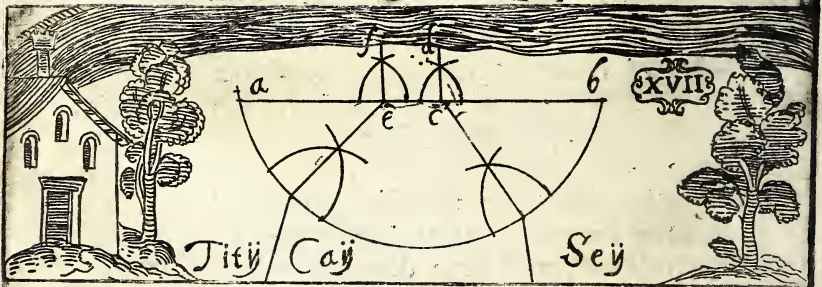

vt reddaris certus, quod illæ lineæ respiciant rectè centrum, reperitur illud, ultra flumen in puncto A, vt lineæ crocæ AC, AE, AG, ductæ post rubeas ostendunt.

PROPOSITIO X. FIG. XVII.

FIGURA hæc differt à præcedenti: quia illic alluuiò non excessit continentiam ripæ rotundæ, hinc verò excessit, vnde illud; quod continetur intra ipsam ripam, debet diuidi eo modo; quo dictum est in præcedenti: id verò; quod est supra lineam azuream a b. ductam à puncto a. vsq; ad punctum b.

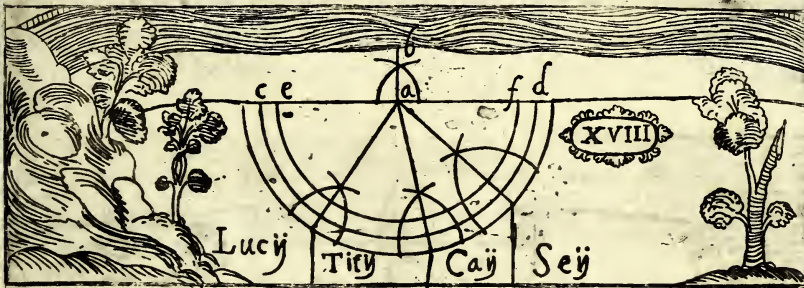
diuidatur, ac si ibi esset ripa facta, vt lineæ rectæ CD, & EF, ostendunt,

dunt, & in præcedentibus pluries est probatum.

PROPOSITIO XI. FIG. XVIII.

FIGURA ista continet semicirculum, quod apparet, quia linea recta transiens supra cætrum applicat extremitates suas ad vtranq; partem circumferentiæ, vt patet ex linea azurea c d. supra centrum a. & diffinitur sic. Semicirculus est figura plana diametro circuli, & medietate circumferentiæ contenta, vt habetur in 1. lib. Euclidis. In hac igitur figura dico, quòd omnia prædia media; quæ continentur intra ipsum semicirculum, habebunt de alluione pro rata vsq; ad centrum, supra illud nil possunt habere: Ratio est, quia in illo centro portio eorum terminatur in

puncto; qui punctus est terminus illius latitudinis: Nam punctus est; cuius pars non est, sed supra illud punctum à linea quadam directa, vt ostendit linea azurea c d. debet fieri diuisio pro modo latitudinis cuiusq; prædij, vt dicit text. in l. inter eos. ff. de acquir. rer. dom. Sed latitudo illa est supra illud punctum a, quod pertinebat ad prædia media scilicet Titij, & Caij, vt dictum est, ergo &c. Quicquid igitur est supra illud centrum A. pertinet ad prædia, quæ sunt in extremitatibus; scilicet ad prædia Lucij, & Seij, & ducetur in eos linea perpendiculariter directa supra illud centrum, vt ostenditur per lineam a B. rubeam: Et prædicta, si sic simpliciter ponatur lineam ripæ esse circularem, & alluionem sic simpliciter accreuisse. Ima-

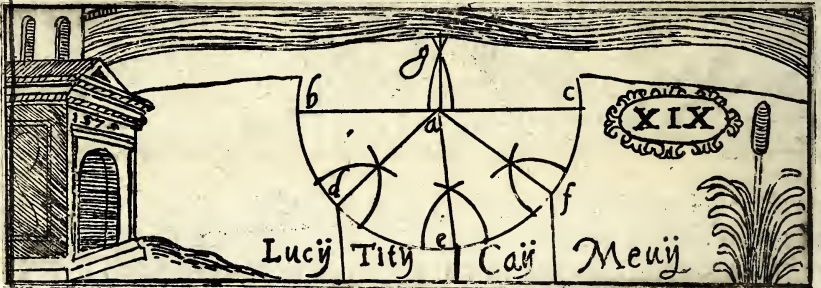
ginandum

ginandum est enim, quòd sic circulariter accreuerit, vt ostendunt duæ lineæ croceæ, C D, & E F, & sic circulariter ductæ supra idem centrū a. quæ duæ lineæ sunt positæ extra eam : & eodem modo intelligo accreuisse vsq; ad centrum a. Sin autem poneres, quòd in vna parte alluuiò appulerit, postea in alia, tunc qualiter faciendâ esset diuisio, patet ex prædictis in decima figura.

PROPOSITIO XII. FIG. XIX.

FIGURA ista est plus semicirculo; quod patet, quia si ducatur linea ab vna parte circumferentiæ ad aliam, centrum; quod est in puncto a. remanet in illa linea: dicendum est igitur, quòd omnia prædia media, scilicet Titij, & Caij, secari debent pro rata, iure proximitatis, vsq; ad centrum, vt dictum est in præcedenti. A centro verò supra debet esse eorum prædiorum; quæ sunt ab vtraque parte extremitatis, scilicet prædiorum Lucij, & Meuij, vt lineæ rubeæ a D, a E, a F, ductæ ostendunt. Quòd au

tem lineæ ag, rubeæ; quæ est supra centrum, vadat per medium inter Lucium, & Meuium, potest de facili inueniri; tamen, vt in hac figura probetur, factæ sunt ibi lineæ croceæ; quæ hoc ostendant sic. Ponatur pes circini in puncto b, & extendatur verisimiliter vltra medium, & ducatur circulariter. Deinde ponatur pes circini in puncto c. & similiter extendatur, & ducatur, & consideretur vbi illæ duæ lineæ se præscindunt, & ab illis punctis ducatur linea a G, recta, de ne-

cessitate

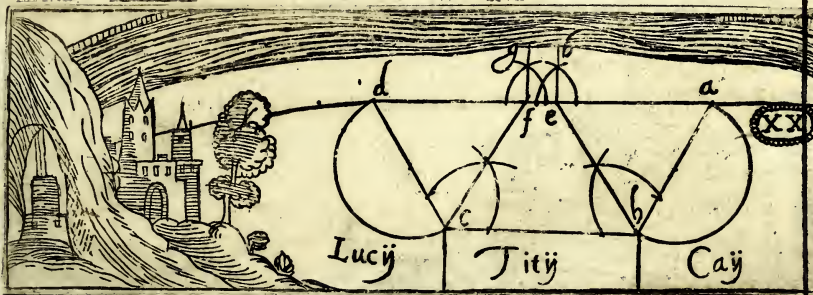
cessitate illa fecat per medium.

PROPOSITIO XIII. FIG. XX.

Hæc figura differt ab omnibus præcedentibus, nam in illis aliqua continentur ab vna linea recta, aliqua à pluribus lineis rectis; aliqua à linea vna circulari: ista verò continetur à tribus lineis; quarum duæ sunt circulares, vt a b, quæ est prima: c d. quæ est vltima; alia media b c. dico ergo primò, quòd ducta

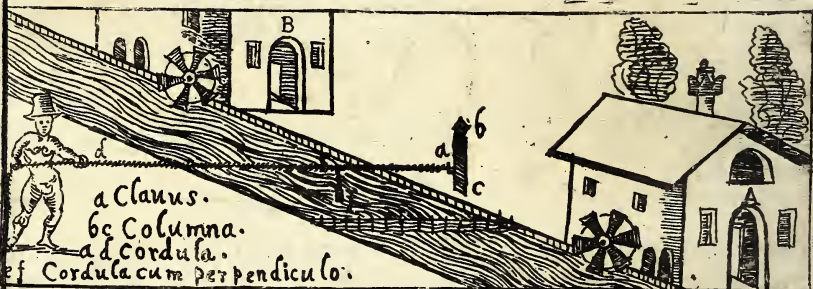
linea recta crocea a b. totum intra illam lineam, & antiquam ripam contentum, est prædij Lucij, & de illo ad Titium nil pertinet, nec iure propinquitatis, nec iure adhærentium, vt patet ad sensum:

Et eodem modo ducta alia linea crocea recta c d. illud totum pertinebit ad Caium; ad Titium verò nihil eadem ratione. Quo facto, remaneret figura à tribus lineis rectis b e, b e, c f, contenta, & sic qualiter diuisio debeat fieri, apparet ex xiiij. figura supraposita: & hoc ostendunt lineæ rubæ B E, C F, ductæ. Illud etiam notandum est vniuersaliter, quòd concauitates; quæ sunt in ripa vnus prædij, si sunt ita irregulares, quòd in prædictas figuras non cadant, debent reduci ad regularitatem, & rectitudinem, vt in hac figura factum est: Nam portus; qui sunt in Insula, ipsius Insulæ esse dicuntur, vt. ff. de publican. l. xv. Cæsar. Portus autem est quidam locus conclusus, seu quædam concauitas, quæ est in ripa, vt. ff. de verb. signif. l. lix. portus appellatus; ita concauitates; quæ sunt in ripa prædij, debent esse ipsius prædij. Hęc de figuris irregularibus dicta sint, vt si quando

reperiantur

reperiantur, ad regularitatem ducantur; quæ figuræ irregulares sunt infinite, nec de eis potest dari doctrina, nisi reducantur ad figuras regulares. Præterea quædam dicta sunt de linea recta; quæ declarant quæstionem occurrentem de facto inter dominos molindinorum superiorum, & dominos molendinorum inferiorum: Erat namq; pactum, quòd clausura molendini superioris non possit eleuari altius, nisi ad certum clauum immissum in quadam columna existente ab vna parte fluminis versus litus ipsius fluminis; accidit verò, quòd ab alia parte fluminis nulla columna reperiebatur, neq; aliquis clauus, nisi solum ab illa parte; de qua actum fuit inter dominos molendinorum; Querebatur quantum ab alia parte fluminis; de qua nihil actum erat, dominus inferioris molendini possit, vel debeat altius eleuare clausuram, dubium erat: quia cum tantum vnus punctus detur; à quo linea debet duci; scilicet ille clauus; qui est in columna solum ab vna parte fluminis, ab alia verò parte fluminis non

fit punctus, videtur quòd ab alia parte fluminis, vbi columna non fuit immissa, neq; clauus, possit altius eleuare clausuram dominus molendini inferioris, & aquam ducere in quacumq; parte vult: Pateret, cum ab alia parte non sit positum aliquid; quod declarat quantum flumen ducatur in altum, vel clausura, non poterat dari ibi aliqua comparatio, arg. l. xxvij. in testamento quidam scripserat. ff. de cond. & demon. Sed respondetur, q̄ illa verba, quæ dicunt, q̄ clausura non possit eleuari altius illo clauo, debent intelligi de tota clausura, arg. ff. de seru. vrb. præd. l. xxij. si seruitus imposita. Et sic debet intelligi, pro ut ille clauus respicit totam longitudinem, & latitudinem

dinem

dinem clausurę per directum linea transducta : arg. C. de ædif. priua.
 l. r. & d. l. xxix. inter eos. de acquir. rer. dom. Qualiter autem linea
 directa transducatur, apparebit, si ex illo clauo extendatur cordu-
 la versus aliam partem ripe; deinde super illam cordulam plumbum,
 seu perpendiculum ponatur : Et si quidem cordula plumbi cum illa
 corda à clauo ducta facit angulos omnes rectos, ad modum rectę cru-
 cis, linea est rectę ducta : Si verò anguli essent aliqui acuti, & aliqui
 obtusi, tunc linea, aut esset nimis erecta, vel nimis depressa, vt pa-
 tet ex his; quę dicta sunt supra in secunda figura. Item faciunt præ-
 dicta in argumentum ad aliud; quod sepè occurrit de facto, maxime
 in instrumentis diuisionum, vt sepè apponitur, quòd vnus habeat à
 tali loco ad talem, prout trahit per directum : de quorum verborum
 significatione, quandoq; videtur dubitari. Dico igitur quòd quan-
 doq; in instrumento apponitur totus locus, per quem debet duci
 extensio latitudinis; quandoque ponuntur extremitates limitatę,
 quandoq; ponitur vna extremitas limitata, alia verò obscura. Primi
 casus exemplum, dicit instrumentum, quòd quicquid est à tali via,
 vel à tali flumine citra, secundum quod protrahitur à per directum, sit
 primi; quod verò est vltra, sit secundi : Et hoc, quod dixi per dire-
 ctum, debet intelligi prout via, vel flumen vadit : & licet non vadat
 rectę, tamen rectum appellatur secundum quòd versus est directus,
 vt. ff. de excusatio. tuto. l. xij. non solum. §. annus autē, ibi, viam re-
 ctam dirigens, &c. Secundi casus exemplum, si dicatur à tali termino
 vsq; ad talem, prout trahit per directum, sit talis uiri : tunc verum
 est, quòd rectitudo est ab vno puncto ad alium extensio, vt dictum
 est in prima figura. Tertij casus exemplum est, quòd talis primus
 habeat à tali termino, prout trahit per directum : nam licet terminus
 ipse sit rectus, & punctualis, vt partes declarant, tamen ad nullas
 partes duci potest linea recta, nisi secundum, quòd terminus est al-
 tus, vel procliuius, latus, vel strictus, acutus, vel planatus, rotun-
 dus in modum columnę, vel quadratus. Et ad hoc dico, quòd la-
 pides; qui ponuntur pro termino, consueuerunt poni taliter, q̄ in
 certam partem videntur respicere, vt si lapis est longus, non enim
 debet respicere à lateribus, sed per directum à parte anteriori acuta :
 & ita vidi rusticos antiquos dicentes; quibus est standum in istis, vt. ff.
 de leg. iij. l. lxxvij. si chorus. iuncto c. quia iudicante. extra de præscri.

Ex qualitate ergo termini hoc perpendetur: vel si qualitas terminum in hoc non induceret, tunc esset aduertendum, quòd si terminus ille esset prope aliquam sepem, vel limites, quòd ab illis limitibus ducatur linea recta: hoc est, quòd angulum rectum dimittat in ripa; quòd qualiter fiat in superioribus clarè declaratum est. Consulo tamen, quòd qui talia instrumenta componunt, curent clarius exponere; & hæc de linea recta: ea verò; quæ dicta sunt de linea rotunda, faciunt argumentum, imò determinant quæstionem notabilem de facto emergentem, prout in sequenti figura declarabitur.

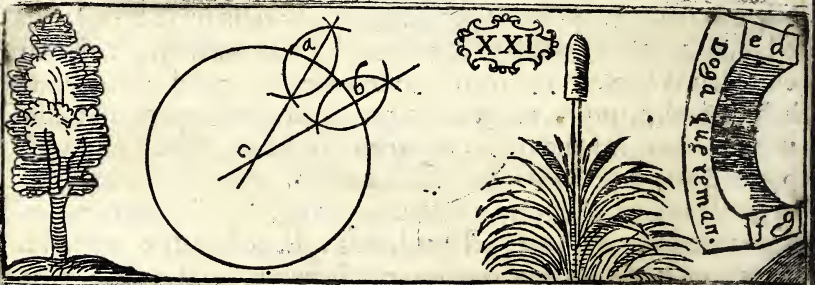
A D D I T I O.

a q Per directum. Vide Fel. in c. olim. de excep. vbi plenè. Thomæ

P R O P O S I T I O X V. F I G. X X I.

ICVRA ista dirimit quæstionem magnam occurrentem de facto. Statuto cauebatur, quòd qui per vim damnificauerat alium de re valoris decem florenorum auri, deberet morte puniri. Contingit quòd quidam ad domum alterius accessit, & vegetem vino plenam per vim effudit, & vegetem destruxit: Sola vna dogma A. remansit, & de bonitate vini erat certum, sed de quantitate erat dubium; hoc est quantæ capacitatis esset veges. Dico, quòd ex his; quæ dicta sunt supra in xv. figura, hoc poterit cla-

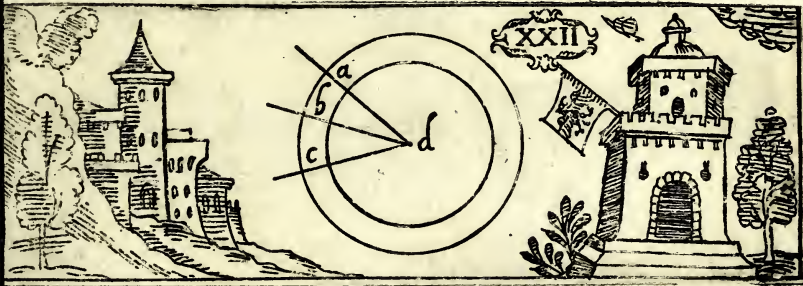
rè haberi hoc modo: Signetur illa rotunditas e d. illius dogmæ A. in terra, vel in tabula, vt ostendit linea nigra a b. Constat enim, qd illa est pars rotunditatis totius vegetis; super illam partem fiant si-

gna ad inueniendum centrum, vt in illa xv. figura dictum est; & ducantur duæ lineæ; quæ se præscindant; plenè constat; quòd centrum est in puncto c. Deinde pone pedem circini immobilem in puncto ipso c. & extende alium vsq; ad lineam a b. & perficias circulum: vt ostendit circulus a b d. rubens ductus: Dico, q̄ de necessitate illa erit rotunditas vegetis. Sic igitur habens longitudinem ex dogâ remanente, & rotunditatem ex circulo, quilibet communis Geometra sciret dicere capacitatem: At si vegetis in medio esset largior, de facili ad æqualitatem reducitur per mensores communis, vel demonstratoris, vt videbis breuius in sequenti figura.

PROPOSITIO XVI. FIG. XXII.

STA figura facta est ad demonstrandum idem, quod præcedens, sed breuius. Constat enim quòd dogâ vegetis habet duas lineas circulares, scilicet interiorem, & exteriorem, & interior est minor, & quælibet respicit cẽtrum vnum. Item dogâ vegetis habet duas lineas rectas, scilicet ab extremitate exteriori vsq; ad extremitatem interiorem. Sed duo puncti exteriores illarum linearum magis distant ad inuicem, quàm duo interiores: & ideo si dictæ duæ lineæ protrahantur, necessarium est iungi, vt dictum est

in prima figura. Sic ergo grosities vnus doghæ, vel duarum satis est, vt ostendunt lineæ a b. b c. ab exteriori circulo vsq; ad interiorem: Deinde ducantur rectæ lineæ doghæ ab vtraq; parte, & iungantur se in puncto d. ipse enim d. est centrum circuli interioris, & exterioris. voluas ergo circulariter, & habebis grositiem vegetis.

TYBERIADIS,
TRACTATUS
DE FLUMINIBVS
DOMINI BARTOLI

De Saxoferrato;

in cuius

SECUNDA HAC PARTE

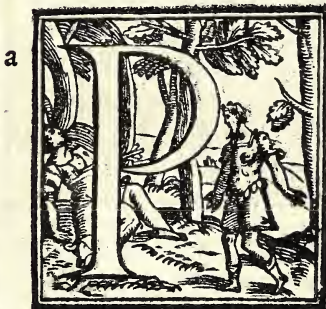
de Fluiaticarum Insularum diuisione modus
edocetur, nunc demum ab

HERCVLE BVTRIGARIO

SACRAE LATERANENSIS AVLAE EQVITE

Aurato à mendis innumerabilibus, tum iniuria
temporis, tum impressorum incuria
illum obtenebran-
tibus,

*Summo studio, ac labore expurgatus, ad pristinumq; suum
simplicissimum decus, & nitorem restitutus
in lucem prodit.*

OST tractatum de alluione superest,
vt de Insula^a videamus; de qua sic ait
lex. Insula; quę in mari nasci-
tur (quod raro accidit) occu-
pantis fit, nullius .n. esse credi-
tur: At in flumine nata (quod
frequenter accidit) si quidem
mediam partem fluminis te-
net, communis fit eorum, qui ab vtraq; parte flu-

minis prope ripam prædia possident pro modo latitudinis cuiusq; prædij; quæ latitudo prope ripam sit: Quòd si alteri parti proximior sit, eorum est tantum, qui ab vna parte prope ripam possident prædia. Quòd si ex uno latere proruperit flumen, & alia parte nouo riuo fluere ceperit, deinde infra nouo iste riuus in ueterem se conuerterit, ager; qui à duobus riuis comprehensus, in formam Insulæ redactus est, eius est, scilicet cuius, & fuit. Hæc verba sunt ff. de acquirendo rerum dominio. l. vij. Adeo. §. Insula. Idem habetur modica verborum mutatione facta, Instit. de re. diuis. §. Insula. legis ergo verba singula discutiamus.

A D D I T I O.

¶ De Insula, Dicit Feli. in c. Rodolphus. de rescri. quòd Bart. hic plenè ponit de Insula, tamen vide Bal. in Rubr. ff. de re. diuis. in versic. nunc videamus de Insula, ubi ponit etiam plenè de Insula; quòd alia est naturalis, quæ semper fuit, vt Corsica, & Sardinea, & similes; alia casualis, & accidentalis; quæ in flumine semper nascitur; at in mari rarissimè, vt ibi per eum: & ibi ponit, an concedatur occupanti. Et vide Alex. l. i. in princ. ff. de acquir. poss. in ver. capio, glo. in verb. mari, & ibi ponit de Insula nata in flumine. Et Bar. Veron. in suo tract. de seruit. rustic. predio, in Rub. de itin. An autem Ciuitas Venetiarum dicatur Insula, dic quòd non, quia non habet sphæram terræ, sed est fundata in alueo maris, & nullus alueus appellatur Insula, vt patet. Instit. de re. diuis. §. Item per alluionem, & ita in specie consuluit Bal. in cons. cccxxxix. in iij. volum. incip. quidam emerunt, & vide in cons. sequenti, & sequitur Iason in l. si Insulam. ff. de verb. oblig. Scripsi plenè in meo tract. de Venetæ vrbis libertate, & eiusdem Imperij dignitate, & priuilegijs; Et in priuilegio xxxviij. in responsione. §. Arg. quem dono dedi Sereñissimo Principi D. andræ Griti, & Excell. consilio x. à quibus alexand. filius meus dono habuit officium notariatus supra consulum in vita sua Tho. D.

Insula, Insula est locus circumdatus aquis; qui cum definit circumdari, definit esse Insula, vt. ff. de acquir. re. dom. l. i. Insula. in si. vel aliter. Insula dicitur domus in mari, quæ est quasi Insula, dicitur Insula quasi in salo, idest in salo po-

fit, secundum Isidorum, Ita notat gloss. in verb. Insulam. ff. de verb. oblig. l. lxxxiiij. si Insulam, cum simil.

Quæ in mari, Mare est collectio aquarum multarum salutarum. Proprium enim mare ab amaritudine dicitur, & oportet quod cum magno contineatur, aliàs enim, licet mare appelletur, mare non est, sed magis stagnum, vel lacus, vt dicimus de mari Gallileæ, quod in sacra scriptura mare appellatur, tamen stagnum, siue lacus est, & tunc iuris priuati, vel publici, vt flumen est, vt in preced. lib. dictum est supra in verbo, flumine.

Nascitur, Nasci dicitur, cum primò dicitur apparere.

a Quod rarò accidit, ^a Rarò accidere dicitur, quod semel, aut bis extitisse memoria est: quod verò plus euenit, frequenter accidisse dicimus, vt. ff. de legib. l. v. nam ad ea, & l. vj. seq. Et hoc in his; quæ aliquem consuetum ordinem in natura non habent, aliàs enim cum minus euenit quàm sit consuetum ordine naturæ, rarò euenisse dicimus: si plus ordine consueto, tunc frequenter. Rarò enim pluisse dicimus isto anno, si secundum consuetudinem non pluit, & frequenter, si plus consuetudine: facit. ff. de Aedil. edict. l. xv. quæ bis. Simile est in moribus: quia qui minus consueto more ad forum, vel ad Ecclesiam vadit, rarò ire dicitur: sed si secundum consuetudinem vadit, tunc moderatè accedere, seu fieri dicimus. Facit. ff. de contrahen. emp. l. lxxviij. fistulas. §. fi.

A D D I T I O.

a ¶ Quod rarò accidit; Scribit Euseb. in lib. de temporibus; quod anno mundi secundo supra quintum millesimum, Olympiade cxlv. iuxta Theram apparuit Insula; quæ vocatur Hiera. Item anno Christi xlvij. Et Olympiade ccvj. inter Theram, & Terasiam exorta est Insula habens stadia xxx. Thom.

Occupantis fit, Occupare dicimus eum; qui Insulam eo animo ingreditur, vt totam occupet, nec est necesse, vt omnes glebas Insulæ circumambulet, vt. ff. de acquir. possess. l. iij. possideri. in princ. Et fit eius iuris dominium per rationem; quæ sequitur.

- 1 *Iurisdictionem habens in territorio mari cohærenti habet etiam iurisdictionem in mari vsq; ad centum milliaria .*
Insula in mari nata dicitur illius provinciæ , vel iurisdictionis ; cui magis est propinqua .
- 2 *Insula in mari alto posita propinqua alteri Insula dicitur eius iurisdictionis provinciæ ; cuius est illa Insula .*
Insula Sardinia dicitur Italiæ .
- 3 *Insula nata in mari alto , & non propinqua alicui loco , vel Insula erit occupantis ; quò ad dominium : Et iurisdictionem Imperatoris de iure civili ; de iure gentium occupantis , etiam quò ad iurisdictionem .*
- 4 *Insula , vel locus occupanti concessus si à pluribus occupatur , omnes dicuntur occupasse .*
- 5 *Plures si concurrunt in vnum ad occupandum locum , & quilibet per se vult occupare ; cuius erit locus .*
- 6 *Locus non dicitur occupatus ex aliqua caualcata , seu curreria super loco facta .*
- 7 *Concesso iure occupandi alicui , si negligat occupare amittit ius suum .*
- 8 *Concesso territorio specialiter per superiorem , quando concessio valeat .*
- 9 *Territorium an videatur occupatum ab eo ; qui in eo cum exercitu stat , vt statim suum fiat .*
- 10 *Gentes existentes in loco occupato quibus legibus regentur .*
- 11 *Occupans locum ob delictum habitantium potest illorum bona auferre , & alteri dare .*
- 12 *Princeps solutus est à legibus , & omnia potest .*

Nullius enim esse creditur , ^{Ex} quo

sequitur , ergo occupantis fit naturali ratione , vt. ff. de acquir. re. domin. l. iij. possideri. in princip. licet autem nullius sit iure dominij . † An quò ad iurisdictionem alicuius fit , vt maleficia ; quæ ibi committuntur possit punire , & gentibus ; quæ ad illum locum inhabitandum accederent , possit ius dicere , dubitari potest . Ad quod videndum est , an qui habet iurisdictionem in territorio cohærenti mari , habeat in ipso mari , & vsq; ad quod spacium : Et videtur quòd non ; quia mare est commune omnibus . In contra-

rium est veritas, imò sicut præses prouinciæ debet purgare prouinciã malis hominibus per terram, vt. ff. de offic. præsid. l. xiiij. cõgruit, ita etiam per aquam, vt C. de classic. l. vnic. lib. xj. Et hoc

a apparet quòd etiam in mari^a habet iurisdictionem, & in Insulis, quæ sunt in dicto mari, multo magis, Insulæ enim illæ; quæ à prouincia modico spacio distant, illius prouinciæ esse diciuius, vt sunt Insulæ Italiæ, vt. ff. de verb. signif. l. xciv. rationem. §. 1. Modico autem spacio distare puto, quando distant per centum miliaria: vicinus enim locus dicitur, vt. ff. de damn. infec. l. iij. dies. §. si tam vicium; cui conuenit extra de rescript. c. non nulli. vbi dicitur, q̄ inter duas dietas non dicitur locus remotus. Constat

b autem quòd centum miliaria per mare^b minus est duabus dietis. Cum igitur sit alterius quòd ad iurisdictionem, non potest esse occupantis. Sed si Insula esset in mari alto, & à qualibet regione distans, tunc videndum esset, an posset dici propinqua alteri Insulæ, vt dicatur nobis vicina, vel propinqua, vt. ff. de acquir. re. dom. l. pæn. §. Paulus, imò eo in genere, & eo tit. l. lvi. Insula, & not. in fi. p. Azo. in summa Insti. de re. diuis. Et ideo Insula Sardinie Italiæ dicitur, licet ab Italia magno spacio distet, sed est propinqua insulæ Corsicæ; quæ ab Italia modicum distat. Secundum

3 alios aut̄ si nec alicui regioni, nec Insulæ alterius vicina est, tunc

c non possumus dicere, c quòd aliquis in ea habeat iurisdictionem nisi Imperator; qui omnium dominus est l. ix. de precatio. ff. ad l. Rhod. de iactu. dico igitur, quòd talis insula occupanti conceditur quòd ad dominium: Sed si, quòd ad iurisdictionem, ibi pro magistratu, vel rectore se gereret absq; Principis iussu, incidere in legem Iulia Maiestatis, vt. ff. ad legem Iul. Maiest. l. iij. lex. in fine, & hoc secundum iura ciuilia, secundum verò iura gentium gens; quæ dictam insulam occuparet, faceret sibi Regem, vt. ff. de iust. & iur. l. v. ex hoc iure, & ille eos manu regia regeret, vt. ff. de orig. iur. l. ij. necessarium. circa princ. & hoc obseruandum esset inter

d eas gentes; d quæ nec iure Romano, nec aliquo iure ciuili vtuntur. Sed quæro si quid de insulis, & locis alijs; quæ ab aliquibus gentibus habentur, & detinentur, tamen conceduntur occupanti, vt contingit aliquando, vt. C. de hæreti. Noua Const. Si verò dominus temporalis, & x. collat. de sta. & consuet. §. si verò dominus

temporalis

temporalis. Contingit etiam quandoq; ex speciali concessione Papæ, vel Principis, vel alterius iurisdictionem habentis. Respon. circa hoc multa videnda sunt. Primò sciendum est, quòd si vna terra à pluribus occupatur, non potest dici, quòd quilibet per se occupauerit partem: sed omnes totam simul, vt. ff. ad leg. Aquil. l. ij. ita vulneratus, in fi. Et de fur. l. xxj. vulgaris. §. fin. oportet, quòd omnes in vnum occurrant, vt vnus Rex, vel Baro, vel vnus populus, vel plures simul ad vnum finem concordent. † Quid ergo si plures in vnum concurrunt, & quilibet vult occupare per se? quis dicetur occupare? Respon. Quandoq; tractatur de occupatione iuris; quæ fit ratione iuris priuati, & ad priuatam vtilitatem: & istam materiam posui in l. si pluribus, de leg. primo. Quandoq; tractatur de iure occupandi ad priuatam vtilitatem ratione publici iuris, hoc est, quòd omnibus competit, vt in occupatione eorum; quæ in nullius bonis sunt; de quo dixi in l. quominus. ff. de flu. Sed quando tractatur de iure preoccupandi ad vindictam publicam, & sic principaliter permittitur propter publicam vtilitatem, licet cedit ad priuatam vtilitatem occupantis: & ista est materia; in qua leges dicunt, q̄ ante litem non contest. si plures veniant condemnandi, iudicis est electio, vt profertur idoneiorem. ff. de accu. l. xvj. si plures. & de popu. act. l. ij. quæ leges propriè faciunt; Nam popularis actio fit ad publicam vtilitatem principaliter, sed illud, quod exigitur, fit actoris. l. xij. si cui ex empto. ff. de verb. signif. sicut hîc illud, quod occupatur, est occupantis ante lit. contest. post litem verò contestatam non admittuntur, d. l. xij. si cui. Nunc in proposito, sicut in bello ciuili quod fit in iudicio, illud, quod fit ante litem contestatam, dicitur preparatorium, per litem contestatam incipiunt tractari merita causæ, vt. C. de lit. contest. l. vnica, & de procur. l. xxij. nulla. Ita in bello nauali omnia preparatoria sunt ante bellum inchoatum. Postquam verò quis cum exercitu iuerit super illum; cuius terram vult occupare, dicitur res inchoata. Si ergo plures Domini, vel populi prepararent se ad idem, potest superior eligere vnum; quem putauerit idoneiorem. Ista enim preparatoria non faciunt desinere rem esse integram, vt l. v. si pecuniam, in princ. ff. de condictio. cau. da. licet sit argu-

H mentum,

- mentum contra. ff. de pollicitationibus. l. i. §. cepisse, vbi dicitur, quòd propter præparatoria res definit esse integra, sed alius est casus ibi. Sed postquam vnus cum exercitu suo iuerit ad occupandum, alius de iure non potest ire; ius enim acquirendi illam terram iam est acquisitum illi eunti, vt l. cxij. litus, de verb. signific. Sed † quid si non iuerit aliquis dominus cum exercitu, sed aliquam caualcatam, seu currieriam fecerit fieri super illam terram, an ex hoc videbitur ius præoccupatum? Respon. Non. sicut enim per dationem libelli, vel per responfionem ad vnam positionem, vbi de negotio tractatur, aliquid principiari dicitur, neque res dicitur cepta, vt extra de lit. contest. c. 1. Ita per vnam caualcatam, vel currieriam non dicitur res cepta, & præoccupatio facta; sed cum iuerit cum exercitu; quo poterat terram acquirere, secundum rei exigentiam, quod optimè probatur. ff. de verb. obligat. l. cxxxvij. continuus. §. Item qui insulam: Potest ergo superior re integra concedere vni illud ius occupandi, & hoc pluries factum est à Papa. Sed † quid si ille; cui conceditur, negligat occupare, an ab illo iure cadat? Respon. Sic, si sine iusta causa differat: Idem si iuit in exercitu, & cum potest facere, si sine iusta causa recessit, illud ammittit, vt. ff. de damn. infect. l. xv. si finita. §. Item videamus; & §. si quis metu: & prædicta vera, quando conceditur ius occupandi. Sed † quid si superior concedit specialiter ipsum territorium? Respon. Si quidem loquatur de concessione facta ab eo; qui legibus non est submissus, tunc si voluit, potuit, & de eius potestate disputandum non est: Quid autem voluerit, ex modo concedendi apparet. Si verò concedens erat submissus legibus, & tunc si quidem concedentis fuerint, possunt concedi, sicut multa, & infinita regna fuerunt concessa; quæ fuerunt populi Romani; & multæ terræ; quæ fuerunt à Christianis Regibus detentæ, & postea occupatæ, tunc illæ possunt concedi. Nam adhuc concedens habet ius priuilegij, vt l. ix. id quod, & l. cvij. ab omnibus. §. 1. de leg. primo. Si verò nunquam fuerint concedentis, sed semper fuerunt hostium, non possunt concedi, vt ff. de verb. oblig. l. ciiij. liber homo, & vide quod ibi dixi. Sed † an illud territorium; in quo cum exercitu stat, videatur occupasse, vt statim suum fiat? Resp. Aut cepit aliqua loca; quæ pos-

sunt retineri, etiam si totum territorium non capiatur forte, vel aliqua castra, vel fortificia, vel aliquam regionem intra montes, vel intra flumina, & tunc illud suum efficitur: Si verò illud non possit retinere, nisi locum principalem capiat, tunc ille locus, in quo est cum exercitu, non efficitur suus, quia ille sustinendo, vel preliando adhuc liberari potest: Vnde non dicitur ille locus occupatus: argu. ff. de acquir. rer. domin. l. lv. in laqueum.

10 Sed quæro, † an illæ gentes; e quæ sunt in illis locis; qui occupantur; quibus legibus regentur, an legibus novis illius Regis, vel populi; qui occupaverit ea: an verò legibus eorum antiquis? Guliel. Cun. hoc tangit. ff. de pignorat. act. l. xvij. si conuenerit §. 1. & arguit, quòd debent regi secundum leges; quæ sunt in regno occupantis, quia videtur auctum regnum, sicut dicimus in eo, quod accrescit per alluionem, quòd efficitur eiusdem iuris; cuius erit prædium; cui adijcitur, vt dictum est supra in princ. lib. super verbo, No stro. Pro hoc. ff. de administr. tutto. l. x. quoties. §. fin. In contrarium videtur, quòd non debeant conseruari statuta regni, nisi appareat expressè, quòd Rex accepit eo animo, vt sibi vniret, vt vnum regnum esset, quia talis acquisitio debet intelligi sine præiudicio iuris aliorum, vt. ff. ne quid in loco publ. l. ij. prætor ait. §. merito, & §. si quis à Principe. Et pro hoc. C. de offic. præf. Prætor aphr. in l. ij. in nomine domini. §. fin. argum. C. de collat. fund. patr. l. prima. lib. xj. & sic concluditur, quòd regentur suo iure, non iure regni: argumen. ff. de leg. iij. l. lxxxix. prædijs. §. Titio: & de fun. instr. l. xx. Seix. §. Tyrannæ. Illud enim territorium intelligitur vnire cum suis iuribus, de pignorat. act. l. xx. aliena res. de seruit. rustic. præd. l. xxij. via constitui. §. si fundus. Ista sunt verba eius. Mihi videtur dicendum: si quidem non constat de mente occupantis, standum est iuribus antiquis illius loci, quatenus honesta sunt, per ea; quæ dicta sunt per Guliel. si verò ille; qui occupauerit, expressè vult illa iura, vel consuetudinem mutare, an possit? dico: aut ille locus, fuit submissus occupationi propter delictum Domini; qui tunc illum locum tenebat, & tunc occupans acquirit omne ius illius domini, & sicut ille dominus primus poterat mutare leges, ita & occupans. Aut propter delictum subditorum, & non do-

mini, & tunc occupans poterit acquirere ius subditorum, & sicut subditi poterant mutare, ita ipse occupans poterit. Aut propter delictum commune, & succedit occupans in ius vtriusq;. Alteri autem qui in hoc non deliquit, nullum præiudicium facit, vt expressè prædicta probantur in d. Authentica Friderich. si verò Do
 12 minus temporalis. C. de hæret. Ex prædictis autem ¶ apparet, quòd talis occupans, bona eorum; qui ibi habitant, possit auferre, & alteri dare; quod verum est, quia poterit, si ex eorum delicto talis occupatio facta fuit, aliàs secus: Et prædicta in occupatoribus; qui sunt inferiores à Principe. Princeps enim solutus est legibus, & omnia potest.

A D D I T I O N E S.

- a. Thom. Dipl. ¶ Quod etiam in mari. Vide Bart. in l. Cæsar. ff. de publican. Et ibi Alex. de In ol. in additio. Et vide Feli. in c. Rodolphus de rescrip.
- b. ¶ Per mare. Nò. quòd dicit Bart. hîc, quòd quinquaginta milliaria per mare sunt minus quàm vna dieta. ad ea: quæ ponunt doctos. in c. non nulli de rescrip. & in l. r. ff. si quis cautio. Et adde, quòd istud dictum. Bas. hîc alleg. Feli. in c. olim. de exceptio.
- c. ¶ Possumus dicere. Vide Feli. in c. Rodolphus de rescripti. & vide omnino Pau. de Casti. in l. Insulæ Italiae. ff. de iudic.
- d. ¶ Inter eas gentes. Vide de ista materia per Bal. in Rubr. ff. de rer. diuis. & Barth. Veron. in suo tract. de seruitute rusticorum prædiorum, in Rubr. de mari.
- e. ¶ Illæ gentes. Vide Alex. plenè in l. r. in princ. ff. de leg. 1. Et ibi videre poteris plures concord. & plenè per Feli. in cap. translato de constitu. & Lodou. Rom. in consi. ccxviii. incip. præsens casus duplicem habet dubitationem.

In flumine nata. Hæc est secunda pars. Nò. quòd tribus modis insulam fieri contingit, vt. ff. de acquir. rer. domin. l. xxx. ergo. §. tribus modis. Primò, cum circumdatur ager; qui non erat alicuius, de quo loquitur vltima pars præsentis relatæ legis; secundò, cum alueum dereliquit ficcum, & incipit fluere. Tertiò, cum paulatim coalluendo locum eminentem fecit supra alueum: & aduertendum est, quòd dicit nata, non dicit nascitura. Non igitur tempus, cum incipit apparere, inspicimus, sed tunc quando opinione circumcolentium insula incipit reputari, argu. ff. de flum. l. r.

§. 1. quod dicit lex esse natam, sine dubio verum est, si priore ætate sic steterit, ante enim posset dubitari, an sit insula, an verò locus in medio, qui propter sicitatem vacuus remansit. Si verò ætate priore sic steterit, sicut dicitur, verum dicit, argum. ne quid in flum. publ. l. prima. §. his autem. Ad quod facit d. l. xxx. ergo. §. tribus. versic. duobus posterioribus, ibi dum dicit, cum primùm extiterit, quod perfectum significat, cum sit futurum subiunctiui, vt l. 1. §. hæc autem verba. ff. quòd quisq; iur. & de verb. obligation. l. cxij. si quis stipulatus sit Stichum. Ab eo verò tempore si quid annuatim dicta insula reciperet, iudicaretur secundum l. lvi. Insula. ff. de acquir. rerum domin. Item dicit nata, scilicet casu, vel diuinæ potestate: non dicit facta manu hominis, si tamen ab homine facta esset, idem iuris esset, vt. ff. de acquir. re. domi. l. lxxv. penul. §. si. Et hoc facit ad quæstionem, cuius sit clusa facta in flumine; de quo dixi in l. quominus. ff. de flum. Item dicit nata, intellige quòd sòlo cohæreat, si enim supra aquam staret, vt quandoq; accidit, publica esset, vt. ff. de acquir. re. domin. l. lxxv. penul. §. Paulus. videamus.

1 *Frequenter accidere quid sit.*

Quod frequenter accidit. *Quid sit frequenter accidere, dixi supra in verbo, rarò.*

1 *Medium est, quod consistit inter duo extrema.*

Extremitates, principium, & finis.

2 *Caput, seu principium alicuius rei vbi sit, & quantum spatium occupet, & nu. 8.*

Caput hominis habet tres proprietates, scilicet initium nervorum, pars honorabilior, & versus cælum erigitur.

Pes hominis tres proprietates habet, scilicet finis corporis, pars ignobilior, & versus terram iungitur, totum corpus substinendo.

3 *Caput, seu principium, vel initium fluminis est, vnde flumen originem capit, & finis, vbi flumen terminatur.*

4 *Caput anni tēpus; à quo incipit, dicitur: finis à tempore, quo finitur.*

5 *Caput Ecclesiæ vbi altare honorabilius.*

Caput aulæ, vbi magis homines sedere solent.

Caput scholæ, vbi cathedra posita est; & ibi de fine.

Caput prouinciæ ciuitas honorabilior.

- 6 Caput montis dicitur pars superior eleuata: depressa appellatur pes.
- 7 Caput rei dicitur locus; per quem ingreditur: sed si per omnes partes est ingressus, dicitur quod est versus meridiem: pes versus Septentrionem. nu. 8.
- 8 Quantum spacium occupet caput, quantum pes, seu finis, & quantum medium.

Si quidem mediam partem
fluminis teneat.

Gloss. exponit, idest in medio fluminis est. Quid autem fit in medio esse, vel quæ fit media pars alicuius rei, videamus.

Interdum enim accipitur media pars, idest dimidia rei, facta diuisione vnus rei in duas partes, quælibet dicitur dimidia, vt. ff. de verb. signif. l. cxliij. nomen filiarum. §. portionis. Ne ergo sic intelligatur, exponit gl. idest, in medio fluminis est. Vt autem cesset dubitatio, melius possumus exponere: scilicet vt diuidatur tota latitudo fluminis in tres partes æquales. Si ergo insula tenet illam partem fluminis; quæ est in medio, facta diuisione in tres partes æquales, tunc erit communis, vt litera dicit.

Videamus ergo quid est esse in medio, & quæ est media pars.

- 1 † Quid ergo est medium? Respon. quod consistit inter duo extrema, vt. C. de iudi. Auth. ad hæc. & ff. de ferijs. l. viij. more Romano. & si quis ius dic. non obtemp. l. vnica. §. 1. facit in Authent. in med. lit. non sic. sacr. form. per totum, vt hîc apparet, non ergo potest cognosci medium, nisi extremitates cognoscamus. Extremitates verò sunt caput, seu principium, & finis. Aliæ autem extremitates dicuntur latera. De latere dicemus infra. De capite autem, fine, & medio hîc dicamus: videlicet † vbi dicatur esse, & quantum spacium occupet: hoc autem necessarium est; sæpè. n. in statutis fit mentio de capite alicuius rei, videlicet si quid factum fuerit in capite plateæ, vel fori: vel in pede: vel in medio, soluantur decem. Item in contractibus sæpè vidi, vendi tot stadia terre in capite, vel in fine fundi. Docet ergo Iurisconsultus scire quid,

- fit, & quantum duret alicuius rei caput, seu pes, & similia. Caput autem in homine habet duas, aut tres proprietates. Prima, quòd inde omnes nerui initium capiunt, & ex hoc insurgit secunda proprietates, quòd est honorabilior pars corporis, vt l. xlv. cum in diuersis. ff. de religio. Tertia proprietates est, quòd versus cœlum erigitur: & istud idem quandoq; dicimus principium: Eodem modo pes, seu finis habet tres proprietates. Prima, quòd in illa parte finitur, & terminatur corpus. Secunda, quòd est pars ignobilior. Tertia, quòd versus terram iungitur, & totum corpus sustinet. Ab istis proprietatibus diuersimode caput, & pedem,
- 3 seu finem alicuius rei dicimus. Primò † in flumine, dicimus caput fluminis, vnde flumen originem capit: vt si ex fonte, ipse fons, & similia, vt. ff. de aqua. quor. & æstiu. l. 1. §. caput aquæ illud est. Et illud etiam dicitur principium, seu initium, vt ibi dicitur. Et eodem modo pes, seu finis fluminis dicitur locus, vbi flumen terminatur, & finitur; quod est mare; in quod intrat, vel aliud flumen; vt. ff. de locis, & itin. pu. l. iij. fin. & de feruit. rust. præd.
- 4 l. fin. Eodem modo dicimus de tempore: † dicimus enim caput anni tempus; quo annus incipit: finis, tempus; quo terminatur, vt in illo versu. Annuæ si debes, tunc incipies caput anni, &c. Vt no. ff. de adimen. lega. l. 1. Et hæc de prima proprietate. Secundò contingit quandoque aliqua esse; in quibus locus; à quo originem sumunt, non potest apparere, vt in superficie vnus domus,
- 5 aulæ, ecclesiæ, & similium. † Tunc caput Ecclesiæ est, vbi est altare honorabile, & caput aulæ est locus, vbi magis homines consueuerunt federe: Et caput scholæ dicitur vbi cathedra posita est, pars verò illi opposita dicitur pes, seu finis, argumen. ff. de offic. procouul. l. vij. si in aliquam. ibi, prouinciæ caput. Ciuitas enim honorabilior dicitur caput prouinciæ. Ad idem. C. de summa Trinitate, & fid. cathol. Epistola inter claras, in princ. ibi, caput est omnium Ecclesiarum. Tertiò, contingit à tertia proprietate
- 6 caput dici, vt ecce † locus quidam eminens est, seu montuosus: partem enim superiorem eleuatam appellamus caput: partem autem inferiorem depressam appellamus pedem: & sic in capite, & in pede, & in principio, & in fine dicimus, argum. de aqua pluui.
- 7 arcen. l. 1. §. fin. † Possit enim esse aliqua res, in qua neutrum

istorum concurreret, & tunc puto, quòd illius caput diceretur locus; per quem in illam rem ingredimur, iuxta illud. In capite libri scriptum est de te. Appellat enim caput libri illam partem, per quam ad ipsum librum legendum ingredimur. Ad idem quod no. ff. sol. marrim. super Rubr. ibi, nota quòd híc non est caput libri. ff. ad leg. Falci. l. lxxxj. quærebatur. super verbis, tres partes. Sed posset contingere, quòd per omnes ipsius loci partes est ingressus, & tunc putarem caput illud dici; quod est versus meridiem, & pedem, quòd est versus septentrionem, vt

8 infra ostendam. † Videamus ergo quantum spacium occupat caput, quantum pes, seu finis, & quantum medium. Ad quod dico, quòd punctus, seu linea indiuisibilis; quæ est in capite, potest dici caput, d. l. 1. §. caput. ff. de aqua quot. & æstiu. Et eodem modo pes. Medium dicatur ille punctus, vel linea indiuisibilis; quæ est in medio, distans tantum ab vna extremitate, quantum ab alia: & ita intelligit híc gloss. proximior sit, & Instit. de re. diuis. §. Insula. in glo. in verbo, mediam partem: dum dicit, q̄ hoc scilicet poterit sciri, & apparere accepta corda, & facto puncto in medio. quod satis placeret, si materia; de qua tractatur, hanc interpretationem pateretur: vt si diceretur, à capite vsq; ad medium agri liceat Titio ire. Intelligo à linea indiuisibili; quæ est in capite, vsq; ad lineam indiuisibilem; quæ est in medio secundum prædicta iura: sed sæpè sermo hanc interpretationem non patitur. Quid enim si dicatur? si quis inueniatur per caput plateæ cum curru, puniatur. Vel vendo tibi decem stadia terræ in capite fundi. procul dubio de puncto, vel linea indiuisibili intelligi non potest: per illam enim non potest iri, nec in ea possunt decem stadia terræ esse. Aliter ergo intelligendum est; de quo tetigi. ff. de fur. l. iij. prout verò dico, quandoq; extremitates sunt distinctæ, & limitatæ, tunc vna dicitur caput, seu principium, alia dicitur pes, seu finis, & quicquid est intra illas duas extremitates dicitur medium, vt. ff. de fer. vrb. præd. l. lxxxvij. si ædes meæ à tuis, ibi, aut medius mons, & de seruit. rustic. præd. l. lxxxj. tria prædia. ibi, per medium fundum. & de ferijs. l. viij. more Romano. C. de iud. Authent. ad hæc, cum multis simil. Quandoq; extremitates non sunt distinctæ, & tunc puto, quòd totus ille locus diuidi debeat in

tres partes æquales, vnde illa; quæ erit secunda, dicetur medium, vt hîc secundùm lect. quam tenui; cui applaudet communis vsus loquendi, & intelligendi: tertia dicitur finis. Quandoq; contingit, q̄ locus; de quo agitur, habet multas distinctas partes; tamen in dispositione accipitur, vt totum: vt ecce, planus Tyberis est distinctus per prædia multorum: sed in statutis dicitur, quòd si aliquid fuit factum in capite plani Tyberis, vel medio, vel fine; tunc enim consideratur per statutum illud, vt vnum totum integrum: ideo esset facienda diuisio in tres partes, vt dixi. Sed quæro, quando vendo decem stadia terræ à capite, vel à pede, vel in medio, qualiter fiet diuisio: & vtrum certus locus videatur venditus, vel incertus: dicam in fine huius libri, in vltima figura.

- 1 *Insula in flumine communi nata communiter acquiritur iure dominij, non possessionis, nisi apprehendatur.*
- 2 *Insula qualiter communiter diuidatur.*
- 3 *Insule parue vsus publicus est: magna, ripæ tantum sunt in vsu publico.*

1 Communis fiat eorum . Intelligo

† commu-
nem iure domini, non enim iure possessionis. Cum enim separata sit insula à primo fundo, per possessionem primi fundi illa non videtur possideri, vt infra sequitur, ibi: Quòd si alteri parti proximior, & ff. de acquir. possess. l. iij. possideri. in princ. in gloss. super verbo, quamlibet. Debet ergo post apprehendi, argum. ff. de acquir. poss. l. xxj. cum hæredes. Item quod dicit, † communis fiat, intellige pro æquali parte: scilicet si mediam partem fluminis tenet, & ripæ, quæ essent ab vtraq; parte rectæ. Item ratione propinquitatis medietas cedit vni, & medietas alteri: Sed si Insula esset plus versus vnâ partem, quàm versus aliam, illa tantùm pars insule; quæ vni parti propinqua est, illius fundi est: & illa; quæ magis propinqua est alteri, cedit alteri: quatenus ergo cuiq; propinquior, illi cedit. ff. de acquir. rer. dom. l. xxx. ergo. §. tribus, ibi, cuius ager prior fuerat: Quod ergo dicit, ei agro cedit; cui propinquior est, intelligendum est, vt ff. de leg. j. l. vj. Stichum qui meus erit; cui congruit, quod in seq. lib. de Alueo dicitur,

quod iure propinquitatis cedit eis ; qui ab vtraq; parte possident : & sic apparet , quòd diuisio communis est . Hoc etiam declarat gloss. hic in verbo , proximior : & Instit. de re. diuis. §. insula , in gloss. in verbo , mediam partem , pro vt dicit de puncto in medio cordæ posito . Ex quo apparet , quòd quantum propinquior est , eatenus cedit lineæ , diuidenti per medium : ita quòd quicquid excedit citra lineam , sit propinquius illi ; qui habet prædium citra flumen : & quicquid est vltra lineam , est propinquius ei ; qui habet vltra flumen , & hoc est difficile , vtile & necessarium , ideo hoc demonstrabo per casus , & figuras ; quas infra subdam . Item

3 hoc , quod dicit , † quòd est vsus communis , intellige iure dominij . Vsus autem insulæ est publicus , sicut riparum , vt. ff. de acquir. rer. domin. l. lxx. penult. §. 1. hoc intelligo , si insula est parua , ita quòd tota possit dici ripa , vel ripæ cedere propter arctationem aquæ , vt. ff. de flum. l. iij. penult. Sed si insula esset magna , ita quòd in ea essent prædia culta , puto solum ripas esse in vsu publico , non prædia ; eadem ratione ; qua cætera prædia . Item prædicta vera , nisi essent agri limitati , vt. ff. de flum. l. 1. §. si insula .

- 1 *Diuisio vterque , distributiua duorum tantum , quandoquæ inter plura ponitur .*
- 2 *Insula ; quæ est in medio , & ab vno latere sit ager limitatus , vel cæmeterium , an alteri tota acquiritur .*

Qui ab vtraq; parte fluminis .

- 1 De duabus loquitur , quæ sunt fluminis latera : † Hæc enim diuisio vterq; distributiua est duorum tantum , licet quandoq; inter plura ponatur , vt. C. de fur. l. xij. Ancillæ , & de verb. obliga. l. cxxxvij. continuus . §. Item qui insulam , & ideo si contingeret flumen ita currere , quòd tria latera prædiorum respiceret , insula deberet inter eos diuidi iure vicinitatis tangentis , vt. §. in figuris
- 2 xiv. & xv. declarabitur . Sed quid † si ab vna parte essent prædia limitata ; quibus non possumus vti quasi insula ? vt. ff. de acquir. re. do. l. xvj. in agris ; & de flumin. l. 1. §. si insula . Vel fortè cæmeterium alicuius Ecclesiæ ; cui non potest quæri , vt dictum est su-

pra in præcedenti lib. an tota insula erit eius; qui prædia habet ab vna parte? Videtur, quod non, quia insula defertur vtriq; pro diuiso, ergo non est locus iuri accrescendi, vt vnus capiat, quod alteri non acquiritur, vt. ff. de vsufr. accrescen. l. 1. in princ. Præterea si esset verum, quod vno reiecto alijs acquiritur, malè diceret textus. in d. l. 1. §. si insula: vbi dicitur, quod in nullius bonis est insula, quando prædia ab vtraque parte sunt limitata: quare insula erit aliorum prædiorum; quæ magis prope ripam essent. Contrarium puto: pro cuius euidencia sciendum est, quod ius acquisitionis per alluionem: de qua dictum est in præcedenti libro, fit ratione contiguitatis, & adhærentiæ, & ideo potentius est ius acquirendi ratione vicinitatis, de quo hîc dicitur, vt patet, ff. de acquir. rer. dom. l. lvi. insula. vbi illa; quæ alluio addiderit insulæ, quærentur ipsi insulæ, non autem ei; qui ab vtraque parte prædia possidet; quia prædia limitata alijs prohibentur quæri. d. §. si Insula: sed si cui alteri ratione vicinitatis vna particula insulæ, quasi deberetur totum additum, quod prohibetur alijs, quasi sibi acquireretur iure cuiusdam alluionis, & adhærentiæ; quod probatur, quia incrementum postea obueniens sibi quæreretur. d. l. Insula: ergo multo magis illud incrementum, quod sua particula, simulquæ portio vacans tempore; quo portio nostra mihi quæreretur, fortiori iure accrescit quàm illa; quæ ex post facto incipit vacare, vt. ff. de acquir. hæred. l. xxxviij. si duo, coniuncta l. lxj. si minor, & l. lv. cum hæreditate. eod. tit. Nec obstat. ff. de vsufr. accrescen. l. 1. in princ. quia seperatum est illud ius accrescendi ab isto: hîc enim semper fit acquisitio certæ parti diuisæ, & de cætera parte accrescente.

Prope ripam prædia possident,

Prope ripam possidere intelligo, quod prædia sint ipsi ripæ coniuncta, vel fortè si distant, mediante via, vt l. xxxviij. Martius, de acquir. rer. domin. vt dixi supra in præcedenti libro: & quod dicit, possident, intelligo quo præcedenti, & eodem iure acquiratur insula, vt etiam in præcedenti libro dictum est.

**Pro modo latitudinis cuiusq;
prædij,** Hoc declaratur per Iurisconsultum. ff. de acquir. rer. domin. l. xxix. inter. eos. videlicet, vt quanta est latitudo prædij iuxta ripam, eatenus linea per directum protendatur : circa quæ multa dubia occurrunt ; quæ determinata sunt in figuris præcedentis libri : sicut enim diuiditur alluuius inter eos ; qui ab vtraq; parte prædia possident : ita illa pars insulæ ; quæ cedit prædijs , quæ sunt ab vna parte, debet diuidi .

Quæ latitudo prope ripam sit.

Si ergo finis agri iuxta ripam est largus, licet prædium postea in se arctetur, vel è contra, solum latitudo ; quæ est iuxta ripam, attenditur, & secundum illam debet duci linea recta, vt in præcedenti libro dictum est .

Quòd si alteri parti proximior,

Quod qualiter appareat, hoc dicit gloss. accepta cordula, & puncto posito in medio, vt hinc dicit glo. in verbo, proximior sit, & Instit. de rer. diuis. §. insula, in verbo, mediam partem. Et quod dicit proximior, intelligo, quatenus proximior est illa pars, quæ vni parti fluminis proximior est, eorum tantum est; qui ab vna parte possident prædia, & eorum est eo iure; quo prædia sunt eorum, vt dictum est.

1 *Latera sunt sex.*

2 *Sursum dicitur totus motus à parte inferiori versus superiorem.
Deorsum à parte superiori versus inferiorem.*

3 *Pars superior, & inferior denominatur per caput, & pedes; per aduerbia localia sursum, & deorsum: per præpositiones supra, & infra, vel super, vel subtus.*

4 *Ante, & retrò propriè cadit in animalibus.*

5 *Ante, & retrò apposita ad denotandum tēpus qualiter intelligantur.
Tempus est quædam fluxibilitas, & cursus.*

6 *Ante, & post. posita circa locum quomodo intelligantur.*

7 *Facies domus dicitur pars illa; per quam quis ingreditur, vel sit in*

via magis honorabili .

8 *Dextra propriè cadit in animalibus sc mouentibus : impropiè in alijs rebus .*

Dextra, vel sinistra domus, vel agri quomodo capiatur .

9 *Dextra, vel sinistra fluminis qualiter cognoscatur .*

10 *Superficies terræ dicitur facies terræ; quæ erga cælum respicit .*

11 *Orbis dextra est oriens, & sinistra occidens .*

Caput meridies, & pes septentrio .

1 **Quòd si ex vno latere,** † Latera autem

scilicet sursum, & deorsum, ante, & retrò, dextrum, & sinistrum; de quibus in contractibus, & alijs dispositionibus sæpè fit mentio. Vt vendo, vel lego decem stadia terræ ex parte superiori, vel inferiori: ex parte anteriori, vel posteriori: ex parte dextra, vel sinistra. Ideo quid prædicta vocabula importent discutiamus.

Sursum quidam appellant illam partem, quæ est supra respiciens cælum, deorsum illam partem; quæ est infra respiciens terram, li

2 cèt hoc modo loquendi non vtamur: sed † sursum appellamus totum ipsam motum à parte inferiori versus superiorem, & deorsum totum à parte superiori versus inferiorem, & hoc, siue sit motus localis, siue intellectualis de gradu in gradum ascendendo, vel descendendo. ff. de gra. l. x. Iurisconsultus. §. sunt, & §. trans-

3 grediamur. Dico ergo, quod † pars superior, & inferior denominatur primò per nomina, vt caput, & pes: principium, & finis, vt supra dictum est super versic. Si quidem mediam partem. Secundò denominatur per aduerbia localia sursum, & deorsum, sed illud impropiè, vt dixi. Tertio denominatur per præpositiones supra, & infra, vt. ff. vti possid. l. iij. §. si duo. §. La-beo, & de aqua plu. arcen. l. xj. supra iter. Et de arbor. ced. l. i. §. 1. Quartò per nomina adiectiua deriuata ab istis præpositionibus, vt pars superior, & inferior. l. i. §. fin. de aqua plu. arcen. Quintò per alias præpositiones, scilicet super, & subter, vt ibi, super cathedram Moyti sederunt Scribe, & Pharisei, vt extra, de sepul. capit. Dudum à Bonifacio, in Clemen. Vel verius dicendum est, quòd nunquam dictæ partes denotantur, nisi per

nomina

nomina supradicta, & etiam per aduerbia. Nam supra, & infra, a super, & subtus, si adijcitur causali, tunc est præpositio, nec importat illam partem rei; de qua quærimus, scilicet aliquam aliam rem esse supra, & infra illam, vt supra domum tuam, vel fundum tuum pendet arbor, non significatur superior, vel inferior pars rei; scilicet arborem supra rem existere: sed solum denotatur existentia ipsius arboris, & idem in omnib⁹ legibus supra ad hoc allegatis. Sed si dictæ dictiones ponerentur sine casu, vt vendo tibi decem stadia terræ ab ea parte; quæ est supra, vel infra, tunc non sunt præpositiones; sed aduerbia loci secundum Priscianum in maiori Tractatu de præpositionibus: Tunc ergo idem est dicere, quod à parte inferiori, vel superiori: quæ pars, quæ sit, & quantum duret, dixi supra, dum dixi de capite, & pede. Videndum est de ante, & retrò. Circa quod sciendum est, quòd Aristoteles

4 in secundo de Cælo, & mundo dicit, quòd † ante, & retrò propriè est in animalibus. Appellamus enim illam partem ante; in qua principaliter sunt sensus, & sic ex facie hoc iudicatur. In alijs verò; quæ carent sensibus, dicta vocabula non cadunt propriè: sed per similitudinem quandam. Ad quod aduertendum,

5 quòd † ante, & retrò quandoque apponitur ad denotandum tempus, quandoque apponitur ad denotandum locum. Circa tempus, est sciendum, quòd tempus est quædam fluxibilitas; de tempore enim non habemus nisi instans, quod enim præterit, esse desinit, quod verò futurum est, nondum fuit. Dico ergo, quòd in instanti; in quo sumus; rectè loquendo; tempus; quod præterijt, appellamus retrò, & per consequens, quod futurum est, dicitur ante, vt in prima constituit. Cod. in princ. ibi, retrò principibus, & ff. de capt. & postlim. reuer. l. xvj. retrò. & ad leg. Aquil. l. xxj. ait lex. ibi, retrorsum, & de reg. iur. c. rati habitationem retrò trahi, & c. cum simil. lib. vj. Huius ratio est: quia, vt dixi, tempus est quædam fluxibilitas, & quidam cursus: & homines, cæteraquè animalia carentia ratione, quod in cursu præteritum est, habent retrò, quod verò futurum est; habent ante. Ad istam similitudinem dicimus ista, scilicet, quòd de tempore habemus instans illud, quod est: & illud quod præterit, habemus retrò: quod futurum est, habere dicimus ante: & quod præterijt

esse ante, & quod futurum est, esse postea, vt. C. de arb. l. v. cum antea, & de Nili agerib. l. vn^a. si quis post hac, & de edif. prin. l. vj. si quis post hanc. & ff. de acq. poss. l. x. si quis ante. tunc enim similitudo sic procedit, quasi cursor in certa parte itineris se reuoluat, & remoueat, tunc. n. illa pars, quæ incedendo erat retrò, incipit esse, ante, & è conuersò. Propria igitur locutio est præcedens, quia ibi illa reuolutione non egemus. Per hanc igitur dictionem ante potest significari tempus præteritum, & futurum, quod apparet ex verbo: cui adijcitur; quod si est præteritum, non significat futurum. Sed hîc potest occurrere dubitatio: pone sic. Reperi scriptum in aliqua dispositione: si quis ante aliquem dixerit aliquid; vel fecerit, &c. quomodo intelligitur hoc verbum ante? Hoc. n. verbum, fecerit, reperitur in futuro subiunctiui, & in præterito. Sed qualiter debeamus assumere, dixi in repetit. l. omnes populi. ff. de iust. & iu. dum tractaui de interpretatione statutorum, dixi etiam, de cond. & demonst. l. solemus; & prædicta quum respectu præsentis loquimur de tempore præterito, & futuro. Quandoque tamen in præsentis loquimur de tempore præsentis, & post, respectu alicuius, temporis præteriti, vel futuri. Respectu futuri, vt ecce promittis facere, vel dare ante Pascha, vel post Pascha: & ista locutio recta est, vt. ff. de verb. oblig. l. xiiij. qui ante calendas, & l. lvi. eum, qui ita. §. qui ita stipulatur, cum simil. & procedat similitudinem sic: Pone cursorem in medio plani videre Turrim, rectè dicit totum spatium; quod est inter se, & Turrim, esse ante Turrim, quia ante oculos eius est, & etiam ante illam partem Turris; quæ primo eius aspectui præsentatur, & sicut latus oppositum illi Turri, quò ad eum, dicitur retrò, seu post, vt infra dicitur, ita totum, quod illi lateri posteriori respicit, dicitur post: & ita propriè dicimus ex consuetudine: Reperimus enim Pascha futurum in medio, nunc ergo vsque ad Pascha dicitur ante, vltra dicitur post, vt dd. legibus. Sicut etiam dicimus respectu præteriti temporis, vt ecce, ante Pascha præteritum dicimus factum, quod præterijt: quod sequutum est, dicimus factum post Pascha, vt. l. lxiiij. huiusmodi stipulatio interposita, & l. cxxxv. si ita quis. §. Seia. ff. de verb. oblig. cum simil. Et tunc procedit similitudo, sicut in illo Paschate homo stans

retrò se voluisset, vt dixi. Propriùs ergo diceret à Paschate retrò, & à Paschate ante: venit in præcedenti locutione, dicimus ante Pascha, idest primò quàm Pascha sit, & ita vtimur. Prædicta verba ante, & post, si ponantur cum casu, sunt præpositiones; si sine, sunt aduerbia temporis, vel loci, & significant tempus, vel locum. Circa verò † locum, sciendum est, quòd quædam sunt loca eminentia, quædam depressa, & plana. In eminentibus, sicut sunt domus, & cætera ædificia: montes, & colles, dicimus ante, & post. In domibus autem dicimus partem ante, illam esse; quæ est iuxta viam, per quam ingredimur domum, vt. ff. de via publ. l. iij. Aediles Curules. §. fin. ibi, ante ergasteria, & commu. diuid. l. xix. arbor. §. de vestibulo, vbi gloss. exponit, quòd vestibulum est locus ante domum; per quem quis habeat aditum: pars illi opposita dicitur post, vt. ff. de seruit. vrb. præd. l. xij. quidam Iberius: ibi, post horea, & dicitur post, illa pars; quæ est opposita illi parti: quæ est ante plateam, & sic etiam vtimur, & loquimur, & hoc secundùm similitudinem præcedentē: Nam, vt dictum est, pars anterior in animalibus dicitur illa: in qua est facies, & † facies domus dicitur illa, quæ iuxta viam nobis ostenditur, vt in locutione vulgari vtimur, & lib. 1. Machab. iij. cap. circa finem dicitur, Ornauerunt faciem Templi coronis aureis, & scutulis. Sic enim dicimus facies operis. ff. de nou. oper. nuncia. l. xxj. stipulatio. §. Opus, & alibi pristinam faciem ædibus reddat; vt. ff. loca. l. lxxj. sed adde. §. si Inquilinus ostium. Sicut igitur illa pars dicitur facies, ita dicitur pars anterior, & pars sibi opposita dicitur posterior: sed si domus à pluribus partibus esset circumdata vijs, per illam excellentiam diceremus faciem: quæ magis in honorabili via est, quòd si vtraque esset æqualiter honorabilis, illa dicitur facies; per quam ingredimur, vt ff. de leg. iij. l. lxxxix. prædijs. §. Balneas, & de dam. infect. l. xlviij. quod Conclauē. Prædicta vera, nisi consuetudo loquendi aliquid opponeret. In locis verò depressis, & planis; in quibus non videmus superficiem superiorem, non est dare partem; quæ dicatur ante, & post, respectu sui, sed respectu nostri. Existens enim in fundo rectè potest dicere aliquam partem esse ante eum, aliquam post eum, vt de tempore dicimus. In montibus etiam appellamus ante, illam par-

rem; quæ nos respicit, quasi faciem: partem illi oppositam appellamus post; & sic illa pars; quæ quò ad nos secundum nostrum aspectum est ante, secundum aspectum aliorum dicitur post. Et sic considerandus est locus; in quo verba proferuntur: Nonnunquam tamen ex parte montis est aspectus ita notabilis, vt si respicit aliquam ciuitatem notabilem, quòd semper illa pars dicitur ante, reliqua verò post: Hæc autem secundum consuetudinem
 8 circumcolentium intelligenda sunt. † Dextra, & sinistra secundum Aristotelem. in d. lib. de cœlo, & mundo, propriè cadit in animalibus, quia dextra est principium motus, sinistra est terminus, & ideo communiter contingit, quòd incipiens ambulare incipit cum pede dextro, vel incipiens aliquid agere incipit cum manu dextra, nisi sit scæua idest sinister, vt. ff. de ædil. edic. l. xij. qui clauum. §. item sciendum. In istis ergo rebus; quæ non mouentur, impropriè loquimur. Appellamus enim dextram, & sinistram quandoque respectu nostri. Si enim diceremus, vendo tibi decem stadia terræ à parte dextra eundo ab hinc versus Florentiam, tunc clarus esset sermo, & de illa parte intelligendum est; quæ nobis euntibus est à latere nostro dextro. Si verò ad personam non habeatur respectus, sed simpliciter dicatur à latere dextro, vel sinistro rei, tunc si quidem illa res est eminens, & eleuata, vt domus, ita quòd eam dicamus habere faciem, apertè inuenitur dextra, & sinistra. Finge enim vnum hominem stantem rectum, & voluentem faciem suam versus illum locum; versus quem voluit domus, tunc illa pars; quæ illi homini sic imaginato opponetur, diceretur dextra, vel sinistra, & sic diceretur illa pars domus est dextra, vel sinistra: Hoc probatur expressè Ezech. xlvij. cap. in princ. vbi sic ait, Facies domus respiciebat ad Orientem, aquæ autem descendebant in latus Templi dextrum ad Meridiem. Vnde similitudo hominis est, quia si facies hominis respicit Orientem, latus eius dextrum est meridiem. Si verò non esset corpus ita eleuatum, tunc si quidem locus ille habet caput, & pedes, secundum quod supra diximus; necessariò per eandem similitudinem dabimus ei dextram, & sinistram: exemplum in flumine.
 9 † Fingamus hominem iacentem in flumine tenentem caput, vbi est caput fluminis, pedes verò vbi est pes, vel finis fluminis, fa-

cies autem versus cœlum, tunc statim dextra, & sinistra pars fluminis cognoscitur, & ita loquitur text. ff. commu. præd. l. lxij. re fectio nis. §. si. Si etiam in alijs locis; quæ caput, & pedes habent, fingas hominem sic iacere prostratum, tunc dextram, & sinistram cognosces. Sed si dicatur, cognoscitur cur caput, & pedes in tali parte fingantur: sed cur facies versus cœlum reuoluta ponatur, vel lem doceri. Si. n. faciem versus terram voluere dicemus, tunc par-
b tem; quam primò dicebamus,^b dextram, continget esse sinistram, & è conuersò. Resp. Totius terræ superficies est versus cœlum, & dicitur superficies, quasi superior facies, vt. ff. quod vi, aut clam. l. xxj. si vitem. §. si stercus: vbi in textu habetur duplex litera, alia enim dicit speciem fundi: alia faciem fundi, vt ibi ponit gloss. in verb. Ipe
10 ciem. † Illa ergo superficies est facies; quæ erga cœlum respicit: ideo sic dixi: vnde ista loca depressa non habent faciem respectu nostri: sed respectu cœli, ideo respectu nostri non habent ante, vel post, vt dixi, ideo finxi hominem iacere prostratum. Si verò inueniretur aliquis fundus; cuius non possit caput, nec pedes dici secundum præcedentem doctrinam, nec ante, vel post: tunc dextra, & sinistra deberent aliter considerari. Nam Aristoteles in ij. de cœlo, & mundo, quærit an cœlum habeat dextram, vel sinistram, & determinat quòd sic. Cum enim dextra sit princi-
11 pium motus, vt dictum est, apparet, † quod dextra orbis est oriens, sinistra verò est Occidens: & sic secundum hoc de necessitate oportet poni, quòd caput orbis sit in Meridie, pedes verò sint in Septentrione, & sic fingendus est vnus homo, qui faciem habeat versus cœlum, spatulas versus terram, & sic in dextra eius erit sol oriens, & in sinistra sol occidens. Hoc ergo modo, quando alij modi inueniendi dextram, & sinistram non faciunt, facile erit dextram, & sinistram, caput, & pedes cuiuslibet rei immobilis inuenire, scilicet si respicit eius facies partem aliquam Orbis, & hæc proprior locutio esset naturaliter loquendo, quòd quantum ad mores nostros, præcedentes modos puto probabiliores, & primos inquirendos. Sed si quærat medium inter ante, & post: inter dextram, & sinistram, dico eodem modo; quo dixi supra inter caput, & finem. Et prædicta circa loca. Tempus verò, quod nullam latitudinem habet, non habet dextram,

neque

neque sinistram.

ADDITIONES.

- a Thom. Dipl. ¶ Nam supra, & infra. Vide, quod decidit per istam doct. Bart. hic d. Barth. Soc. in consil. clxxxj. in ij. volum. in c. visis capitulis, in ver. circa tertium, vbi etiam ponit, quod de natura dictionis infra, est, vt contineat contingentia extrema; quibus adiungitur.
- b ¶ Continget esse sinistram. Vide plenè per d. Barth. Ver. in suo tract. de Imperatore militum eligendo in 1. priuil. dignitatis, vbi infert per istam doctrinam Bart. vbi arguit contra dominos Venetos; qui imaginem beati Marci in sigillis, & aureis, grossisq; argenteis imprimunt à dextra; ab altera verò parte imaginem Ducis; Dixi plenè in tract. meo de Venetæ vrbs libertate, & eiusdem imperij dignitate, in priuil. xlviij.

Prorupit flumen, Idest pars fluminis dicit gloss.

- 1 Riuus appellatur pars fluminis, & est iuris publici.
- 2 Riuus non procedens à flumine: sed à fontibus, vel alijs venis quando sit publici, & quando priuati iuris.
- 3 Fovea; per quam aqua ducitur ad molendinum; cuius iuris sit.
- 4 Flumen, fluuius, & amnis idem sunt.

Et alia parte riuo nouo, &c. Scilicet il-

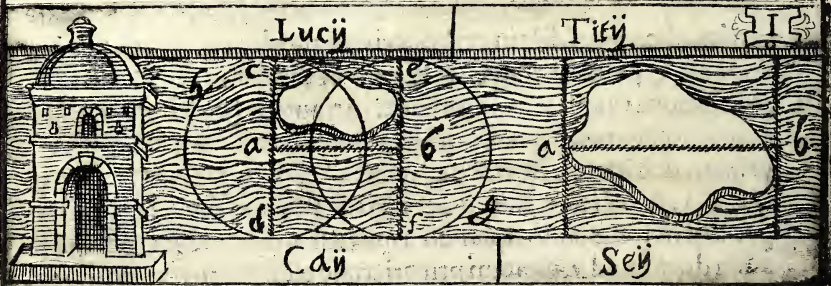
- 1 la pars, dicit gloss. hic in verbo, ceperit: Vides ergo, quod † pars fluminis appellatur riuus, & sic non est dubium, quod in hac significatione riuus est iuris publici. An autem † alij riuus è flumine non procedentes, sed à fontibus, vel venis alijs, sint publici, vel priuati, dubitatur. Et videtur, quod non. ff. de flum. l. 1. ait Prætor. §. 1. & ita tenet Ros. super illo tit. Pro hoc facit. ff. de riuis: per totum. Secundò, quando riuus est manu factus; per quem aqua ducitur ad vtilitatem priuati, tunc est priuatus, vt in toto tit. de riuis. Quandoq; riuus est locus; per quem aqua naturaliter fluit, & tunc regulariter puto illum locum priuatum esse, vt. ff. finium regund. l. vj. sed si riuus, & d. l. j. ait Prætor. §. j. de flum. & erit eorum; qui ab vtraq; parte prædia possident, vt in præcedenti libro diximus de fossa. Sed si riuus talis esset in vsu publico, tunc intelligerem illum riuum esse publicum, vt. ff. ne quid in loco publ. l. ij. Prætor ait. §. hoc interdictum ad ea, ibi, ad ea

igitur loca hoc interdictum pertinet ; quæ publico vsui destinata sunt, vt arg. ff. vt in flum. publ. nauig. lic. l. j. Prator ait. §. fossa. ibi, possunt autem etiam hæc esse publica, & non publica. Quid
 3 dices † de foueis ; per quas aqua ducitur ad molendinum? Resp. vt dicitur in l. ij. quominus. ff. de flum. Et nota, quòd hoc no-
 4 mentum flumen, fluuius, & amnis idem significant. Alia verò nomina, scilicet riuus, Torrens, fossata, explanata sunt supra, proximo, & præcedenti libro. Cætera verba legis clara sunt. Nunc igitur ad ostendendum diuisionem Insulæ, veniamus ad figuras.

FIGVRATA PROPOSITIO PRIMA.

N Hac figura ab vtraq; parte fluminis ripæ sunt rectæ in se, & etiam vna ripa est recta per comparisonem ad aliam, & in hac figura sunt duæ insulæ. Prima insula tota pertinet ad Lucium ; cuius prædium est vltra flumen. Ratio, quia insula non tenet mediam partem fluminis : sed illi parti vltiori est proximior. Ad hoc autem sciendum, vtrum insula alteri parti sit proximior, dat doctrinam glossa in hoc §. versic. quòd si

alteri parti, in verbo, proximior sit, &c. quod poterit sciri accepta cordula, & puncto in medio posito inter vtrunq; agrum, & tunc si punctus est ab vna parte, alij cedat, aliàs secundum quòd punctus extenditur, ita dicit d. Gloss. sed vt ista doctrina sit vera, non sufficeret cordulam sic ponere in vna parte, sed oportet ponere in duabus : vna in principio insulæ versus caput, & alia in fine, tunc ab il-

lis duobus punctis medijs ducatur linea recta : & si quidem tota insula relinquitur ab una parte, illorum est ; qui ab una parte prædia possident . Sit igitur prima cordula $c d$, in cuius medio sit punctus a , & q ille a . sit in medio , probatur, cum eris in medio, per mensuratorem . In hac figura apparet, quia est centrum circuli rubei $H C D$. qui punctualiter tangit utranque partem ripæ . Deinde sit secunda cordula in pede insulæ ; quæ sit $e f$. & ponatur in medio punctus b . & quòd ille punctus sit in medio, apparet, quia est centrum circuli $E F G$. crocei vtranque ripam punctualiter tangentis : Deinde ducatur linea, seu cordula $a b$. & quia insula est tota ultra illam cordulam, tota pertinet ad prædium Lucij; quod est ultra flumen : Ad prædium verò Caij; quod est citra, nil pertinet . In secunda verò insula simili modo ponatur vna cordula ; quæ habeat punctum medium a . Deinde in fine insulæ ponatur alia cordula ; quæ habeat punctum medium b . quòd autem isti puncti $A B$, sint in medio, probatur ex præcedentibus , tunc ducatur linea $a b$. & tunc quia illa secat insulam, quicquid est vltra illam, est Titij; qui ab alia parte prædium possidet; quod verò est citra illam lineam, est Seij: vt patet ex hoc §. Et nota quòd semper cum lineæ ripæ sint rectæ omni rectitudine, vt est ista, cordula ducenda est recta, ita quòd faciat angulum rectum ab vtraq; parte : per istum enim modum rectè inuenitur medium, vt apparet.

FIGVRATA PROPOSITIO II.

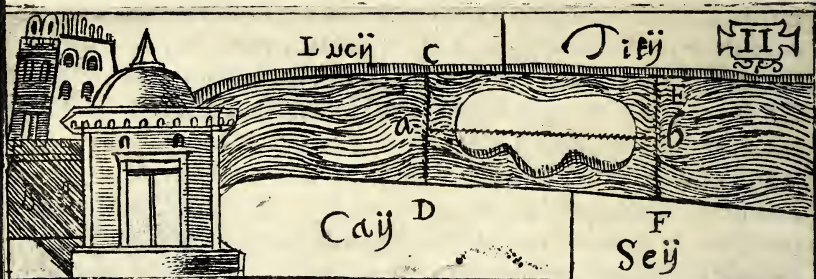

Hæc figura differt à præcedenti; quia in superiori lineæ ab vtraq; parte sunt rectæ secundum se ipsas, & etiam dicuntur rectæ vna respectu alterius, quia tantum distat vna ab alia in capite, quàm in fine: Sed in hac min^o distat in capite, & semper vniformiter elongatur. Erit igitur fienda diuisio Insulæ hoc mo

do. Primò ponatur vna cordula $C D$, in principio Insulæ ab vna ripa ad aliam, & notetur punctus medius, & sit a . Deinde extendatur alia cordula $E F$. longior in fine Insulæ, & notetur punctus medius b . Deinde ducatur linea $a b$. & illa linea erit diuidens inter eos; qui sunt vltra, & eos, qui sunt citra. Sed hîc occurrit dubium, qualiter ducatur linea è ripa vltiori ad citeriorem : Nam non potest ita

poni,

poni, quòd faciat angulum rectum ab vtraq; parte. Dico igitur considerandum esse, quòd quantum illæ duæ lineæ distant in vltiori ripa, tantum distant in ripa citeriori, & tunc non potest esse error, quod probatur; quia qualis est proportio totius ad totum, talis est me-

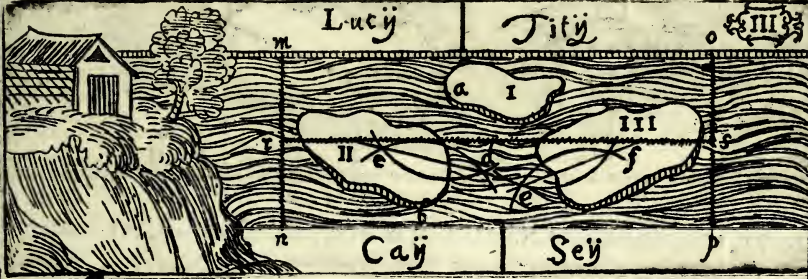
dietatis ad medietatem per æquale spatium: sed tota latitudo fluminis venit vniformis ampliando respectu distantie, quæ est ab vtraq; ripa. Inter eos verò qui sunt ab vtraq; parte, fiet diuisio, vt supra dictum est de alluione.

FIGVRATA PROPOSITIO III.

ST A figura facta est ad declarationem l. lxx. penul. §. si qua insula. ff. de acquir. re. domin. vbi dicitur, quòd Insula primò relicta in flumine, iure proximitatis, habet ius in alijs insulis postea in flumine natis, siue relictis. In hac igitur figura constat, quòd insula primò relicta tota pertinet ad eos; qui possident vltra flumen, scilicet Lucium, & Titium, quoniam illa Insula est tota vltra medium fluminis, vt lineæ ductæ ostendunt. Insula verò secundò relicta pertinet pro parte ad Lucium; qui est vltra, & pro parte ad Caium; qui est citra, quoniam mediam partem fluminis tenet, vt lineæ ductæ ostendunt, & probatum est in precedentibus figuris. Sed nunquid insula primò relicta, iure proximitatis debeat aliquid habere in dicta secunda insula, videndum est. Ad quod sciendum poni debet vnus punctus in insula prima; qui plus sit proximus insulæ secundæ, & sit a. Deinde in ripa Caij assum-

tur alius punctus; qui magis sit proximus extremitati secundæ insulæ; quæ plus proxima est insulæ primæ, & sit b. Deinde pone pedem circini in puncto a, & extende ita quòd pertransseat aliquam partem insulæ secundæ, & volue semicirculariter. Deinde pone pedem circini in puncto b. & per tantundem spatium extende, & nota vbi dicti duo circuli se profcundunt, scilicet punctos c, d, & ab illis duo-

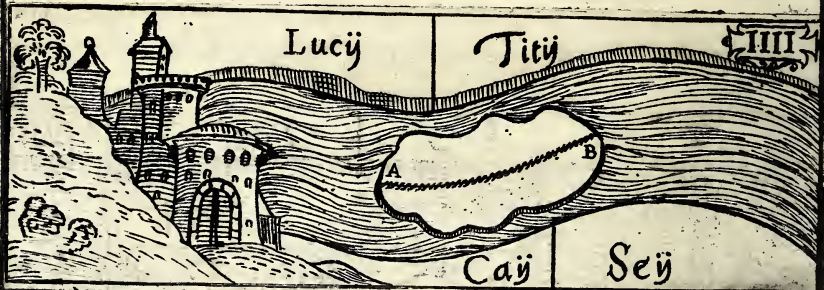
bus punctis duc lineam rectam rubeam CD. ex quo concludo, quòd quicquid est insulæ secundæ supra dictam lineam c d, totum cedit insulæ primò relictæ: Et eodem modo comperies in insula tertio relictæ, vt lineæ ductæ ostendunt, quod sic probatur. Si ab æqualibus æqualia adimas; quæ remanent, sunt æqualia: sed constat, quòd tantum distat circulus vnus à suo centro a. quantum distat alius circulus à suo centro b. & constat, quòd linea c d, adimit ab vtraque parte æqualiter: Ergo patet, quòd linea illa æqualiter distat ab vtroque: & sic quod est supra illam lineam, cedit puncto a. iure proximitatis, quod verò est infra, cedit puncto b, iure proximitatis.

FIGVRATA PROPOSITIO III.

VPRADICTVM est de figuris; quæ habent lineas rectas iuxta ripam: Hic videndum est de illis: quæ habent ripas tortas, & curuas; veruntamen hoc contingit dupliciter. Nam quandoq; sunt retortæ ab vtraq; parte fluminis, & ita vna ripa inflectitur versus aliam, & vbiq; ipsæ æqualiter distant, vt in hac figura ostenditur, licet hoc rarò contingat: Quandoq; ripa est recta ab

vna parte & ab alia tortuosa, vel ab alia parte torta vno modo, ab alia verò torta modo difsimili, & de hoc dicetur in fequentib. In hac igitur figura ducenda est linea per medium ea tortuofitate; qua ripæ sunt

tortæ, vt ostendit linea rubea A B, & quicquid est vltra illam lineam, est magis propinquum eis; qui vltra flumen prædia possident: quicquid verò est citra illam lineam, est magis propè eos; qui citra flumen prædia possident. Illam autem lineam sic duces, Accepta cordula, & puncto in eius medio posito vniformiter ducatur ab vtraq; parte ripæ, & semper notetur locus; per quem transit ille punctus medius, illa est linea; per quam ille punctus medius transit, & linea per medium diuidens.

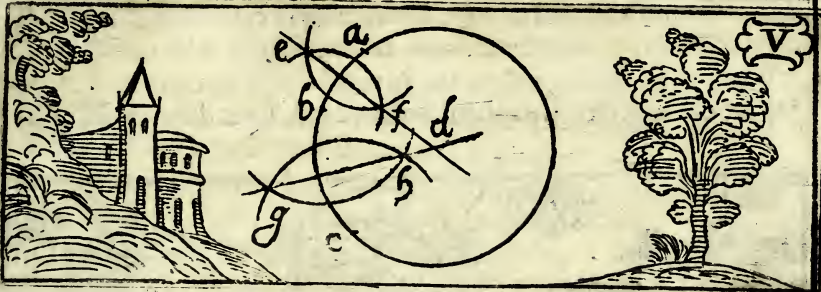
PROBLEMA I. FIG. V.

STA figura facta est ad necessariam euidentiam omnium dicendorum, docet enim quomodo positus quibuscunque punctis per lineam non directam illi possunt reduci ad circumferentiam cuiusdam circuli. Ponantur ergo tres puncti a. b. c. tunc pone circinum super a. & extende vltra medium spatium a b. & volue semicirculum: Deinde ponas pedem circini super b. & in eadem distantia versus a. volue semicirculum: & nota vbi dictæ duæ lineæ circulares se profcindunt, scilicet in punctis e. f. & ducas super ipsos punctos lineam rectam e f. & extendas quantum volueris, & deinde similiter facias in punctis b. c. & ducas lineas circulares; quæ se profcindunt in punctis g. h. & ab eis ducas lineam re-

ctam

Etiam g h. & ad libitum extendas, tunc dico, quòd linea e f. & linea g h. secabunt se in puncto d. in illo igitur puncto vbi se secant, po-

natur pes circini, & alter extendatur vsq; ad vnum punctum de datis a. b. c. & voluatur, omnes illi tres puncti reperientur in circumferentia dicta; & hoc contingit quocunquè modo tres punctos ponas in linea non recta.

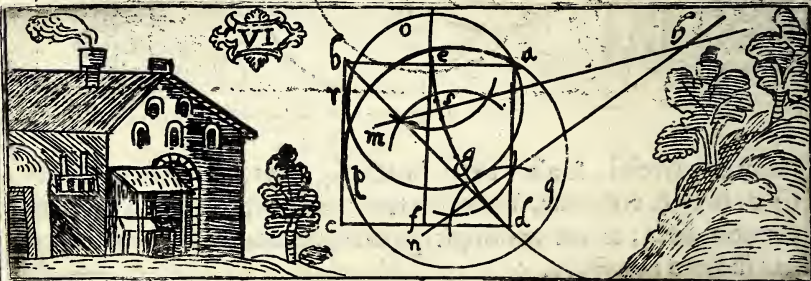
PROBLEMA II. FIG. VI.

IGVRA ista similiter ad euentiam dicendorum facta est, docet enim qualiter posito vno puncto ab vna parte, & recta linea ab alia, aliquod spatium quadratum iure propinquitatis diuidatur inter punctum, & rectam lineam. Sit ergo punctus datus a. linea posita b c. & totum quadratum a b c d. Quæritur quantum illius quadrati spatium debeat puncto a. iure propinquitatis, & quantum lineæ b c. Itaq; ponatur vna linea, super quam quicquid sit, illud sit propinquius a. puncto; quod verò est infra, sit propinquius lineæ b c. Ad quod dico, quòd primo illud quadratum diuidendum est per medium secundum doctrinam præcedentem, & sit linea diuidens e f. & de eo, quod est infra, nil pertinet ad punctum a. Secundo fiat linea b d. diametrum dicti quadrati, & similiter de eo, quod est infra dictam lineam, nil pertinet ad punctum a. Illud verò, quod est supra, restat diuidendum; & hoc constat; quia hic habemus duos punctos æque distantes a puncto a. & a linea data b c. videlicet punctus e. & punctus d. inueniatur ergo alius punctus

L æquidistans,

æquidistans, & sit g. Et quòd hic æquidistat, patet, quia est centrum circuli azurei a p q. q punctualiter tangit punctum a. & in puncto p, lineam datam b c. Tunc ergo illi tres puncti e. g. d. reducuntur in circumferentiam vnus circuli, secundum præcedentem figuram, ducendo lineas, vt ostendunt lineæ croceæ m h. & n h. cuius circuli centrum cadit extra quadratum in puncto h. & ducatur ille circulus, vt ostendit circulus rubeus ductus e g d. Tunc dico, quòd quic-

quid est supra dictam lineam circularem e g d. pertinet ad punctum A. datum, & quicquid infra ad lineam b c. positam, & q hoc sit verum, patet, si ponatur alius punctus s, in linea rubea circulari e g d, & ibi ponatur circinus, & extendatur vsq; ad punctum a. punctualiter tangit illud, & etiam lineam b c. datam in puncto r, vt ostendit circulus croceus a r q. & idem esset, vbicunq; poneretur aliquis punctus in dicta linea rubea. e g d. circulari: Hoc dico, ita q non esset error notabilis: adeo quòd si esset argentum, non esset notabilis deceptio; Ideo tamen dico, q cum ab vna parte sit linea recta, & ab alia rotunda non esset perfecta separatio per medium.

LEMMA.

Ex quo collige talem regulam: Positis tribus punctis æquè distantibus intra punctum datum, & lineam rectam datam, circulus; in cuius etiam circumferentiam illi tres puncti reducuntur, per totum quadratum æqualiter distat.

FIGVRATA

FIGVRATA PROPOSITIO VII.

I hæc figura benè inspiciatur, Insula propinqua est puncto a. acutæ ripæ prædij Lucij, & toti latitudini ripæ prædij Caij; ad prædium autem Titij non appropinquatur. Videamus ergo diuisionem inter Caium, & Lucium. Et videtur, quòd Lucio nihil debeatur, quoniam ripa sua; quæ appropinquat Insulæ, terminatur

in puncto indiuisibili, non habenti aliquam latitudinem: sed insula debet diuidi pro modo latitudinis. l. xxix. inter eos. ff. de acquir. rer. dom. Cum ergo ibi non sit aliqua latitudo, ei nil debetur. Contrarium dico, nam inter eos; qui sunt ab vna parte, fit diuisio pro modo latitudinis. d. l. inter eos: sed inter eos, qui sunt vltra, & eos qui sunt citra, fit diuisio iure propinquitatis, vt dictum est. Videndum est igitur, quòd ponamus vnam lineam iure propinquitatis diuidentem, & hoc fieri debet ex doctrina præcedentis figuræ. Exten-

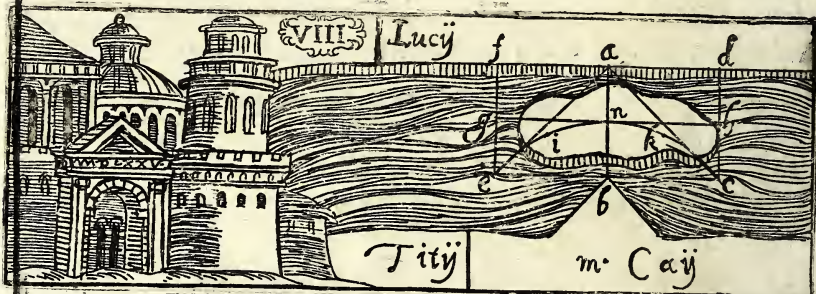
datur igitur vna corda à puncto a. prædij Lucij, vsque ad ripam Caij; quæ sit a b. & fiat cum cordis, vel signis in flumine vnum quadratum a b c d, insulam in se concludentem: Deinde inueniatur medium quadrati per lineam e f. & constat, quòd quicquid est infra dictam lineam, pertinet ad Caium. Deinde inter punctum e, & punctum d, inueniatur punctus æquidistans à puncto a, prædij Lucij, & ripæ B C. Caij, & ille sit g. Tunc illi tres puncti e g d, reducantur in circumferentiam vnius circuli per præcedentia; cuius circuli centrum inuenietur in puncto h. vt ostendunt lineæ crocæ m h, & n h. Dico

ergo, quòd illa linea circularis e g d. est ea, quæ diuidit, & quicquid est supra illam pertinet ad Lucium; quod verò est infra, pertinet ad Caium, vt patet ex præcedentibus.

FIGVRATA PROPOSITIO VIII.

AE c figura differt à præcedenti, quia in præcedenti, punctus magis propinquus erat in capite insulæ, hîc verò est in medio, vel circa, vt patet in puncto prædij acuti Caij, qui est b. & ideo in flumine debent fieri duo quadrata, scilicet vnum supra, aliud infra. Fiat ergo versus caput fluminis vnum quadratum a b e f, & versus finem fiat aliud a b c d. Deinde ducatur linea media g h. dico quòd de eo; quod est supra, nil debet ha-

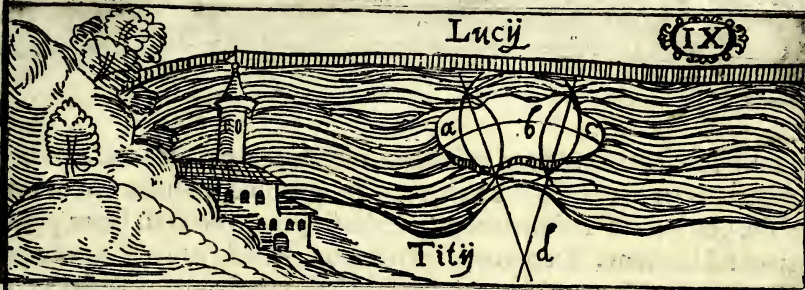
bere Caius: deinde ducatur alia linea per diametrum primi quadrati, e a, & alia per diametrum c a. & similiter de eo; quod est supra illas, nil debet habere Caius: deinde inueniatur vnus, vel duo puncti in illo spatio; quod est infra, æque distantes puncto b. Caij, & linea f a d. prædij Lucij, vt i k, qui reducantur in circumferentiam alicuius circuli; qui circulus erit e i k c, & eius centrum cadit in prædio Caij in puncto m. Ergo quicquid est infra lineam circularem e i k c. pertinet ad Caium, vt supra probatum est. Vel verius, assume puncta e n c, & reduceas ea in circumferentiam cuiusdam circuli, & habebis propositum; quia reddit in idem; quod supra.

FIGVRATA

FIGVRATA PROPOSITIO IX.

HÆC figura differt à præcedentibus. Quia vel ab vtraq; parte earum est linea recta, vel ab vtraque parte est curua, vel ab vna recta, & ab alia punctus acutus: hîc verò est ab vna parte linea recta, ab alia habet quandam rotunditatem; cuius caput contexum est versus insulam. Inueniatur ergo in principio Insulæ inter vtranq; ripam punctus medius a. In medio alius b. In fine alius c, & hi tres reducantur in circumferentiam cuiusdam

circuli per præcedentia, & habebis medium. Ex quo collige regulam, quòd positis tribus punctis æquidistantibus inter lineam rectam, & lineam contexam, circulus; in cuius circumferentia illi tres puncti reducuntur, totum spatium iure proximitatis æqualiter diuidit, & hoc in sequenti figura demonstrabitur.

LEMMA.

FIGVRATA PROPOSITIO. X.

HÆC ista differt à præcedenti; quia hæc ab vna parte ripæ acutæ est punctus c, ab alia parte rotunde est concavum versus punctum; cuius sic facienda est diuisio. Primò ducatur linea ab vna parte circuli vsque ad aliam, & sit a b. Et hoc ideo, vt sciamus quòd de eo, quòd est supra dictam lineam, nil potest deberi ripæ concavæ, nisi ratione illorum punctorum a b. quoniam quælibet pars; quæ est infra, est magis remota ab alia parte,

quam

quàm sint illi puncti. Deinde inter punctum c. prædij Lucij; & illa puncta a b, inueniatur medium; p doctrinas datas in præcedentibus. Inter a, & c, erit medius punctus d, & inter c, & b. erit medius e, vt ostendunt lineæ ductæ. Deinde inueniatur medium inter c, & aliquam partem dictæ concauitatis, & sit f. Deinde illa tria puncta d f e, redu-

LEMMA.

cantur in circumferentiam cuiusdam circuli per præcedentia; cuius centrum erit in puncto h. Dico ergo, q̄ quicquid est infra circumulum d f e. pertinet ad Titium iure proximitatis; quod verò est supra, pertinet ad Lucium. Ex quo collige regulam, quòd posito vno puncto ab vna parte, & circulari concauitate ab alia; infra concauitatem positis tribus punctis æque distantibus ab vtroque latere, linea circularis, per quam illis tres puncti incircumferentiam reducuntur, per medium diuidit.

FIGVRATA PROPOSITIO XI.

ISTA figura differt à præcedenti; quia supra est punctus ripæ superioris, quem constat esse propinquo rem qualibet alia parte ipsius ripæ: hîc verò ripa superior est rotunda, & conuexa versus Insulam, & ideo quælibet pars illius ripæ fit propinquior punctis ripæ inferioris concauæ. Igitur primò ducatur linea ab vno puncto circuli inferioris vsque ad alium, & sit a b. ea ratione; qua diximus in præcedenti figura. Deinde ponatur circinus in puncto a, & extendatur vsq; ad ripam superiorem, & ibi aliquatulum voluatur circulariter, vt ostendit linea curua crocea M C,

& ille punctus, vbi ripa superior tangitur, est propinquior, & sit c. Eodem modo facias in puncto b, cui puncto propinquior est d. Deinde inter a, & c. inueniatur punctus medius, & sit e, & inter b. & d. inueniatur alius punctus medius, & sit f. deinde inueniatur alius punctus me-

dius inter ripam superiorem, & inferiorem, & sit g. deinde illa tria puncta e f g. reducantur in circumferentiam cuiusdam circuli; cuius centrum cadit versus prædium Lucij, in puncto h. Dico ergo, quòd quicquid est infra illum circulum e g f, pertinet ad Titium iure proximitatis, quod verò est supra illum, pertinet ad Lucium, vt ex præcedenti apparet, & lineæ ductæ demonstrant.

FIGVRATA PROPOSITIO XII.

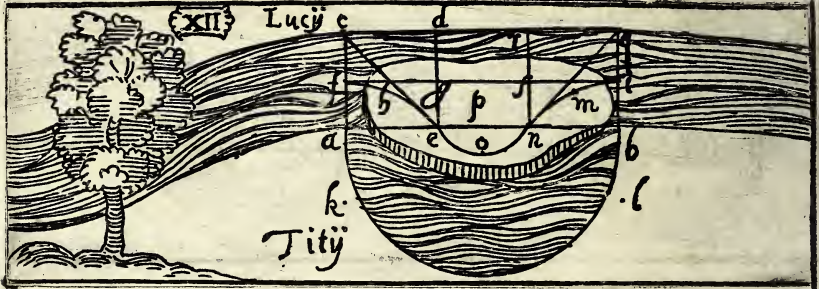

IN hac figura ripa superior est directa, inferior est circularis concaua. Primò igitur in qualibet linea circuli, facienda est diuisio per quadratum, vt lineæ ductæ ostendunt, & dictum est supra in vj. figura, & vij. Hic verò describam aliquid de dicta diuisione.

Primò enim ducatur vna linea ab vno puncto a. illius circuli, vsq; ad alium b. & hoc ad ostendendum, quòd de eo; quod est infra lineam illam, nil debetur ripæ circulari, nisi ratione punctorum a b. deinde fiat diuisio inter punctum a. & lineam rectam q d c; quæ est superioris ripæ; & format quadratum vnum a c d e; quod quadratum diuidatur per medium, ducta linea f g. Tunc dico, quòd de eo, quod est supra illam, nil debetur puncto a. deinde ducatur alia linea c e, per diametrum quadrati a c d e. tunc similiter

dico,

dico, quòd de eo; quod est supra illam, nil debetur puncto a; in illo verò spatio quadrati; quod remanet infra, inueniatur alius punctus medius h. deinde illa tria puncta f h e, reducantur in circumferentiam cuiusdam circuli; cuius centrum cadit in fundo Titij, in puncto k. & illa est linea diuidens inter punctum a, & ripam q d c, dire-

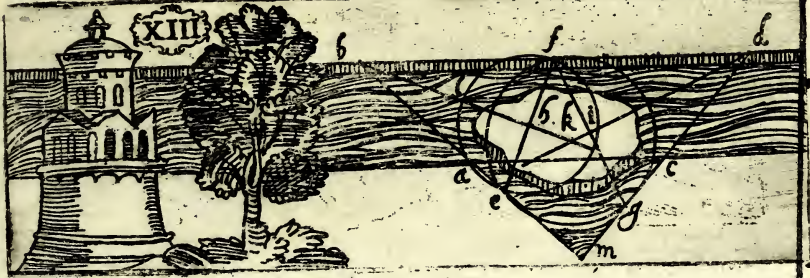
ctam. In alio autem puncto b. fiat quadratum, atq; diuisio, simili modo. Illud verò, quod est in medio, diuidatur sic: inueniatur alius punctus medius inrer rotundum, & ripam q d c, directam, & sit o; tunc illi tres puncti e, o, n, reducantur in circumferentiam cuiusdam circuli per præcedentia; cuius centrum cadit supra in puncto p. & illa est linea diuidens.

FIGVRATA PROPOSITIO XIII.

LN hac figura ab vna parte est ripa recta, ab alia angularis: vnde tractatur de diuisione spatij medij, quod sic fieri debet. Directæ lineæ ducantur à linea prædij inferioris, donec iungantur cum superiore, & in capite sit linea ducta a b. in fine sit c d, vt ostendant lineæ croceæ a b, c d. Deinde in parte prima inueniatur basis vnus trianguli duorum æqualium laterum, vt ostendit linea crocea ef. & eodem modo inueniatur in secunda parte alia basis, vt demonstrat linea crocea fg. deinde quilibet prædictorum triangulorum diuidatur per medium secundum doctrinam datam in tertia figura primi, scilicet ducendo lineam à puncto b. primi trianguli b ef, vsque ad punctum h. qui est medium basis ef.

& à puncto d. secundi trianguli g d f. vsq; ad punctum i. qui est medium basis fg. & illæ lineæ ducantur versus spatium; quod remansit in medio, & coniungantur in puncto k. & illa est linea diuidens directò per medium, iure propinquitatis. Sed huic opponitur, quòd punctus h. quem dicis secare per medium, magis appropinquat ripæ superiori in puncto f. quàm inferiori in puncto m. Respondeo, quòd

verum est, vt ostendit circulus azureus e f, sed ille punctus k. est æquè propinquus puncto e, & puncto g, sicut puncto F, ripæ superioris; Quod patet, quia circulus ductus super puncto k, æqualiter tangens dicta puncta e, f, g. punctualiter æquè distat. Concluditur ergo quòd verè dicta linea b h k i d, est linea diuidens iure propinquitatis inter dictas ripas. Ex hac enim figura summendum est, quòd posito vno triangulo, si ducantur duæ lineæ diuidentes duos angulos per medium, illæ lineæ iunguntur in puncto, supra quem potest constitui circulus tangens æquè, & punctualiter tres lineas trianguli dati, & demonstratur hoc Euclid. libro quarto, conclusione quarta.

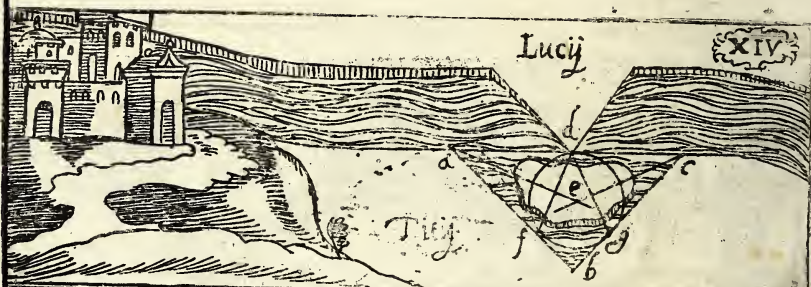
L E M M A.

FIGVRATA PROPOSITIO XIV.

ISTA figura habet punctum solum in ripa superiori, d. cui de insula debetur aliquid iure propinquitatis; in inferiori habet angulum a b c. Ducatur ergo linea a c, quam lineam constat tangi à puncto d. diuisio igitur iure propinquitatis debet hoc modo fieri: Tam in capite, quàm in fine, fiant trianguli duorum æqualium laterum, vt factum est in præcedenti figura; quorum

M primi

primi basis erit linea crocea d f, & alij, linea d g, & illud spatium ; quod est intra illas lineas d f. d g, debet diuidi iure propinquitatis inter punctum d, & totam ripam prædij inferioris ; quæ diuisio fiat diuidendo duos triangulos a d f, & c d g, per medium, secundum doctrinam præcedentem, & illæ duæ lineæ se contingunt in puncto e,

& ille punctus est centrum circuli ; qui tangit punctum d. in ripa vltiori. In anteriori verò, vel citeriori tangit punctum f, & punctum g. omnes alij pñcti sunt magis remoti, vt ostendit circulus f d g, croceus ductus . Restat ergo, quòd fiat diuisio huius partis Insulæ ; quæ est extra illum quadrangulum d f b g. Et si bene respicitur, quicquid est extra illud, apparet esse intra duas lineas rectas, & tunc, aut sunt rectæ secundum se æqualiter, aut inæqualiter . In quolibet prædictorum casuum habes modum diuidendi ex his , quæ dicta sunt supra in prima, & secunda figura huius lib. secundi .

His circa diuisionem Insularum præmissis, prædicta faciunt in argumentum ad quæstiones quotidianas, & de facto emergentes . Dicamus, commune Perusij statuit, quòd si qua possessio reperiretur in comitatu Perusij ; quæ non esset attributa alicui villæ , vel castro , quòd talis possessio cederet territorijs illarum villarum , & castrorum ; quæ essent propinquiores , contingit quòd reperitur quoddam magnum podere intra confinia trium villarum , quod nulli villæ, vel castro attributum est , Quid iuris ? Ex hoc themate oriuntur plures quæstiones . Prima est, quomodo intelligatur illud ; quod dicitur , quòd cedit illi villæ ; quæ est propinquior . Respondeo primò quatenus est propinquior, Non enim si vna villa magis propinquat vni

puncto,

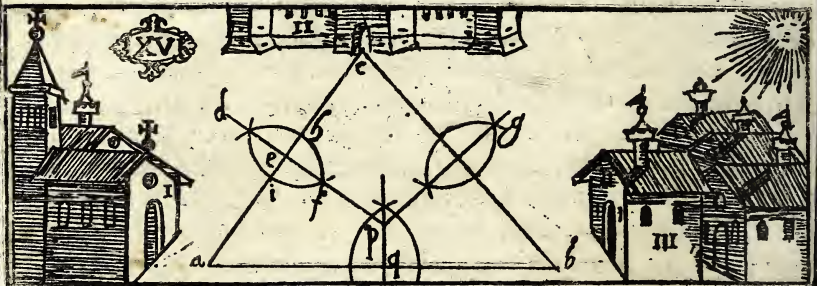
puncto, ideo ei attribuetur totum, sed cuilibet de dicto podere attribuetur quatenus propinquior est, hoc apparet ex isto §. Insula, quem supra legimus, ibi, Quòd si alterius parti proximior sit, & hoc dixi supra in glo. super verbo, communis fiat eorum. Sed est videndum à qua parte villæ, vel castri debeat incipere mensurator. Ad quod sciendum est, quomodo cognoscatur ciuitas, vel villa, de quo per do. Ioan. Andr. de senten. excomm. cap. si ciuitas. lib. sexto, in nouella. Tu clarius, & breuius dic, quòd licet in vsu nostro ciuitates appellemus, quæ habent Episcopum, tamen antequàm Episcopi essent, erat appellatio ciuitatum, & denominabantur ab illis Officialibus; qui tunc erant, vt lxxx. distinctio. can. vrbes, & loca, &c. cum duobus sequentibus. Dico igitur, quòd propriè dicitur ciuitas omnis locus; in quo exercetur iurisdictio illa; quæ competit defensoribus ciuitatum; de qua dicitur in Authen. de defen. ciui. §. iusiurandum. Et nota quòd triplex est ciuitas. Quædam maxima, vt ciuitates Metropolitanæ; in quibus stabant Præsides, & Præfecti pretorio: hodie Reges, & Curia Regum, ad quos appellatur. Alia est ciuitas magna; in qua est forum causarum meri, & misti Imperij. Alia est ciuitas communis; in qua est forum causarum; quæ competunt defensoribus ciuitatum, vt supra dixi, & probatur. ff. de excusatione tut. l. vj. si duas. §. decet. Vnde licet locus non habeat Episcopum, vel sit ciuitas priuata Episcopo, tamen ciuitas remanet propter forum causarum secularium: Ideo autem venit in vsu, vt ciuitas appelletur, quæ habet Episcopum, quia Episcopus non consueuit ordinari, nisi in illis locis, vbi antiquitus erat nomen ciuitatis, d. c. j. lxxx. distinctio. dixi. C. de Metro. Beryt. l. vn^a. lib. xj. Secundò est castrum, & illud dicitur, quasi casa alta, hoc est locus fortis, in quo dicta iurisdictio non exercetur, vt. C. de fun. limitr. l. ij. quicumque castellorum. lib. xj. & dist. lxxx. c. Episcopis non in castellis. Tertiò est villa, & illa secundum propriam significationem dicitur à vallo; hoc est ciuitas; quæ non cingitur muro, sed vallo, secundum Hug. Sed in vsu nostro villa appellatur quædam vicinia plurium habitantium, sine aliquo municipio; quæ propriè loquendo dicitur vicus, secundum Hugo. Et ita accipit gloss. de iust. & iur. l. v. ex hoc iure gentium, in glo. super verbo collata. Ad secundum dicendum est, quòd mensuratio debet fieri ab illa parte loci; quæ pro-

pinquior est loco mensurando, vt supra ostensum est in alijs, vnde in castro erit clarum: In villa poterit dubitari; quia domus sunt sparſe, sed puto, quòd si esset aliqua domus; quæ distaret multum ab alijs, quòd illa domus non dicatur de vicinia sua, maxime si vox audiri non poterit l. 1. cum aliter. §. eodem autem teçto. ff. ad senatusconf. Syllan. & quod plenè dixi de aq. plu. ar. l. vj. si tertius, in princ. & aduertendum est, quòd licèt lex dicat, qmille passus debeant mensurari à continentibus ædificijs l. cliv. mille passus. de verb. signif. tamen in præſenti statuto, puto, quòd debeat inchoare ab ipso muro ciuitatis, vel castri, vel ab ipso loco, vbi villa terminatur. Sed quia hoc inuenire est difficile, ideo hoc declarabo per sequentes figuras.

FIGVRATA PROPOSITIO XV.

LIVS poderis diuisio facienda est per istum modum. Primò in qualibet villa faciendus est punctus; qui plus est illi poderi relicto propinquior; & quia circinus non posset haberi ita longus, qui extenderetur ab vna villa ad aliam, seruandus est iste modus. Primò ducatur ab vnâ villa ad aliam, prout respicis, linea recta, & à prima villa vsq; ad secundam ducatur linea azurea a c. Et à secunda ad tertiam linea c b. A' prima verò ad

tertiam linea a b. Deinde in qualibet istarum reperiatur punctus medius, & in linea a c, erit punctus e. & in ea linea ducantur duo puncti æquidistantes h i. Deinde ponatur circinus in h. & extendatur vsq; ad i, & ducatur linea D I F. circulariter, & eodem modo ponatur in

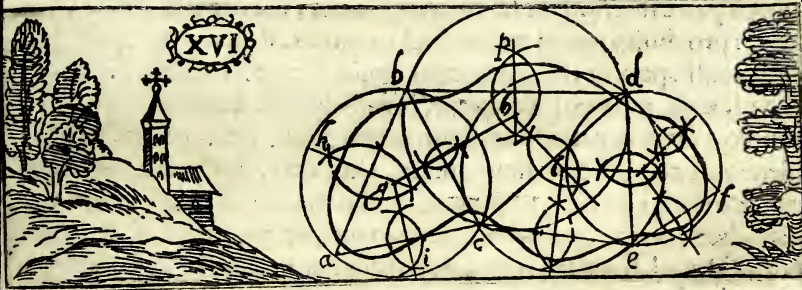
puncto i.

puncto i. & extendatur ad h. & ducatur linea D H F. circularis, & vbi illæ lineæ se proscindunt, recta linea ducta erit ad diuidendum per medium inter illas duas villas, & sic linea ep. diuidit inter primam, & secundam. Et eodem modo fiat inter secundam, & tertiam villam; inter quas diuidit linea g. non repetendo alias literas; & eodem modo fiat inter primam villam, & tertiam: nam linea diuidens inter eos erit p. q. Ex quibus concluditur, quod quicquid est supra illas duas lineas ep. p. q. pertinet ad primam villam, & quicquid est inter illas duas g. p. e. p. pertinet ad secundam, & quicquid est inter illas duas g. p. p. q. pertinet ad tertiam villam. Si autem plures essent quam tres, statim patebit in sequenti figura.

FIGVRATA PROPOSITIO XVI.

EACTA est ista figura ad ostendendum qualiter si potest relictum est in confinibus plurium villarum, quibus modis debet fieri diuisio. Pone ergo, quod puncti villarum circumstantium; a quibus debet incipi mensura, sint a b c d e f. Potest autem relictum sit inter ipsos punctos, vt ostendit nigra figura inter ipsos facta. Primò fiat diuisio inter tres primos punctos, scilicet a. b. c. secundum doctrinam præcedentem. Dico ergo, quod inter a, & b. diui-

dit linea rubea g k. & inter a. & c. diuidit g i. & sic punctus g. est centrum circuli; in cuius circumferentia ponuntur dicti tres puncti a. b. c. secundum doctrinam datam supra; & hoc ostendit circulus A B C. rubeus ductus. Secundò fiat diuisio inter b. c. d. Dico, quod

linea

linea g h. diuidit inter b. & c. & linea h l. diuidit inter c, & d. & linea h p. diuidit inter b. & d. & sic punctus h. est centrum circuli ponens in eius circumferentiam puncta b c d. vt ostendit croceus circulus B C D. ductus. Deinde fiat alia diuisio inter c. d. e. secundum doctrinam præcedentem, & reperies punctum l. centrum, & reduces in circumferentiam illos tres punctos c d e. Et etiam punctum f. secundum designationem prædictam, vt ostendit alius circulus ru beus C D E F. Sed si punctus f, in dictam circumferentiam non caderet, tunc inter d, e, f, fiat alia diuisio similis.

FIGVRATA PROPOSITIO XVII.

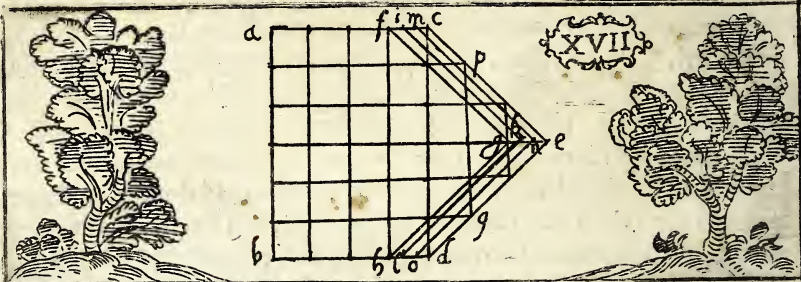

FIGVRA ista est facta, quoniã de quadam dubitatione supra dictũ est in expositione, vers. si quidẽ mediã partem. in fi. Et indiscussione quoq; versiculi. Quod si ex vno latere: De lateribus scilicet superiori, & inferiori; ante, & retrò: dextra, & sinistra. Pone ergo, prout de facto contigit, q̄ quidam habebat p̄dium istius figure, vt demonstrant lineæ cõtentę sub his literis a. b. c. d. e. Iste vendidit mihi quatuor stadia prædij à parte inferiori, & constituit se meo nomine possidere. Ex isto facto oriuntur plura dubia. Primò an dicta quatuor stadia videantur mihi vendita pro diuiso, aut pro indiuiso. Et videtur, q̄ pro diuiso, quum non sit certum, quæ sint illa quatuor stadia. E contra videtur, q̄ pro diuiso; quia dicitur à parte inferiori, & sic est certus locus, vbi sint illa stadia. Solutio: pro diuiso potest accipi duobus modis. Primò pro diuiso, hoc est, q̄ nulla pars sit; in qua sit communitio, licet termini non sint positi: vt l. xxix. inter eos, de acquir. rerum domin. & isto modo videtur venditio facta pro diuiso: vt enim se extendunt quatuor stadia incipiendo à parte inferiori sunt vendita, vltra non. Secundò, potest accipi pro diuiso, hoc est, terminato, & isto modo pro indiuiso sunt vendita, hoc est tanquam non determinata, vt probatur. ff. de acquir. possess. l. xliij. si quis fundum. §. j. secundum primam lecturam gl. Sed videndum est, an ista quatuor stadia possent possideri antequam mensurentur: Et videtur quòd non, quia pars incerta non potest possideri. l. iij. possideri autem. §. incertam. l. xxvj. locus. de acquir. possess. Sed hic est incertum, vsq; ad quam partem vadant dicta quatuor stadia, ergo, &c. In contrarium videtur, q̄ certum est, in quo lo-

co debentur dicta quatuor stadia, licet fines sint incerti: sed incertitudo finium non impedit. vt. ff. pro emp. l. ij. pro emptore. §. sed & si fundus: sed potest responderi; quod ibi credebat in animo suo possidere vsq; ad certos fines, hinc verò ignorabat. Dico ergo, quod possidentur dicta quatuor stadia, quia locus est certus, & fines sunt certi adhibita diligenti inquisitione per mensorem, quod sufficit ad possessionem; licet ad oculos non videatur. vt. ff. de acq. possess. l. iij. possideri. §. nerua filius. Item qui fundum ingreditur eo animo, vt fundum possideat, totum vsq; ad terminum possidet, nec requiritur, quod terminum videat. vt l. iij. possideri. in princ. de acquir. possess. alias multi dominorum non possiderent; qui terminos prædiorum ignorat. Tertio est videndum, vtrū translatum sit dominium in emptorem per talem contractum. Respondeo, ista emptio facta est ad mensuram, ideo antequam mensuretur, non est perfecta venditio, sicut facta sub conditione: vt. ff. de contrah. empt. l. xxxv. quod sepè. §. in ijs, & de peric. & commo. rei vend. l. x. si in venditione. §. 1. An aut transferatur dominium interim, vel vsucapio? Et de hoc sunt opin. ff. pro emp. l. ij. pro emptore. §. si sub conditione, & pro dot. l. ij. si estimata, teneo, q̄ transferatur titulo pro suo, vt ibi dixi. Quarto est videndum qualiter debeat fieri mensura termini dictorum quatuor stadiorum, vt ex parte inferiori cognoscatur. Ad hoc dico, quod facta est sequens figura, & pone quodlibet quadratum sit vnum stadium, & sic habet fundus xxxiiij. stadia, quia ibi vides xxx. quadrata integra, & sex dimidia quadrata, quæ faciunt tria integra, & sic sunt xxxiiij. Et videtur, q̄ emptori debet assignari terminatè illud, quod est intra triangulum p. e. q. Illa. n. sūt quatuor stadia; quæ habēt duo quadrata integra, & quatuor media; quæ faciūt duo alia, & sic sunt quatuor: & q̄ ex illis duo faciant vnum integrū, pbatur ex quadrato h. & lineis ibi ductis. Itē illa quatuor stadia sunt à parte inferiori, vt patet ad oculum: vnde terminatio facta est recta. Sed contra istā terminationē opponitur, q̄ secundum hoc, iste emptor non habebat à parte inferiori totius fundi, sed certæ partis fundi, quod patet; q̄ de illa parte fundi c. p. & d. q. nil habet, & ideo videtur, q̄ diuisio sic fit faciēda, ducantur lineæ f. g. & g. h. quæ tangunt vltimam partē totius prædij, & constat, q̄ intra illā lineam. f. g. h. & lineam c. e. d. sunt duodecim dimidia quadrata, & sic, sex stadia: Quapropter continet di-

midium

midium plusquam debeat habere emptor. Et si diuidatur, quod est inter dictas lineas in tres partes, vt ostendunt lineæ i k. k l. & lineæ m n. n o. duæ partes vltimæ erunt de necessitate quatuor stadia, & illa habebit emptor à parte inferiori totius fundi, siue prædij. Ista

vidi in quæstione de facto esse magni effectus, quia cum in prædio esset quædam domus, secundum vnâ determinationem cedebat emptori: secundum aliam non. His opinionibus positis, videndum est quid iuris. Ad huius euidentiam sciendum est, quod fundus est quoddam totum; & quælibet gleba ipsius est pars totius fundi. vt l. iij. possideri. in princ. ff. de acquir. possess. facit. ff. de furtis. l. xxj. vulgaris. in princ. Item sciendum est, quod cum dico pars inferior fundi, intelligitur illa pars; quæ in fundo est infima, seu magis infra; ita quod infra illam nulla sit alia, vt. ff. de vulg. & pupill. l. xxxiv. ex duobus, de reb. dub. l. x. qui duos, de verb. signif. l. xcij. proximus. In proposito tamen dico, vendo quatuor stadia à parte inferiori, intelligo de illis stadijs; quæ sunt in ea parte fundi; quæ est magis infra. vt l. prima. §. si. de aqua plu. arc. & de leg. ij. l. lxxxvij. Caius. §. primo. Videbitur ergo vendita illa pars; quæ continetur in illo triangulo p e q. quia in illo est inferior pars totius fundi. Quoniam hic consideratur fundus tanquam vnium totum, vt dictum est: & per prædicta multas potes dirimere quæstiones.

A D D I T I O.

- ¹ Vtrum translatum. Vide Pet. Philipp. Corn. in cons. 50. in 1. vol. incip.
² Videtur in hac consultatione. Et Philip. Decium in cons. clxxx. in l. traditionibus. C. de pactis. Thom. Diplomat.

TRACTATUS
DE FLUMINIBVS
DOMINI BARTOLI

De Saxoferrato;
in cuius

TERTIA HAC PARTE

de Alueo fluminis varij casus, & euentus per
solam verborum Legislatoris discus-
sionem declarantur, ab

HERCVLE BVTRIGARIO
SACRAE LATERANENSIS AVLAE
Equitèaurato diligentissimè demum recogni-
tus in lucem prodit.

VPEREST, vt de alueo dicamus, se-
quentes ordinem; quem Iurifconsultus
Caius sequutus est. Primò igitur verba
eius referamus; quæ posuit. ff. de acquir.
rer. dom. l. vij. adeo. §. quòd si toto.
quæ verba sunt hæc. Quòd si, toto
naturali alueo relicto, flumen
aliàs fluere ceperit, prior qui-

dem alueus eorum est; qui prope ripam prædia pos-
sident pro modo scilicet latitudinis cuiusq; prædij;
quæ latitudo prope ripam sit. Nouus autem alueus
eius iuris esse incipit; cuius & ipsùm flumen est; idest
publici iuris gentium. Quòd si post aliquod tem-

pus ad priorem alueum reuersum fuerit flumen ,
 rursus nouus alueus eorum esse incipit ; qui prope
 ripam eius prædia possident ; Si cuius tamen totum
 agrum nouus alueus occupauerit , licet ad priorem
 alueum reuersum flumen fuerit , non tamen is , cu-
 ius ager fuerat , stricta ratione , quicquam in eo al-
 ueo habere potest : Quia , & ille ager ; qui fuerat ,
 desijt esse , amissa propria forma . Et qui vicinum
 prædium nullum habet , non potest ratione vicini-
 tatis vllam partem in eo alueo habere : sed vix est ,
 vt id obtineat . Aliud sanè est ; si cuius ager totus in-
 undatus fuerit : Namq; inundatio speciem fundi
 non mutat , & ob id cum recesserit aqua , palam est
 eiusdem esse ; cuius & fuerat . Hæc ille . Legis ergo verba
 discutiamus . Ait lex .

Quòd si toto , Ideo dicit , toto , quia si partem tan-
 tum relinqueret , cederet tantum
 illis ; qui prædia possident ab ea parte ; qua alueum dimittit , &
 acquiritur eis per eum modum ; quem supra de alluione in pri-
 mo libro diximus . Non solùm enim est alluio , si flumen ponat ,
 sed etiam si paulatim retrocedat nil apponendo , vt . ff. de acquir.
 rer. domi. l. xxxviii. Martius . licet glo. ibi in verbo alluione ,
 dicat , quòd improprie dicitur alluio : sed Azo in Summa . C. de
 Alluion. & palud. dicit , quòd proprie alluio est ; quod puto
 verum : argum. ff. de acquir. rer. dom. l. xxx. ergo . §. tribus .
 Sed quando totus alueus relinquitur , illa est noua celsio , nec est
 alluio , nec est insula , vt dicit glo. super isto verbo , toto .

Naturali , Naturalis alueus dicitur consuetus , vt . ff. de
 flum. l. i. ait Prætor. §. ripa . & ibi not. quia
 naturalis cursus æstate discernitur potius quàm hyeme , vt . ff. ne

quid

quid in flum. publ. l. j. ait Prætor. §. his autem. Alueus verò ; qui non est naturalis, dicitur inundatio, vt infra circa finem dicitur. Vel dic, alueus naturalis, idest, antiquus : & sic ad differentiam noui aluei ; de quo infra dicitur.

Alueo, Alueus propriè venter fluminis est, secundum Hugu.

Relicto, Perfectè oportet, quòd sit relictus, vt cedat vicini : quòd autem perfectè sit relictus, constat in hyeme : & sic per contrarium est, quòd supra dictum est, nec etiam alueus constat æstate, quando aqua minor, arguendo à minori sic : In æstate ; de qua minus videtur, detinetur talis locus flumine occupatus, ergo multò magis detinebitur hyeme. Quòd autem sit derelictus, constat ex hyeme, arguendo à minori negatiuè. Si talis locus non est detentus : sed derelictus in hyeme ; de quo magis videtur inesse, & inest, quòd debeat desineri occupatus, ergo multò magis erit derelictus, & non detentus in æstate. Et q̄ hoc ex hyemè inspiciatur, patet, quia quandoq; æstate flumina perennia etiam exarescunt, vt. ff. de flumin. l. j. §. j. Item derelictum intelligo, etiam si aliquantulum aqua fluat per antiquum alueum, si tamen ita sit modica, quòd fluminis nomen perdiderit, quod ex opinione circumcolentium discernitur d. l. j. §. j. ff. de flumin. Si enim aqua inde currens non est flumen, ergo locus ille non est alueus fluminis. Item relictum intelligo, si sine spe redeundi. Quid enim si ideo aqua, quia ducitur ad molendinum, cessat ire per alueum ? Alueus priuatus non efficitur, cum in potestate sit ducentis, eam in alueum remittere, & sic sufficit, quòd possit ire per alueum, licèt non vadat. arg. ff. de aqua quoti. & estiu. l. j. ait Prætor. §. duo autem. Item pone, vt de facto est Nursiæ, flumen quoddam ; cuius nomen est Turbido ; quod septem annis fluit, & septem annis occultatur, & sic factum est à tempore ; cuius non extat memoria, an dicetur alueus derelictus ? Certè illo tempore ; quo occultatur, non dicitur alueus derelictus propter consuetudinem reuertendi. arg. ff. de acquir. re. dom. l. v. naturalem alueum. §. Pauonum.

Flumen, Idem in lacu, stagno, riuo, fossato; quæ sunt publici iuris, vt dictum est in præcedentibus.

Aliàs. Scribitur breuè, & sic est aduerbium loci, idest alio loco; interdum est aduerbium temporis, vt aliàs, idest alio tempore, vt. ff. de arb. l. xxxij. diem. Vel aliàs, idest aliquando: & quando in eadem oratione reperitur pluriès, aliàs, vt. ff. de conditio. sine causa. l. iij. qui sine. & de verb. oblig. l. liij. in stipulationib⁹. in princip. & de pecul. lega. l. viij. denique. §. vtrum autem. & §. interdum. Interdum est aduerbium qualita- tis, vt aliàs, idest aliter, vel alio modo, vt. ff. de aqua quot. & æsti. l. j. ait Prætor. §. illud tamen. Interdum verò est coniunctio, & idem significat, quòd si non, vt l. xxxvij. diuortio. ff. de nego. gest. & ff. de iureiur. l. xvij. aliàs. Interdum ponitur pro alioquin; de cuius dictionis significatione mirabili, scilicet de alioquin dixi plenè. ff. de condi. & demon. l. prima.

- 1 *Verbum præteriti subiunctiui rem præteritam significat.*
- 2 *Alueus fluminis derelictus, vt acquiratur prædio, quid requiratur, & probandum sit ex parte agentis.*

- 1 **Fluere ceperit**, † Præteritum subiunctiui est, quod rem præteritam significat. l. j. §. fin. Hæc autem. ff. quod quisq; iur. & de verb. oblig. l. cxij.
- 2 si quis stipulatus sit Stichum, in princ. † Requiritur ergo, quòd veterem alueum reliquerit, & q̄ per alium locum perfectè fluat, & hoc ideo, quia quotidie communiter contingit, quòd alueus non dimittitur, nisi alius assumatur. Sed si contingeret, quòd flumen occultaretur, nec alio loco flueret, idem esset, quòd si alueus dimissus esset, & esset eorum; qui prope ripam prædia possident. Idem puto, si in iudicio probaretur solùm, quòd alueus est dimissus, licèt non probaretur, q̄ alio loco fluere cepit, tamen agens debet obrinere. Sufficit ergo primùm, si à primo incipias, scilicet ab alueo derelicto. Si verò incipias à secundo, scilicet quòd alio loco cepit fluere, requiritur vtrunq;. Potest enim esse, quòd per duo loca fluat, & in quolibet retineat nomen fluminis, vt apparet in Pado propè Ferrariam, facit ad prædicta. ff. de acquir.

possess.

possess. l. viij. quemadmodum . & quod ibi not.

Prior, Prior quidem dicitur comparatione sequentis, vt ff. de aqua quotid. & æstiu. l. j. ait Prætor. §. primo, & ideo si flumen se celasset, derelictus non esset alueus prior, & tamen haberet locum hæc lex, vt dictum est, probatur. ff. de aqua quotid. & æstiu. l. j. §. qui hac æstate.

Alueus, Vocat alueum; qui non est modo: sed iam fuit, sic. ff. de acq. rer. dom. l. lvj. insula, in si. ff. de negot. gest. l. xxxvij. diuortio. in princ. quod facit pro Notarijs, & testib⁹, quando dicunt, talis filius Titij, cum Titius sit mortuus.

Eorum est, Iure dominij, vel quasi, vel alio, prout sunt prædia; quibus adhæret, prout dictum est in primo libro, in verbo nostro.

Qui prope ripam prædia possident, Quid sit prope ripam prædia possidere, dic, vt dictum est in præcedentibus libris. Aduertendum tamen est, quòd hîc non dicit ab vtraq; parte, licet in præcedenti dixerit: quoniam ripa non potest esse insula, quæ ab vtraquè parte habeat prædia: Alueus verò derelinqui potest ab vna parte, tunc si quidem derelinquitur paulatim, fit acquisitio iure alluionis. ff. de acquir. rer. domin. l. xxxvij. Martius, vt supra dixi. Si verò tunc simul fit acquisitio aluei derelicti, vt hoc. §. Si tamen alueus totus ab vna parte relinquitur, tunc inter eos; qui ab vna parte prædia possident, fit diuisio pro modo latitudinis cuiusq; prædij; quæ latitudo prope ripam sit, vt statim sequitur, & ideo eodem modo; quo supra in alluione ostendimus. Si verò alueus ita derelingeretur, quòd ab vtraq; parte essent prædia, tunc inter eos; qui possident prædia ab vtraq; parte, fiet diuisio iure vicinitatis, & propinquitatis, & sic per medium, vt dictum est de insula, & probatur infra, ibi, non potest iure vicinitatis, &c. Inter eos verò; qui ab vna quaq; parte possident, fiet diuisio pro modo latitudinis, vt dictum est de alluione, & sic eodem modo fiet diuisio, diuerso tamen iure; quia ibi iure alluionis, hîc aluei derelicti.

Pro.

Pro modo scilicet latitudinis cuiusq; prædij; quæ latitudo prope ripam sit, Hæc verba satis supra proximè, & in præcedenti libro-exposita sunt.

Nouus. Nouus autem alueus dicitur ad differentiam veteris, & sic, si per multos annos steterit, sic appellatur, donec nouus alius alueus superuenerit, vt. ff. de vsu-fruct. leg. l. si vsusfructus, & quod not. si certum petatur. l. iij. cum quid. Aliàs autem dicitur nouum, idest insolitum, vt. C. de iudi. l. xij. rem non nouam, & ff. de ventr. inspic. l. j. temporibus. In alijs etiam significationibus accipitur; de quibus dixi. ff. de oper. noui nunciat. super Rubrica.

- 1 *Incipit, & desinit, adiecta factò habenti tractum successiuum, quomodo accipiantur.*
- 2 *Incipere improprie, & large dicitur; qui se preparat ad incipiendum.*
- 3 *Incipere proprie dicitur; qui aliquid incipit facere de eo, quod est faciendum.*
- 4 *Incipere etiam dicitur; qui multa ipsi inceptiõni adijcit.*
- 5 *Iuramentum calumniæ si præstat post litem contestatam, dicitur præstitum in exordio litis.*
- 6 *Desinere aliquid quando dicatur.*
- 7 *Incipit, & desinit si adijciuntur temporibus, quomodo accipiantur. Dies quando dicatur incipere, & quando desinere. Annus quando dicatur incipere, & quando desinere.*
- 8 *Incipit, & desinit si adijciuntur loco, qualiter accipiantur.*
- 9 *Incipit, & desinit, quando adijciuntur essentiæ alicuius substantiæ, vel qualitatis, qualiter intelligantur.*
- 10 *Incipit, & desinit, quando adijciuntur potentiæ alicuius, qualiter intelligantur, vt quis dicatur posse.*

Eius incipit iuris esse, In hoc tex. pluries Iuriconsul-

tus vritur verbo, incipit: item vtitur hoc verbo; desinit, vt infra statim subditur, ibi, desijt esse, &c. De quorum verborum significatione varias contentiones vidi inter Dialecticos; ad quorum sensum si reduceretur, iuris nostri sensus peruerteretur; Ideo secundum legalem doctrinam quid ista verba significant, explanemus.

- 1 Ad quod sciendum est, quod † hæc verba adiiciuntur quandoq; facto, quod habet tractum, seu successione[m] quandam in faciendo: quandoq; adiiciuntur tempori: quandoq; loco: quandoq; essentia[rum] alicuius rei: quandoq; potentia[rum]. De quolibet videamus.
- 2 Primò adiicitur factò, & tunc tribus modis accipitur: primò † largè, & improprie, vt dicitur incipere ille; qui se præparat ad incipiendum, vt in casu speciali. ff. de pollicit. l. j. si pollicitus. §. cepisse; ibi si apparatus, siue impensam in publico posuit; aliàs autem per dicta præparamenta non dicitur quis incipere. l. v. si pecuniam, in versic. Nam si ita res. ff. de condition. cau. da. &
- 3 de procur. l. xv. si defunctus. Secundò † accipitur proprie eo ipso, quod incipit aliquid facere de eo; quod est faciendum: vt si fundamenta facit, & similia, & in alijs exemplis positis in d. §. cepisse. & de oper. no. nuncia. l. v. de pupillo. §. nunciationem; ibi, inchoet, &c. & d. l. v. si pecuniam. Et hoc modo dicimus, quod lite contestata incipit iudicium, quia tunc incipit tractari de his;
- 4 quæ sunt de substantia causæ. Tertiò modo † dicitur quis incipere, non solùm in ipso actu; quo incipit, sed etiam in multis; quæ sunt posita propinquius ipsi inceptio[n]i: vnde istud verbum, incipit, non solùm verificatur in primo lapide; qui ponitur: sed etiam multa; quæ postea fiunt, dicuntur esse de inceptio[n]e, vt. ff. de oper. nou. nuncia. l. xxi. stipulatio. §. opus. † Sic etiam iuramentum calumnia[rum], quod præstat post litem contestatam, sic postquam lis incipit, dicitur fieri in exordio litis. vt. C. de iuramen. calumn. l. ij. cum &. §. fin. sed prædictum. Itaq; eodem modo
- 6 in verbo, desinit; primò † dicimus desinere; qui ad hoc tendit, vt desinat, argum. de excusation. tut. l. xx. non tantum. & de damn. infect. l. xvij. damni. §. sabini. Item desinere dicitur res; quæ non perfecte desinit: sed incipit desinere, vt de contrahen.
- 7 empt. l. lvij. domum. Secundò, dixi, quod † hæc verba quandoq; adiiciuntur tempori, & tunc similiter tres significationes ha-

bent;

bent ; exemplum in die artificiali : dicimus enim, quòd incipit ma-
 nè : desinit , seu finit serò , vt. ff. de fer. l. viij. more. Rom. & ibi
 not. in Authen. de iudi. §. sedebunt . Dic ergo, quòd mane intel-
 ligitur ante ortum solis , cum iam cælum incipit albescere, vt. ff.
 de liber. & posthum. l. xxv. Titius. §. Lucius Titius. Et tunc di-
 cemus, dies incipit , sed tunc non est dies : sed statim erit ; hæc ta-
 men non est propria locutio . Secundo modo, mane dicitur in ip-
 so puncto ; quo sol oritur , & tunc verè dicitur , incipit dies : sed
 cum sol est supra terram , dies est , vt. ff. de verb. signif. l. cxxiv.
 hæc verba, ille aut ille . Tertio, per aliquale spatium post ortum
 solis adhuc dicimus, dies incipit, & ita loquimur, licet non sit pro-
 pria locutio : tamen hoc scire necesse est propter dicta testium , &
 propter multa . Eodem modo desinit , scilicet cum est prope oc-
 casum, & cum verè occidit, & aliquo spatio post : facit ad prædi-
 cta ; quæ dixi. ff. de pæn. l. xvj. aut facta. §. tempus . Eodem mo-
 a do a in anno incipit, & desinit habent tres significationes : sed in
 aliquo differunt . Nam in tempore antequam verè incipiat , & in
 ipsa inceptioe idem est in die, & anno : sed in eo, quod sequitur,
 postquam incipit, differunt in tempore . Nam cum annus, & men-
 sis sit longius tempus , longiori spatio durat illud tempus ; quo
 dicimus incipit : rectè per vnã diem, & fortè per plures dicimus
 mensis incipit , vel annus incipit ; argum. ff. de furt. l. iij. fur est
 manifestus , & quod ibi dixi , & statim dicam de verbo , desinit ;
 Similiter contingit in verbo, desinit : Nam primum tempus ; quo
 incipit desinere, & cum dicitur desinit, est longius in anno, quàm
 in die : Nam aliquando tota vltima die dicitur desinit , vt. ff. de
 testamen. l. v. qua ætate. In alijs duobus idem est in anno, & die ; &
 sicut annus, & dies in verbo , incipit , concordant in primo, & in
 tertio discordant : sic in verbo , desinit , discordant in primo, &
 8 concordant in duobus vltimis , Tertio dixi , quòd † hæc verba
 quandoq; adijciuntur loco, & tunc verbum , incipit, habet duas
 significationes . Prima est propria in illo puncto ; in quo incipit ,
 vt patet in principiis cuiuslibet libri , vbi Rubrica dicit, incipit li-
 ber primus, vel secundus . Secunda postquam incipit, per aliquod
 spatium ahhuc dicimus incipit, vt supra dictum est : & de his, quæ
 consistunt in facto, & patent ex vsu communi . Rectè enim dici-

mus territorum illius ciuitatis incipit in tali castro, vel villa, & longum spacium occupat. Et rectè dicimus, talis prouincia incipit in tali ciuitate: antequam verò perueniatur ad illum punctum; in quo incipit, verè in illo loco non vtitur verbo, incipit. De verbo verò desinit, dico, quòd duobus modis accipitur, sed è conuerso ad præcedentes. Nam antequam perueniatur ad vltimum punctum; in quo desinit, pro aliquod spacium dicimus, desinit: item in illo puncto; in quo desinit; post illum verò punctum, non vtitur verbo, desinit in presenti, sed desinit in præterito: & hoc per se satis patet. Quartò, dixi, quòd † hæc verba quandoq; adiiciuntur essentiæ alicuius rei, siue illa res sit substantia, siue qualitas: & tunc propriè incipit esse, cum ex consumatione recipit formam, vt. ff. ad legem Falc. l. lxxix. si is; qui quadringenta. §. quædam. Et propriè desinit illo instanti; quo perdit formam, vt hîc in textu patet, ibi, desinit esse animissa forma. Apparet hoc in qualitate, dicimus enim quòd res incipit esse eius iuris; cuius est flumen, & sic illius qualitatis; quæ constituunt, & constituta desinunt modis: & ex his contingit, quòd aliquando aliquid eodem instanti incipit, & desinit, vt. C. de posthum. hæred. instit. l. penul. Quod certatum. ff. de nouation. l. xiiii. quoties, & de solution. l. xvi. sub conditione: prædicta procedunt propriè loquendo: impropriè verò dicitur incipit, & desinit hîc, sicut supra diximus, quando additur factò. Quandoq; enim dicitur aliquid esse, seu durare esse factum cum successione, & isto modo desinere non potest dici, nisi illud; quod fuit, vt. ff. de condition. & demon. l. xcv. Titio vsusfructus, in princ. licèt impropriè ponatur, vt in l. iij. omnes. §. desinere. ff. vsufructuar. quemadmod. cau. Quintò, dixi, quòd † hæc verba incipit, & desinit adiiciuntur potentia: vt aliquis incipit posse: vt aliquis desinit posse, & tunc dicta verba vnâ significationem tantùm habent: tunc enim dicimus, quòd quis incipit posse, quando omnia concurrunt, quæ requiruntur, vt quis possit, vt. ff. de diuer. & temp. præscript. l. i. quia tractatus, & de verb. signif. l. cxxv. nepos Proculo. Et tunc quis desinit posse, quando desinit omnis spes potentia, quod quandoq; est ad vltimum vitæ spiritum: quandoq; desinit ab aliquo spacio ante, vt. ff. de hæred. instituen. l. iv. sius quoq; §. penult. in

fi. & ibi de hoc plenè dixi; & de conditio. institution. l. xxv iij. si filius. Et prædicta vera, quando dicta verba, incipit, & desinit ponuntur in tempore præsentis. Si verò ponuntur in præterito, tunc haberent significationem certam.

A D D I T I O .

- a ¶ In anno, incipit. Vide, & adde eundem Bart. in l. iij. C. de temp. appell. & Ang. & Bal. in l. j. in princ. ff. de origine iur. & in Rubr. ff. de rer. diuis. in versic. Secundò quæro, quando dicatur principium. Et alex. in cons. ix. in vij. volum. incip. attentis verbis, in princip. Thom. Dipl.

Cuius, & ipsum flumen, Nota mirabile: Nam quicquid aliàs superimponitur, cedit solo: hîc verò solum cedit aquæ; cui superimponitur, est speciale in flumine, & mari, & in cæteris aquis; quas in primo libro diximus habere ius allunionis.

A D D I T I O .

- a ¶ Et Mari. Facit tex. in l. riparum quoq; vsus in mari, cum prin. l. seq. ff. de rer. diuisio. & rationem assignant Io. Fab. & Ang. da Are. in §. cum in suo. Instit. de rer. diuis. & in l. in tantum. ff. de rer. diuis. & vide Ioan. de Imo. alexand. & Ias. in l. j. §. nunc videamus. ff. de oper. no. nuncia. Thom. Dipl.

Idest, Hæc est conjunctio expositiua: suntq; aliæ; scilicet, videlicet, verbigratia, hoc est, vt variis legibus reperitur.

Publici iuris gentium, Omnes enim gentes isto iure vtuntur, vt alia loca sint publica; & puto talia loca esse in dominio eius; qui ibi tenet imperium; quod patet per leges; quæ soli principi permittunt disponere super his, vt l. cxxxvij. continuus. §. cum qui. ff. de verb. oblig. & de contrahen. empt. l. vi. sed Celsus. in princip. & ff. de flumin. l. ij. quominus.

Quòd si, Supradixi, quando dimittitur alueus antiquus. Hic incipit secunda pars, quando dimittitur alueus nouus: & diuiditur hæc pars in tres. Prima loquitur, quando tempore occupationis noui aluei nullius ager totus

fuit occupatus . Secunda , quando alicuius ager totus fuit occupatus, quid fit de rigore iuris declaratur. Tertia quid fit de æquitate.

Post tempus aliquod, Hic per dictionem post tempus, neutrum significatur, quod qualiter procedat, dixi in præcedenti libro.

Ad priorem alueum, Facti communiter accidentis eventum ponit, tamen idem videtur, si per alium locum fluere cæperit separatum ab antiquo, & nouo alueo.

Reuersum, Id est, retrò, seu iterum versum, vt. ff. de lega. ij. l. xxj. cum quidam vxori, & de verb. signific. l. xciv. verbum reddendi. Cætera verba; quæ sequuntur exposita sunt in præcedentibus.

Si cuius, Id est si alicuius.

- 1 *Perempta propria forma rei, res perit, & esse desinit.
Propria forma rei: quæ sit.*
- 2 *Plus, & minus non faciunt rem differre specie.*
- 3 *Forma rei substantialis qualiter cognoscatur.*
- 4 *Forma rei substantialis rerum inanimatarum est id; per quod ipsa consistit, & vnde denominationem nominis appellatiui accipit.*
- 5 *Res inanimatæ tunc perdunt eorum substantialem formam, quando illa communia accidentia: ex quibus sic denominantur, perduntur.*
- 6 *Res vna, & eadem diuersimodè secundum diuersas considerationes accipitur.*
- 7 *Acetum licet in eadem substantia sit vt vinum, tamen venit appellatione vini.*
- 8 *Forma substantialis rerum animatarum anima vegetatiua, est ipsa anima vegetatiua.*
- 9 *Arbor propriè, quæ sit, & quæ dicatur secundum Iuristas.*
- 10 *Herba dicitur, quæ terra continetur, & separata à terra non dicitur propriè herba.*

- 11 *Anima sensitiua est forma substantialis rerum animatarum anima sensitiua.*
- 12 *Anima intellectiua est forma substantialis rerum corporalium, & intelligentium, vt homo.
Homo, anima separata, non est homo, sed cadauer.*
- 13 *Anima rationalis non præsimitur esse in monstro nato ex muliere, non habente formam exteriorem hominis: secus, si communi aspectu videtur homo.*
- 14 *Hominem nõ esse liberum, non est de forma substantiali, sed accidentali. Homo est animal ciuile, & politicum.*
- 15 *Hominum duæ sunt species, scilicet liberi, vel serui, considerando in esse naturali.*
- 16 *Seruus factus liber, vel è contra, videtur alius homo, & non tenetur ex antecessis.*
- 17 *Forma substantialis hominis politici est esse liberum.*
- 18 *Hominum species secundum ius ciuile sunt duæ, quia alij sui iuris, alij alieni.*
- 19 *Forma substantialis in rebus artificialibus est quædam aptitudo, quam habent ad illum finem; ad quem per artificem factæ sunt.*
- 20 *Forma substantialis rerum incorporabilium; secundum iuris dispositionem est indiuidua ex natura ipsius rei.
Actionis natura dicitur figura ipsius.
Nova actio dicitur, cum aliquid additur, vel detrahatur naturæ actionis.*
- 21 *Seruituti si aliquid detrahatur, non valet detractio: si additur, non est seruitus.*
- 22 *Stipulatio vitatur, quando aliquid additur, vel detrahatur de eo, quod erat positum in interrogatione.*
- 23 *Obligationi de his; quæ ipsam respiciunt, nil potest addi, vel detrahi. Obligationi si additur, vel detrahatur, quantum ad exceptionem obligatio non mutatur, nec leditur.
Obligationi respectu rerum; quæ sunt in obligatione, & ipsis rebus diuisionem recipientibus, potest addi, vel minui, & isto respectu dicitur obligatio pro parte perimi.*
- 24 *Iurisdictio in se non recipit augmentum, nec diminutionem, & ipsa non prorogatur: sed dicitur prorogari respectu materiae.*

Stricta ratione. Strictam rationem vocat illam ; quam infra ponit ; ibi , quia ille ager , &c. quam rationem sic forma . Acquisitio noui aluei dimiffi fit occasione vicinitatis : sed ei ; qui nullum prædium habet , nil potest deberi ratione vicinitatis : ergo , &c. Quòd nullum prædium habeat , probatur , quia definit esse amiffa propria forma .

1 Ex quo nota , quòd † perempta forma rei desijt esse res , simile . ff. de statu hom. l. xiiij. non sunt liberi . ad exhib. l. ix. Iulianus scribit . §. si quis rem . Nota , quòd quando forma est perempta , non perit res , sed solùm cum perit propria forma rei . Quæ igitur fit ista propria forma , videamus . Vnde sciendum est , quòd quædam est forma substantialis , alia accidentalis . De accidentali non potest intelligi hîc , quia licet vna res mutet sua accidentia , quia heri albus , hodie niger : heri iuuenis , hodie senex : heri paruus , hodie magnus , per hoc non desinit esse idem , vt . ff. de Iudi. l. lxxvj. proponebatur . & de vent. inspicien. l. i. §. de inspiciendo ; & ideo

2 dicimus , q̄ † plus , & minus non faciunt res differe specie , vt . ff. de fund. dot. l. si . oportet ergo , q̄ hoc intelligatur de propria forma ,

3 scilicet substantiali . † De ista igitur videamus qualiter cognoscatur . Ad quod dicendum , q̄ rerum quædam sunt corporales , q̄dam incorporales . Item corporales aliæ naturales , aliæ artificiales : Item naturales possunt considerari secundùm esse naturale , & secundùm esse mentale . Videamus ergo primò de rebus naturalibus corporalib⁹ & istarum q̄dam sunt inanimatæ , quædam animatæ . Animatæ quædam sunt animatæ anima vegetatiua , q̄dam animatæ anima sensitiua ; quædam animatæ anima rationali . † Rerum animatarum substantialis forma est id ; per quod ipsa consistit ; & vnde denominationem accipit ; loquor de denominatione nominis appellatiui . Forma autem substantialis in qualibet re est inuisibilis secundùm philosophos : exemplum in homine ; in quo substantialis forma est anima , vt in Clement. de Sum. trin. cap. j. Anima tamen videri non potest , sic nec forma substantialis ligni , vel lapidis , vel cuiuslibet rei . Sed per formas accidentales ; quas vidimus , iudicamus de forma substantiali , quia homo habet corpus sic organizatum : ideo dicimus , quòd est homo : & si non haberet illam formam , diceremus , quòd non est homo , vt

- l. xiv. non sunt liberi. de sta. hom. Ita in rebus inanimatis; in quibus cognoscimus terram, quia habent accidentia terræ exteriora: si illa accidentia perderent, vt quòd de terra fieret lapis coctus, tunc ammissa propria forma definit esse terra, & transit in aliam speciem, & perdit primum nomen appellatiuum, & assumit aliud. Sic è conuerso, si glans, vel aliud pomum in terra corrumpitur, perdit nomen glandis, vel pomi, & assumit nomen terræ, vt. ff. de glan. legen. l. vn^a. Sic si vinum, vel mel commisceantur, quodlibet perdit sua accidentia, & transit in aliam speciem, & vocatur mulsum, vt l. vij. adeo. §. cum quis. ff. de acquir. rer. domin.
- 5 Concludo ergo, quod † in istis inanimatis tunc perditur substantiale, quando perduntur illa communia accidentia; ex quibus res sic nominatur: & sepè apparet, quando res perdit nomen appellatiuum. & transit in aliud nomen appellatiuum alterius speciei: & hoc apud Iuristas dicitur, quòd sic communiter accidit, vt patet ex prædictis, & est expressum. ff. da aur. & argen. leg. l. vj. Seia. §. fin. & ideo dicit lex, quòd nomina appellatiua sunt immutabilia, stante scilicet identitate. ff. de leg. j. l. iv. si quis in fundi
- 6 vocabulo. Sciendum est etiam circa prædicta, quòd † vna & eadem res secundum diuersas considerationes diuersimode accipitur: vt ecce, in agris potest considerari respectu materiæ, quia terra est, & tunc ibi, si flumen faciat alueum, non definit esse terra, & remanet in suo genere. Potest etiam considerari prout est terra apta, vt per eam possit agi, hoc est, animalia duci, & laborari; à quo ager recipit propriam denominationem, vt dictum est in principio huius libri, & isto modo perdit propriam formam. Ita loquitur hîc textus. Non enim ipsam materiam primam debemus inspicere, sed illam qualitatem; à qua denominationem recipit, & sub illa denominatione apud nos sic appellatur. † Sic simile in vino, si enim fiat acetum, adhuc eadem substantia est secundum considerationem materiæ, vt. ff. de contrahend. emptio. l. ix. in venditione. Secundum autem considerationem propriam non est vinum, sed alia species est, & vini appellatione non continetur, vt. ff. de trit. vi. & oleo leg. l. ix. si quis vinum. §. j. & §. si acetum quis, & §. item si quis vinum. Secundò videndum est
- 8 † de rebus animatis anima vegetatiua, vt plantæ, & istarum om-

9 nium forma substantialis est anima vegetatiua ; licet etiam ipsæ habeant speciem, vt arbor, & herba. † Arbor quidem dicitur tunc propriè, cum radices ita in terram emmiserit, vt terræ alimento vegetetur, & eius materia dura est, & non tenera, tunc arboris appellatione continetur, vt. ff. arbor. furt. cæs. l. iij. vitem. §. j. & l. iij. certè. & ideo si quid istorum deficeret, scilicet quòd desineret à terra vegetari, vel quòd fieret ita tener, sicut herba, etiam si non haberet formam substantialem, non est arbor, vt dictis legibus. Et hoc strictè loquendo: veruntamen quia apud Iuristas hoc est duræ inuestigationis, suadente æquitate, statutū est, vt arbor intelligatur illa ; quæ stirpitūs euulsa est, & in aliam terram transfata, licet nundum cum terra comprehensa. Item quòd dicatur arbor etiam illa ; cuius radices mortuæ sunt, & terra continetur, hoc casu impropriè dicitur arbor, cum anima vegetiua sit priuata, vt d. l. iij. vitem. §. quòd si quis. ff. arbor. furt. cæs. illud verò quòd à terra succisum est, & sic animam vegetatiuam ; quæ est eius substantialis forma, perdidit, non est arbor: sed est lignum, si causa cumburendi paratum est : vel vocatur materia, si parata est ad aliquod ædificium, vt. ff. de leg. iij. l. iij. ligni appellatio. Eodem modo videtur dicendum, quòd † herba dicatur, quando à terra continetur : postquam verò separata est, propriè desinit esse herba, & cadit in speciem rerum naturalium ; quæ anima carent, licet apud quosdam nomen non mutet, sed adiectionem recipit, quòd primò dicebatur herba simpliciter, nunc dicitur herba sicca, vel herba siccata. vt. ff. de verb. signif. l. xxx. sylua. §. j. & l. xxxj. pratum, & C. de pascuis publ. & priua. per totum, lib. xj. Ter-

10 tiò videndum est † de rebus animatis anima sensitiua, vt sunt animalia ; & istorum forma substantialis est anima sensitiua, & cum ipsam perdidit, desinit esse illud, & vocatur cadauer, vt. ff. de leg. ij. l. l. mortuo boue, in princ. & de condi. fur. l. xiv. si feruus furtiuus. §. boue. Verum, quia istorum habentium animam sensitivam diuersæ sunt species, vt equus, bos, & similia : si quid nascitur, quod non habeat figuram exteriorem dicti animalis, dicimus non esse illud animal ; quia ex hoc, quòd non habet figuram, dicimus non habere formam substantialem, vt in homine.

12 ff. de sta. homin. l. xiv. non sunt liberi. Quarto videndum † de

rebus

- rebus corporalibus animatis anima intellectiua, vt homo : in his dico, quòd forma substantialis est ipsa anima, vt in c. j. de Sum. trinit. in Cle. & ea separata definit esse homo, & cadauer vocatur, vt. ff. de cadauer. punitor. per totum. Item dico, quòd † si
- 13 quid est ; quod non habeat forinam exteriorem hominis, vt quòd ex muliere nascatur monstrum aliquod ; quod in communi respectu non dicitur homo, ius præsumit, quòd ibi non sit anima rationalis, & sic deficere præsumit formam substantialem ; & iudicat, quòd illud non sit homo, vt d. l. xiiij. non sunt liberi ; de sta. homin. & de verb. signif. l. cxxxv. quæret aliquis : sed si aspectu communi videtur homo, licet ibi esset aliquid à natura auctum, vel diminutum, ius præsumit, q̄ ibi sit forma substantialis, scilicet anima, & sic sit homo, vt d. l. xiv. non sunt liberi. Quod ergo
- 14 ibi dicitur: non sunt liberi; quia contra forma, & è contra † intelligitur, de forma, hoc est figura ; quæ est quædam forma accidentalis ; quæ non dat, nec tollit esse rei, vt dictum est : sed pro tantò dicitur, non sunt liberi ; quia ex defectu talis figuræ lex præsumit, quòd deficit forma substantialis ; quæ est inuisibilis, sicut etiam dictum est in cæteris rebus : & hoc, prout homo consideratur in essenaturali. Sed quia homo est animal ciuile politicum, in esse ciuili, & politico habet aliquas differentias ; quæ inducunt differentiam specificam, & ea existente, vel deficiente, videtur alia res esse. Hoc autem esse politicum, vel consideratur secundum ius gentium, prout commune est omnibus gentibus : vel secundum ius ciuile ; quod proprium est ciuium Romanorum. Primo
- 15 modo sunt † hominum duæ species : quia alij liberi, alij serui, vt ff. de sta. homin. l. lij. summa itaq; diuisio. Liberi, dicuntur esse ; serui verò secundum ius ciuile, & politicum dicuntur non esse ; quia seruitus morti assimilatur, vt l. ccx. seruitutem. ff. de regul.
- 16 iur. & l. xxxij. quod attinet. † Videndum est autem quid de seruo facto libero, vel de libero facto seruo : videtur alius homo, vt l. xxvij. si seruus. §. seruo legato. de adim. leg. & si est factus liber, non tenetur ex ante gesto, quia nouus homo est, secundum
- 17 istam considerationem, vt. C. an seru. ex su. fac. per totum. † Forma ergo substantialis hominis politici secundum hanc considerationem est esse hominem liberum : deficiente libertate definit esse

homo politicus, & sic de eo, & super eo contrahitur, sicut de animalibus brutis. Aliquem verò esse liberum non inducit differentiam specificam inter homines; quia liber est: sed magis est differentia accidentalis, vt. ff. de iust. & iur. l. iij. manumissiones. Si
 18 verò consideratur † secundo modo, scilicet secundum ius ciuile proprium Romanorum, tunc alia est diuisio; quia quidam sunt sui iuris: quidam alieni, vt liberi; qui sunt in aliena potestate, vt ff. de his; qui sunt sui, vel alien. iur. l. iij. Item in potestate: & tantum in hoc inducunt differentiam specificam, quòd olim filius familias si efficiebatur sui iuris, videbatur alius homo; quia mutabatur forma substantialis secundum istud ius ciuile, & per consequens non tenebatur illis obligationibus; quibus erat primò obligatus, cum sit alius homo, licet per Prætorem restituerentur contra eum actiones, vt. ff. de capi. dimin. l. ij. pertinet. §. ait Præt. ibi, not. in gloss. Ex prædictis apparet ratio; quæ mouit Iuristas ad dicendum, quòd manumissione ad adoptionem quis efficitur ciuis vnus ciuitatis: nam sicut qui in natiuitate naturali efficitur ciuis, ita ista natiuitate ciuili: videtur enim nasci nouus homo. Aliæ verò qualitates hominum, vt quidam nigri, quidam nobiles, quidam plebei, quidam furiosi, quidam sanæ mentis, & similia non inducunt differentiam specificam, vt no. Inst. de iur. perso. in fi. & sic propter illam qualitatem esse, & non esse videtur alius homo: sed quò ad multa varios effectus habet. Quintò dicendum est † de rebus artificialibus: circa quæ dico, quòd istæ assumunt formam substantialem ex quadam aptitudine; quam habent ad illum finem; ad quem per artificem factæ sunt, vt domus: Tunc enim dicitur domus, cum habet debitas partes compositas, ita quòd est apta ad habitandum, vt ff. ad leg. Falc. l. lxxix. si his, qui quadringenta. §. quædam. Et ideo ea deposita, si quidem aliqua res permaneat apta ad illum vsum, adhuc retinet essentiam domus, vt ff. de usufruct. & quemad. quis vtat. l. lx. si cui insule. & de contrahen. emptio. l. lvij. domum. secus si in totum esset deposita, vt d. l. lvij. domum. & quib. mod. vsufr. ammit. l. v. repeti. §. si. Item in scypho, vel alio vase facto ad finem bibendi, & comedendi, donec retinet illam aptitudinem, scyphus vocatur; cum verò ita fuerit conflatum, vt ad illum vsum esse non pos-

- fit, dicitur perdere formam substantialem, & desinit esse scyphus, vt. ff. ad exhib. l. ix. Iulianus scribit. §. si quis, & probatur expressè. ff. de aur. & arg. leg. l. xxix. Quintus Mutius. §. cum aurum. Maior capacitas, vel minor non mutat formam substantialem rei, nec eius denominationem, vt. ff. de fun. instruct. l. fin. xxix. si nauem. nisi fortè ex capacitate certæ quantitatis assumeret denominationes, vt contingit in mensuris publicis. C. de susceptor. & arcar. l. ix. modios. lib. x. dico, quòd falsus modius nondum facit, vt not. ff. de dolo. l. xix. arbitrio. §. ideo.
- 20 Sextò videndùm est † de rebus incorporalibus, vt sunt iura, seruitutes, actiones, & obligationes, & similia. Dico, quòd quædam sunt iura secundùm iuris dispositionem indiuidua, & tunc ipsorum forma substantialis est ipsius rei natura: & ideo natura actionis dicitur ipsius figura, vt. C. de rei vxo. actio. l. j. rem. §. cum autem. Et hoc etiam patet, quia si naturæ actioni aliquid addatur, dicitur noua actio. d. l. j. rem. §. sed & si. C. de rei vxo. actio. Vbiunque autem reperitur aliter, est impropria locutio, vt patet, cum iura Senatusconsulti, sicut regula ista, attribuantur Trebelliano, vt Instit. de fideicommiss. hæredit. §. sed quia stipulationes, & ff. de pactis. l. vij. iurisperitorum. §. adeo. Sed quia consistit in indiuisibili, adeo quòd in ea non potest aliquid addi, nec detrahi, quin corrumpatur, & transeat in aliam speciem, vt ff. de iust. & iur. l. vj. ius ciuile. Nam statim, vbi aliquid detrahitur, vel additur iure naturali, vel gentium, efficitur
- 21 iuris ciuilis: hoc patet † in seruitutibus; in quibus, si aliquid detrahitur, non valet detractio, vel transit in aliam speciem, vt ff. de acceptillatione. l. xiiij. & per iusiurandum. §. j. & §. seq. Item nil potest addi, & si addatur, erit non seruitus, vt. ff. de aqua plu.
- 22 arcen. l. xvij. si prius. in princ. & quod ibi not. Hoc patet † in stipulationibus. ff. de verb. signif. l. j. stipulatio. §. si quis simpliciter. & §. seq. vbi si risonfioni aliquid additur, vel diminuitur de eo; quod erat positum in interrogatione, vitatur stipulario, vbi dicit textus, quòd alia res est; Et ista sunt vtilia ad multa, vt ibi dixi. Sed hîc obijcitur, quòd obligatio potest tolli pro parte, solutionis acceptillatione, & similibus, vt l. ij. stipulationem. §. ij. de verb. obligation. Potest tolli in modo contrahendi, & huic nil

potest addi, vel detrahi: & ideo dicunt iura, quòd certi sunt modi, vt l. xliij. obligationum ferè. §. placet. de action. & obligation. Secundò potest considerari ipsa obligatio, prout contracta est, & 23 idem: quia † de his; quæ ipsam obligationem respiciunt, nil potest addi, vel detrahi: & ideo nec conditio, nec tempus, nec locus adiicitur, vt. ff. de leg. j. l. lvij. nemo potest, & d. l. obligationum ferè. §. placet. & ideo dictum est supra, quòd variatio in conditione, vel tempore facit esse aliam rem: sed ipsæ adiectiones apponuntur quantum ad exceptionem; per quam ipso iure obligatio non læditur, nec mutatur, vt dictis legibus. Tertiò potest considerari obligatio respectu rerum; quæ sunt in obligatione: & tunc ipsis rebus potest addi, vel detrahi; & illo respectu dicitur obligatio pro parte perimi in his; quæ diuisionem recipiunt. Item prædictis obijcitur iurisdictio; quæ indiuidua res est, tamen dicimus, quòd multis modis iurisdictio prorogatur. Respondeo. 14 † ipsa iurisdictio non prorogatur, sed dicitur prorogari respectu materia; quia in plures personas, vel in plures res extenditur, tamen ipsa in se non recipit augmentum, vel diminutionem. Exemplum: vna scientia dicitur crescere, quando à pluribus scitur, tamen in veritate ipsa in se non crescit. Hæc non prosequor, licet vtilia, & necessaria sint.

1 *Ager inundatus à flumine, si flumen postea recessit, quando primo domino restituatur.*

Sed vix est, vt id obtineat, Idest nullo

modo id obtineat: sed contra istud est Instit. de re. diuis. §. alia. Solutio. Illud verum est de rigore, hoc de æquitate secundum Azo. & benè cum determinatione; quam infra dicam. Dantur in glo. aliæ solutiones; quæ etiam sunt bonæ in casu suo: ideo pro ipsarum declaratione distinguamus; Aut flumen recessit cum impetu, & restituatur primo domino, vt infra proximè, & ita loquitur tertia solutio glossæ: Ratio; quia magis videtur fuisse inundatio, quàm alueus. Aut non recessit cum impetu, & tunc, aut apparet forma primi agri, & primo domino restituatur, vt hîc in secunda glossæ: ratio, quia non desinit esse ager, sed remanet for

ma : Aut forma non apparet , & tunc , aut loquitur de rigore , & non restituitur primo domino , vt in præcedenti Rubr. & Instit. de rer. diuis. §. alia . Aut de æquitate , & tunc restituitur primo domino , secundum Azo. vt hîc , quod intelligo , nisi flumen fecerit ibi alueum per decem annos inter præsentés , & viginti inter absentes : sic enim quilibet præscripsisset : ergo flumen habet titulum de iure gentium , argum. ff. de captiu. l. xij. in bello. §. si quis feruum . Item quod dicit in toto fundo , idem in parte fundi , eadem ratione . Item sicut recuperat fundum , seu partem eius , ita videtur , per eandem rationem æquitatis , quod habeat ius acquisitionis aluei dimissi , vel eius ; quod addetur per alluionem : & ista est mens huius literæ , si benè inspicitur .

Aliud fanè , Tertia pars loquitur de inundatione fundi .

1 *Species pro figura , & forma sumitur .*

Speciem , Idest formam . Vel speciem , idest figuram , propriè hoc non facit transire in aliam speciem .

- 1 *Inundatione licet perdatur possessio , tamen dominium non mutatur .*
 2 *Præscriptio nunquam potest perfici in possessionibus existentibus iuxta flumen .*

Non mutat , Magis enim est tegere , seu cooperire ad tempus , quàm inundare , facit. ff. de acquir. rer. domin. l. xxx. ergo. §. alluio. & de flumin. l. j. ait Prætor. §. si fossa . Sed contra , de acquir. possess. l. iij. possideri .

- 1 *§. labeo. Solutio. † per inundationem non mutatur dominium , vt hîc , sed perditur possessio , vt ibi ; quia illo instanti non potest*
 2 *possideri ; quod nota pro † possessionibus ; quæ sunt propè flu-*
 a *mina ; in quibus nunquam potest perfici præscriptio a propter interruptionem . Item contra. ff. quib. mod. vsusfruct. amitt. l. xxij. si ager : cuius solutio . Potest dici , quòd donec aqua iacet , dominium perditur : sed aqua recedente restituitur , vt ibi . Et quod hîc dicit , non mutat , expone , idest mutare non videtur re-*

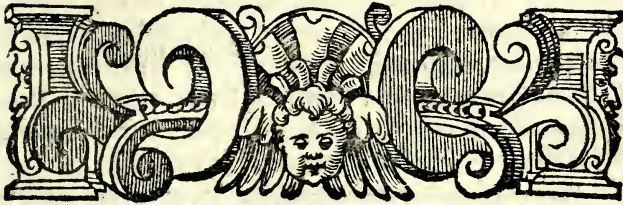
cedente

cedente aqua . Vel verius , quòd in lege contrariò ponuntur duo casus . Primus , quando flumen fecit alueum : & sic concordat cum præcedenti . Secundus , quando non fecit alueum : Et quod ibi dicit , non reuertitur , dicit , quatenus de facto exiuit , vt ibi not. per Gloss. Item contra. ff. quib. mod. vsusfruct. amitt. l. xxiv. cum vsusfructus , in princ. Solutio : eodem modo : & ita dicit glossa super hanc legem . DEO GRATIAS .

A D D I T I O .

a ¶ Præscriptio. Vide alexand. in cons. clxxvij. in vj. volum. incip. In causa, & lite vertente. Thom. Dipl.

F I N I S .

I N D E X

INDEX RERVM NOTABILIVM
 QVAE IN TYBERIADE A' BARTOLO,
 VERBA LEGIS EXPONENDO,
 PERTRACTANTVR.

A numero primo facies, à secundo Notabilia
 designantur.

Fac.

A

- 107 7 **A** Cetum licet in eadem substantia sit vt vinum, tamen venit ap-
 pellatione vini.
- 108 *Actionis natura dicitur figura ipsius.*
- 12 4 *Additum per alluuiationem plateæ, vel campo; cui acquiratur.*
- 12 5 *Additum alluuiatione loco sacro, vel religioso, vel alicui cæmeterio, ei
 non acquiratur, & in nullius bonis est, & occupanti conceditur.*
- 17 1 *Adiectum alluuiatione nobis acquiratur ipso iure absque facto hominis.*
- 17 2 *Adiectum alluuiatione agro possidetur eo iure; quo possidetur ager.*
- 16 1 *Adiecta dicuntur, quæ ita adiiciuntur, vt vniantur.*
- 23 2 *Adijcere fundo dicitur quod inuisibiliter fit, applicare quod visibili-
 ter, & palam.*
- 7 15 *Aequalitas in plano qualiter esse debeat.*
- 115 1 *Ager inundatus à flumine, si flumen postea recessit, quando primo
 domino restituitur.*
- 6 1 *Ager est locus sine ædificio.*
- 6 2 *Agri tres partes sunt.*
- 17 *Agri limitati dicuntur agri capti ab hostibus, & inter milites diuisi.*
- 17 3 *Alluuiatio non habet locum in agris limitatis.*
- 17 6 *Alluuiatio non tribuit iurisdictionem, sicut tribuit dominium rerum pri-
 uatorum, & nu. 9.*
- 21 3 *Alluuiatio probatur per testes deponentes, quod viderant minutatim in-
 crementum allatum.*
- 13 6 *Alluuiationis ius an locum habeat in viuis.*

- 100 2 *Alueus fluminis derelictus, vt acquiratur prædio, quid requiratur, & probandum sit ex parte agentis.*
- 108 11 *Anima sensitina est forma substantialis rerum animitarum anima sensitina.*
- 108 12 *Anima intellectiua est forma substantialis rerum corporalium, & intelligentium, vt homo.*
- 108 13 *Anima rationalis non præsumitur esse in monstro nato ex muliere, non habente formam exteriorem hominis: secus, si communi aspectu videtur homo.*
- 102 *Annus quando dicatur incipere, & quando desinere.*
- 68 4 *Ante, & retrò propriè cadit in animalibus.*
- 68 5 *Ante, & retrò apposita ad denotandum tēpus qualiter intelligantur.*
- 68 6 *Ante, & post, posita circa locum quomodo intelligantur.*
- 23 1 *Applicare idem est, quod apponere.*
- 24 3 *Arbor mea imposta tuo fundo, etiam si ibi coaluerit, petitur actione in factum.*
- 24 *Arbor antequam coaluerit vendicatur à Domino.*
- 107 9 *Arbor propriè, quæ sit, & quæ dicatur secundum Iuristas.*
- 16 3 *Arena adiecta alluione fundo nostro nostra est.*
- C
- 61 2 *Caput, seu principium alicuius rei vbi sit, & quantum spatium occupet, & nu. 8.*
- 61 *Caput hominis habet tres proprietates, scilicet initium nervorum, pars honorabilior, & versus cælum erigitur.*
- 61 3 *Caput, seu principium, vel initium fluminis est, vnde flumen originem capit: & finis, vbi flumen terminatur.*
- 61 4 *Caput anni tēpus; à quo incipit, dicitur: finis à tempore, quo finitur.*
- 61 5 *Caput Ecclesiæ vbi altare honorabilius.*
- 61 *Caput aulæ, vbi magis homines sedere solent.*
- 62 *Caput scholæ, vbi cathedra posita est; & ibi de fine.*
- 62 *Caput prouinciæ ciuitas honorabilior.*
- 62 6 *Caput montis dicitur pars superior eleuata: depressa appellatur pes.*
- 62 7 *Caput rei dicitur locus; per quem ingreditur: sed si per omnes partes est ingressus, dicitur quod est versus meridiem: pes versus Septentrionem. nu. 8.*
- 69 *Caput meridies, & pes septentrio.*

- 7 Colles verò mediocris altitudinis, & culti: & distinguitur mons à colle estimatione circumcollentium.
- 7 9 Concauitas sulcorum; quæ est annalis ratione cultura, vel aquæ deriuanda, non mensuratur.
- 55 7 Concesso iure occupandi alicui, si negligat occupare, ammittit ius suum.
- 55 8 Concesso territorio specialiter per superiorem, quando concessio valeat.
- 21 4 Confines reperti fracti in domo præsumuntur fracti ab eo; qui remansit ad custodi am.
- 23 3 Crusta agri tui; quæ applicatur prædio meo, quando possit à te vendicari.
- 23 4 Crusta agri tui applicata prædio meo, & ita quòd inseparabiliter vnita, efficitur mea.
- 24 1 Crusta applicata fundo meo, intra quantum tempus dicatur vnita cum meo, & mihi acquisita.
- 24 4 Crusta applicata fundo meo, postquam fuerit vnita vendicari non potest.
- 24 Crusta antequam sit vnita, potest agi contra Dominum, vel vt illam tollat, vel vt illam pro derelicto habeat.
- D
- 68 Deorsum à parte superiori versus inferiorem.
- 102 6 Desinere aliquid quando dicatur.
- 69 8 Dextra propriè cadit in animalibus se mouentibus: impropiè in alijs rebus.
- 69 Dextra, vel sinistra domus, vel agri quomodo capiatur.
- 69 9 Dextra, vel sinistra fluminis qualiter cognoscatur.
- 66 1 Dicitio vterque, distributiua duorum tantum, quandoquè inter plura ponitur.
- 102 Dies quando dicatur incipere, & quando desinere.
- E
- 61 Extremitates, principium, & finis.
- F
- 68 7 Facies domus dicitur pars illa; per quam quis ingreditur, vel sit in via magis honorabili.
- 21 5 Factum in consilio præsumitur relatam ab eo solo; qui exiit.

- 7 8 Factum in loco ; in quo propter attractionem aqua versus flumen vergit, an dicetur commissum in plano Tyberis?
- 13 1 Flumen publicum dicitur, quod perpetuò currit : Quæ autem in hyeme currunt, & non æstate, priuata sunt .
- 13 2 Flumen priuatum nihil tribuit per alluionem, adijcere tamen potest.
- 75 4 Flumen, fluuius, & amnis idem sunt .
- 13 7 Fluminis ripa ; quæ erat iuxta prædium, si corrui, ita vt flumen alueum mutet, alueus acquiritur prædio .
- 107 3 Forma rei substantialis qualiter cognoscatur .
- 107 4 Forma rei substantialis rerum inanimatarum est id ; per quod ipsa consistit, & vnde denominationem nominis appellatiui accipit.
- 107 8 Forma substantialis rerum animatarum anima vegetatiua, est ipsa anima vegetatiua .
- 108 17 Forma substantialis hominis politici est esse liberum.
- 108 19 Forma substantialis in rebus artificialibus est quædam aptitudo, quam habent ad illum finem ; ad quem per artificem factæ sunt .
- 108 20 Forma substantialis rerum incorporalium ; secundum iuris dispositionem est indiuidua ex natura ipsius rei .
- 7 16 Fossa agrorum, & ripæ viarum ; quæ sunt in plano, plani sunt .
- 13 4 Fossata posita in confinio duorum prædiorum communia sunt .
- 13 5 Fossatum existens prope finem prædij ; de quo apparent instrumenta antiqua ; in quibus possessores emerunt prædia à latere, intelligatur esse eorum ; qui prædia à latere possident .
- 6 6 Fossæ ; quæ sunt inter ripam, & fundum, sunt eorum ; prædij quorum adhærent, vsus tamen eorum est publicus .
- 6 7 Fossæ ; quæ sunt inter viam, & fundum, qualiter mensurentur .
- 75 3 Fouca ; per quam aqua ducitur ad molendinum ; cuius iuris sit .
- 7 10 Foucæ agri dicuntur fieri ad perpetuam vtilitatem .
- 61 1 Frequenter accidere quid sit .
- G
- 55 10 Gentes existentes in loco occupato quibus legibus regentur .
- H
- 107 10 Herba dicitur, quæ terra continetur, & separata à terra non dicitur propriè herba .
- 108 14 Hominem non esse liberum, non est de forma substantiali, sed accidentali .

- Homō est animal ciuile, & politicum.*
- 108 15 *Hominum duæ sunt species, scilicet liberi, vel serui, considerando in esse naturali.*
- 108 18 *Hominum species secundum ius ciuile sunt duæ, quia alij sui iuris, alij alieni.*
- 108 *Homo, anima separata, non est homo, sed cadauer.*
- 108 *Homo est animal ciuile, & politicum.*
- I
- 24 2 *Impositum fundo meo, fundo meo acquiritur, & additum per alluuiōnem mihi acquiritur.*
- 102 3 *Incipere in propriè, et largè dicitur; qui se præparat ad incipiendum.*
- 102 3 *Incipere propriè dicitur; qui aliquid incipit facere de eo, quod est faciendum.*
- 102 4 *Incipere etiam dicitur; qui multa ipsi incæptioni adiicit.*
- 102 1 *Incipit, & desinit, adiecta factō habenti tractum successiuum, quomodo accipiuntur.*
- 102 7 *Incipit, & desinit si adiiciuntur tempori, quomodo accipiuntur.*
- 102 8 *Incipit, & desinit si adiiciuntur loco, qualiter accipiuntur.*
- 102 9 *Incipit, & desinit, quando adiiciuntur essentiæ alicuius substantiæ, vel qualitatis, qualiter intelligantur.*
- 102 10 *Incipit, & desinit, quando adiiciuntur potentiæ alicuius, qualiter intelligantur, vt quis dicatur posse.*
- 55 *Insula in mari nata dicitur illius prouinciæ, vel iurisdictionis; cui magis est propinqua.*
- 55 2 *Insula in mari alto posita propinqua alteri Insulæ dicitur eius iurisdictionis prouinciæ; cuius est illa Insula.*
Insula Sardinie dicitur Italia.
- 55 3 *Insula nata in mari alto, & non propinqua alicui loco, vel Insulæ erit occupantis; quod ad dominium: Et iurisdictionem Imperatoris de iure ciuili; de iure gentium occupantis, etiam quod ad iurisdictionem.*
- 55 4 *Insulæ, vel locus occupanti concessus si à pluribus occupatur, omnes dicuntur occupasse.*
- 65 1 *Insula in flumine communi nata communiter acquiritur iure dominij, non possessionis, nisi apprehendatur.*
- 65 2 *Insula qualiter communiter diuidatur.*
- 66 2 *Insula; quæ est in medio, & ab vno latere sit ager limitatus, vel cæ-*

meterium, an alteri tota acquiritur.

- 65 3 Insulae parvae vsus publicus est. magna, ripae tantum sunt in vsu publico.
 20 1 Intelligere non comprehenditur per visum.
 116 1 Inundatione licet perdatur possessio, tamen dominium non mutatur.
 102 5 Iuramentum calumniae si praestatur post litem contestatam, dicitur praestitum in exordio litis.
 17 7 Iurisdictio est iuris publici. Et qualiter sit iuris publici.
 17 8 Iurisdictio si diuidatur flumine, qualibet ciuitas, vel Dominus habet iurisdictionem in ipso flumine, vsque ad medium.
 108 24 Iurisdictio in se non recipit augmentum, nec diminutionem, & ipse non prorogatur: sed dicitur prorogari respectu materiae.
 55 1 Iurisdictionem habens in territorio mari coherenti habet etiam iurisdictionem in mari vsq; ad centum milliaria.

L

- 68 1 Latera sunt sex.
 55 6 Locus non dicitur occupatus ex aliqua caualcata, seu curreria super loco facta.
 12 Locus sacer intermedius impedit ius allunionis.

M

- 61 1 Medium est, quod consistit inter duo extrema.
 7 11 Montes regulariter sunt inculti, & magnae magnitudinis.

N

- 12 1 Noster dicitur ager, vt habeat locum alluio, non solum respectu dominij, vel quasi: sed etiam iure pignoris, vel vsusfructus, vel quouis alio modo.
 108 Nova actio dicitur, cu aliquid additur, vel detrahitur naturae actionis.

O

- 108 23 Obligationi de his; quae ipsam respiciunt, nil potest addi, vel detrabi.
 108 Obligationi si additur, vel detrahitur, quantum ad exceptionem obligatio non mutatur, nec leditur.
 108 Obligationi respectu rerum; quae sunt in obligatione, & ipsis rebus diuisionem recipientibus, potest addi, vel minui, & isto respectu dicitur obligatio pro parte perimi.
 55 11 Occupans locum ob delictum habitantium potest illorum bona auferre, & alteri dare.
 69 11 Orbis dextra est oriens, & sinistra occidens.

P.

- 68 3 Pars superior, & inferior denominatur per caput, & pedes; per ad-
uerbia localia sursum, & deorsum: per præpositiones supra, & in-
fra, vel super, vel subtus.
- 107 1 Perempta propria ferma rei, res perit, & esse desinit.
- 61 Pes hominis tres proprietates habet, scilicet finis corporis, pars igno-
bilior, & versus terram iungitur, totum corpus substinendo.
- 7 13 Planus dicitur quando est latus, & partes sunt æquales.
- 7 Planus quando dicatur notabiliter in vnam partem pergere.
- 55 5 Plures si concurrunt in vnum ad occupandum locum, & quilibet per
se vult occupare; cuius erit locus.
- 107 2 Plus, & minus non faciunt rerum differre specie.
- 12 3 Prædia ciuitatis; quæ coluntur sicut priuata, habent ius alluionis.
- 2 Præscriptio nunquam potest perfici in possessionibus existentibus iux-
ta flumen.
- 55 12 Princeps solutus est à legibus, & omnia potest.
- 16 3 Proiectum per flumen in agrum nostrum, nostrum non est, sed concedi-
tur occupanti.
- 107 Propria forma rei: quæ sit.

Q.

- 16 Quicquid alluione adijcitur, & vnitur prædio nostro, nostrum est.
- 62 8 Quantum spacium occupet caput, quantum pes, seu finis, & quantum
medium.

R.

- 107 5 Res inanimatæ tunc perdunt eorum substantialem formam, quando
illa communia accidentia: ex quibus sic denominantur, perduntur.
- 107 6 Res vna, & eadem diuersimodè secundum diuersas considerationes
accipitur.
- 6 4 Ripa, & loca; quæ cedunt ripæ, agro vendito non veniunt mensuran-
da, nisi dicatur.
- 6 8 Ripæ; quæ sunt in fundo qualiter mensurentur.
- 75 1 Riuus appellatur pars fluminis, & est iuris publici.
- 75 2 Riuus non procedens à flumine: sed à fontibus, vel alijs venis quando
sit publici, & quando priuati iuris.

S.

- 6 5 Sepes prædiorum; quæ in vjjs publicis coherent, se habent sicut ripæ;
quæ sunt communes.

- 108 21. *Servituti si aliquid detrahatur, non valet detractio : si additur, non est servitus.*
- 108 16 *Servus factus liber, vel è contra, videtur alius homo, & non tenetur ex antegestis.*
- 116 1 *Species pro figura, & forma sumitur.*
- 13 8 *Stagna, & lacus si priuata sunt, non habent ius alluionis : secus si publica.*
- 108 22 *Stipulatio vitatur, quando aliquid additur, vel detrahatur, de eo, quod erat positum in interrogazione.*
- 7 17 *Statutum puniens factum in plano Tyberis, habet locum in facto in fossis agrorum, vis, & ripis plani.*
- 69 10 *Superficies terræ dicitur facies terræ; quæ erga cælum respicit.*
- 68 2 *Sursum dicitur totus motus à parte inferiori versus superiorem.*
- T
- 68 *Tempus est quædam fluxibilitas, & cursus.*
- 17 5 *Territoria diuersa si diuersis integrè assignantur, non dicuntur agri limitati.*
- 17 4 *Territorium vnum, si princeps diuidit inter plures, dicitur ager limitatus, & non habet ius alluionis.*
- 55 9 *Territorium an videatur occupatum ab eo; qui in eo cum exercitu stat, vt statim suum fiat.*
- 21 2 *Testis deponens per verbum intellexit, non probat, nisi exponatur, idest vidit.*
- 13 3 *Torrentia, seu fossata agrorum cur priuata sunt.*
- V
- 7 12 *Vallis dicitur locus montibus, vel collibus circumdatus.*
- 7 14 *Vallis qualiter à plano distinguatur.*
- 100 1 *Verbum præteriti subiunctiui rem præteritam significat.*
- 6 3 *Via media inter agrum, & flumen non impedit ius alluionis.*
- 12 2 *Via intermedia agro non impedit ius alluionis.*
- 22 2 *Vires in plurali denotat effectum, seu efficaciam, et potètiã corporis.*
- 23 1 *Vis in singulari pro potentia, pro violentia, item pro necessitate, & etiam pro potestate ponitur.*

F I N I S.

HAEC ALICVIUS MOMENTI AB IMPERITIS
 excusorum manibus vitiata; Quarum tamen nonnulla in pluri-
 mis hisce nostris Codicibus, studiose lector, emen-
 data reperies: ita benignè corrigito.

Pag. 9 fundo-8 fundo ¶ dico de ripis-dico † de ripis ¶ 10 a ergo-ergo
 ¶ a plano-à plano ¶ Aediles-Aediles ¶ 11 in his-in his ¶ 12 plat ca
 platea ¶ 13 per alluionem-per alluionem ¶ 14 solum-solum ¶ 15
 enim-8 enim ¶ De lacu-De † lacu ¶ 16 3 proiectum-2 proiectum ¶ 17
 alluionibus-alluionis ¶ diuersi diuersis ¶ quod ager-quo ager ¶ 22
 5 † Quid-4 † Quid ¶ 6 mansit-5 mansit ¶ 27 linea est indirecta-linea
 non est recta ¶ vt g, h, - vt in linea g, h, ¶ punctus t h,- punctus h, ¶ quan-
 to-quantò ¶ 28. lineai, k, - linea kl, ¶ prima i, k, - prima k, l,
 ¶ PRAEMISSVM III.- } PRAEMISSVM III. ¶ 29 aparet.-apparet.
 } PROBLEMA I.
 ¶ ductam-datam ¶ 30 PRAEMISSVM IIII.- } PRAEMISSVM IV.
 } PROBLEMA II.
 ¶ ad puncto f.-ad punctum f. ¶ supra datam-supra lineam datam ¶ ad pun-
 ctum h,-ad punctum k, ¶ 31 PRAEMISSVM V.- } PRAEMISSVM V.
 } PROBLEMA III.
 ¶ 32 duolus-duobus ¶ 34 precedentibus-præcedentibus, [& ita vbique
 à præcedentibus-à præcedentibus ¶ 38 latera a e,-latera a c, ¶ 39 tan-
 tum-tantum ¶ 41 supra illum-supra illud ¶ 43 rotunda-rotunda
 ¶ 46 præscindent proscindent ¶ 48 tantum-tantum ¶ 49 sepe-sepe,
 [& ita semper ¶ 50 contingit-contigit ¶ fiat in-fiat, in ¶ 51 præscindant
 proscindant ¶ 54 flumine-flumen ¶ 56 l. pæn.-l. pen. ¶ 58 possunt
 possunt ¶ 59 tuto.-tuto. ¶ 60 toribus-12 toribus ¶ Princeps-† Prin-
 ceps ¶ 62 cognoscamus-cognoscamus: ¶ quid,-quid ¶ 65 sequenti li-
 bro-sine huius libri ¶ 66 declarabis.-declarabitur. ¶ cœmeteterium-cæ-
 meterium ¶ 67 si ius-si cui ¶ 71 post hac - posthac ¶ Pascate -Pascha-
 te ¶ 74 b dextram continget-dextram, b continget ¶ 80 lineam-lineam
 ¶ 82 croceus ar q,-croceus ar o, ¶ 86 incircunferentiam-in circunferen-
 tiam ¶ 90 artibutum-attributum ¶ 91 alterius-alteri ¶ 92 ducantur
 ponantur ¶ hi-h, i, ¶ 94 pro diuiso-pro indiuiso ¶ 97 eorum-eorum
 ¶ 99 desineri detineri ¶ 101 verbo nostro-verbo, nostro ¶ 103 sic post-
 quam-si postquam ¶ 107 tamen venit-tamen non venit, [& sic etiam in
 Tabula. ¶ 113 quidam nigri, quidam nobiles- quidam nigri, quidam albi,
 quidam nobiles,

* A B C D E F G H I K L M N O P Q

Omnia sunt folia integra.

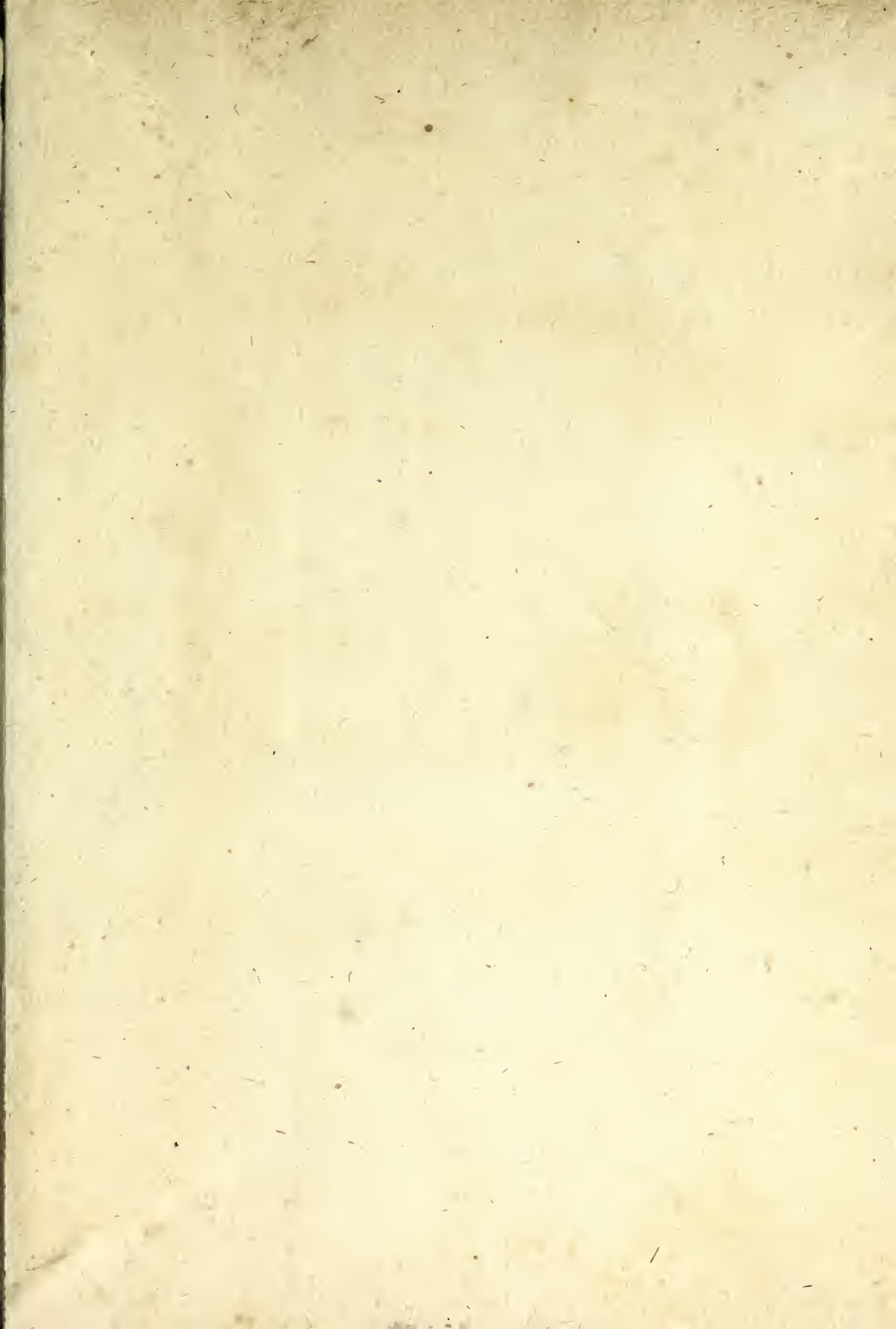
B O N O N I A E,
EXCVDEBAT IOANNES ROSCIVS
IMPETRATO SVPERIORVM CONSENSV
M D L X X V I.

P E R P E T V O

N O N F E R R O

1379-626

